

ВІСТІ КОМБАТАНТА

3-4

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1974

ВІСТИ КОМБАТАНТА **УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ**

РЕДАКТОРИ: I. Кедрін-Рудницький і Колегія

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
1 УД УНА

СПІВУЧАСНИ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк.,
Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

**United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers
of 1 Ukrainian Division UNA in association with:**

**Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian
Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans'
Association in Canada.**

Address: P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryny-Rudnytsky, 43-25 49th St., Long Island City, NY 11104
U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем чи ініціалами автора не завжди
відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	6.00	дол.	1.50
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	6.00	дол.	1.50
Аргентина	670 пез.	120	Німеччина	20	и. з.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Аргентина:

**Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.**

Австрія:

**Dr. S. Naklowycz
Dresden Str. 124/III/19
1200 Wien XX., Austria.**

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1974 Торонто - Нью-Йорк ч. 3-4 (71-72)

ЗМІСТ

Юрій Яновський: П'ята пісня	стор. 2
М. М.: Броди	3
Іван Кедрин: Емігранти чи поселенці	5
Іван Поритко: Символ українського героїзму – Маківка	9
В. Трембіцький: Лікарський світ у будові української держави	12
Ген. Петро Самутин: УІ-та Січова Стрілецька Дивізія	15
Е. І. С. ван Гутегем: Моя зустріч з УПА	23
М. Онишкевич-Орест: Причинок до історії УПА	47
В. Соколівський: На слідах вояцьких могил	55
Андрій Кігічак: Якщо не ми – то вернеться слава	58
На Службі Народу: Мгр. Зенон Зелений; Д-р Юрій Янік	60
Степан Горак: "Вони хотіли свободи"	69
Ф. Кордуба: Стратегія оборони ФРН	73
М. Малецький: "Там, де Дністер круто в'ється" В. Вериги	81
М. Б.: Війна всіма засобами	83
Володимир Гоцький: Ще до проблеми українців у Польщі	85
Лев Шанський: Знайомий голос...	89
З'їзд колишнього українського вояцтва	93
Степан Куропас: Давнє і сьогоднє	94
Іван Подюк: Храм Арх. Михаїла в Снятині	97
Іван Струк: За правду про Україну	101
Хроніка та інформації	102
З листів до редакції	104 і 109
Братство кол. Вояків 1-ої УД УНА	105
Ті, що відійшли: Степан Винничук, Василь Залісоцький,	
Яремій Чегулин, Анна Шевченко, Олександер Юркевич	111

Юрій Яновський

П'ЯТА ПІСНЯ

Голос:

*Щаслива путь, у далег ідуги!
Топгіть її, оріть важку планету.
Життя — е рух, життя — е гисла гисл,
І люди в них — безодень сильоєти.*

*Таємний гас, мов ніг і мов кажан,
У темряві ховає горні крила.
Загоїлось гимало славних ран,
Кривавих ран, що землю напоїли.*

*Над трупами солдат росте трава —
Незмінна доля і трави й солдата!
Погас вогонь і жар колишніх ватр,
На бівуаках інші ляжуть спати.*

*Засіяно поля жорстоких війн.
Розвіялись по світі ветерани.
Народи йдуть. Часи летять без змін.
Забуті тіні із могил не встануть.*

*Кружляй же, земле, у крицевім колі,
Як літо і зима, добро і зло!*

Хор:

*Горі з горою не зйтись ніколи,
А долі людські в'яжуться вузлом.*

Роман «Чотири шаблі»

Коментар

БРОДИ

На шляхах історичного розвитку народів бувають події, які можна назвати межовими; вони силою своєї ваги стають в історичному процесі символами, внявом найглибших бажань народу, підтвердженням його хотіння, його прагнень до самовияву; вони відзначають пройдені етапи і надають напрям дальшому розвиткові життя, в них проявляється дух історії.

До таких межових моментів можна зачислити широко відомий бій під Бродами в час другої світової війни. Вага того бою не в мілітарних операціях. В добі технології, в добі тотальних змагань між державами-гігантами, очевидно (наша дивізія), технічно беручи, — одиниця незначна. Суть її і значення не в матеріальному, а в духовому аспекті.

Нарід, який століттями перебував в неволі, нарід, що зазнав всіх злих наслідків імперіальної політики, — на протязі останнього півсторіччя виказує небувалу живучість і гарт духа. І власне цей гарт духа, хотіння перемогти с страшні ворогам. Духа не можна знищити ані засланнями, ані тюрмами, ані розстрілами. Бій під Бродами може символізувати незламність, і розсіюючи на довшу мету, непереможність духа нашого народу.

Бій під Бродами, побіч світлих моментів у нашій найновішій історії, — визволині змагання в першій світовій війні, революційна активність в часі між двома війнами, бої збройного підпілля і Української Повстанської Армії, — відзначає ті етапи українського історичного процесу, які консеквентно і певно зближають наш народ до гарячо прагненої ним мети — відновлення української держави, держави князів і гетьманів, до здобуття і закріплення волі.

Кожна боротьба вимагає жертв. І наша участь в бою коштувала багато жертв, може неспівмірних в даному часі й обставинах. І, коли ми сьогодні згадуємо наших друзів, тих, що положили своє молоде життя на горіочому жертвовнику волі і присвячуємо їм ці рядки в 30-ліття бою під Бродами, —

ми більше певні, як колинебудь в нашій історії останніх трьох століть, що їхні жертви зблизили нас до тої гаряче очікуваної мсти, — жити власним, свободним і незалежним життям на своїй землі.

Посіяне на широких степах України, зрошеніх кров'ю кращих синів українського народу — зерно волі запустило глибоко своє коріння в широкі народні маси. Події в Україні вказують, що може недалеко вже той час, коли це зерно зійде і розцвіте буйним квітом волі. Молоді покоління, які виростають в безпереривній боротьбі, свідомі свого призначення і своїх завдань, і вони запорука успіху.

Боже Провидіння і доля — по стороні незламних душ, послідовних, терпеливих і витривалих. M. M.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Німецьке Видавництво *PODZUN Verlag, Dorheim/Hessen* — Західна Німеччина, випустило недавно на книжковий ринок книжку про 1-шу Українську Дивізію УНА, в німецькій мові під наголовком:

SIE WOLLTEN DIE FREIHEIT

написав шеф штабу Дивізії
майор Вольф Дітріх Гайке

(Wolff Dietrich Heike)

ціна 10.— долярів.

Замовляти у Станціях Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, або в М. Бігуса,

398 Princess Ave., Willowdale 441, Ontario.
M2N 3S9

Іван Кедрин

ЕМІГРАНТИ ЧИ ПОСЕЛЕНЦІ

Михайло Сосновський, один із найактивніших наших теперішніх публіцистів, помістив недавно у "Свободі" статтю, в якій дорікає українським людям старшого покоління у вільному світі, що вони все ще називають себе емігрантами, хоча насправді вони стали вже поселенцями у чужомовних країнах, де прийняли те чуже громадянство, вросли в новий ґрунт і мають дітей, які аж ніяк не хочуть визнати, що вони емігранти, коли народилися американцями, канадцями, австралійцями чи аргентинцями. Стаття того автора наростила трохи шуму у громадянстві і Спілка українських журналістів Америки (СУЖА) влаштувала навіть у Нью Йорку окремий дискусійний панель на цю тему з 4-ма учасниками плюс "moderator".

Залишивши на боці висловлені на тому панелі думки, — не можна заперечити, що така проблема дійсно існує. Практично вона має прерізні аспекти, між ними найважливіший — "прірва", "геп", між старшою і молодшою генераціями, коли втікачі з України після останньої світової війни все ще вважають себе політичними емігрантами (хоча багато з них не дуже підходить під таку назву), а їхні діти, унуки (бо вже й такі народилися) є народженими громадянами отих нових країн поселення. Очевидно, не має значення назва, термін, слово, а його практичний зміст і практичні наслідки. Загально вважають, що з поняттям емігрантів, та ще й із високопарним титулом "політичний", в'яжеться найтісніше духове пов'язання з Україною, передусім тим чинником, який завжди був, є і буде найпершим критерієм національності — мовою. З поняттям "поселенця" в'яжеться вже велика проблема природної асиміляції — найважливіша проблема "бути — не бути" взагалі українській вільній громаді у світі.

Закони у країнах поселення імігрантів після другої світової війни не роблять ріжниці між "емігрантами" чи "поселенцями". Бодай в СЗА ще перед отриманням громадянства новоприбулі зобов'язані до військової служби, якщо у тому

віці, і до плачення податків. Відомо, що ніхто в ЗСА, Канаді, Австралії чи будь-котрій іншій країні не боронить своїм громадянам плекати мову, як кому подобається, будувати церкву за будь-котрим віровизнанням, утримувати її і бути практикуючим чи індуферентним, можна мати свою приватну школу чи приватні навчальні курси, словом, держави не ставлять перешкоди, щоб нові імігранти зберігали всі ті їхні національні пам'ятності, що їх вони привезли з собою з рідного краю до країни поселення. Однаково в Америці закинули вже теорію "перетоплюючого глечика", як у Канаді перейшли з теорії однокультурності на багатокультурність, а цю теорію підтримується навіть практично відповідними сумами у державному чи провінційному бюджетах. Ale такий дивний неписаний закон, що відсутність будь-якого натиску радше сприяє природній асиміляції, як їй перешкоджас. У Канаді відносини трохи кращі — особливо у більших масових скупченнях українського населення, зокрема у таких кількох містах, як Торонто, Вінніпег, Едмонтон, — але статистика мішаних подруж, відношення між українським та англомовним населенням і образ активності в установах та організаціях — також у Канаді не дуже світливий. А в З'єднаних Стейтах куди сумнішій. Чи це нам приємно чути, чи прикро, правдою є, що під домівками Пласти і СУМА — їхні молодечі члени, юнаки і дівчата, в масі говорять по-англійськи, а коли почуете між ними розмову українську — то дивуєтеся, як чимось приемним і незвичним!

Природна асиміляція у країнах поселення імігрантів — це процес, що його можна зупинювати, можна йому протидіяти, можна старатися його послабити, але неможливо його скасувати, неможливо його знівечити. Для сповільнення процесу природної асиміляції вживаємо прерізних засобів. Окремі комісії виховників, психологів і соціологів морочилися над виготовленням програм такого виховання молоді, щоб вона не піддавалася чужомовній асиміляції і зберігала свою національну особовість. Буде цікаво за деякий час — за два-три роки — почути від авторів отих програм, які практичні наслідки цих їхніх безумовно шляхетних і добронамірених зусиль. До комплексу цієї проблеми належить теж питання одно- чи двомовної преси. На з'їздах українських журналістів Америки і Канади і на Загальних Зборах Спілки українських журналістів Америки ця справа виринала в досить гострій формі,

себто — були палкі оборонці конечності видавати англомовні додатки до українських газет для тієї частини української молоді, яка, студіюючи в англомовних школах та виховуючись серед англомовного оточення (товариство, радіо, телевізія, газети, загальнодержавна проблематика і т. п. чинники) — затрачує легкість у комунікації українською мовою і лінє радше до газети і книжки англійської, як української. Мовляв, такі англомовні додатки подають тій частині української молоді найважливіші відомості з українського життя та пов'язують їх з українством. Були — і є — палкі противники такої теорії: мовляв, англомовні додатки до українських газет сприяють лінівству тих наших юнаків і дівчат, які не хочуть навчитися по-українськи, які не мають сантименту до мови своїх батьків та які повинні би вивчити українську мову настільки, щоб читати українську газету і книжку, беручи собі за приклад своїх батьків, які — прибувши до Америки чи Канади — навіть у пізньому віці вивчили англійську мову і коли на вітві дехто з них не володіє нею бездоганно, то читає свободно англомовні книжки і газети та ладнає всі свої торговельні справи англійською мовою без ніяких труднощів.

Це ніби “делікатна” і “дразлива” проблема, але ніяким конем її не об’їхати. Бо коли ми навіть погодимося з редактором Сосновським, що ми — старші громадяни, які впали жертвою другої світової війни й переїхали на цей бік великого ставу — що ми вже також перестали бути емігрантами, а є тільки поселенцями, то існує проблема: а як бути всім тим організаціям і установам, що їх створили “емігранти”?!. Знамо, що найпершими українськими імігрантами на американському континенті були дійсно імігранти зарібкові, а не політичні, і що вони стали “поселенцями”. Але вони створили підстави того українського господарського й культурного стану посідання, що його застали тут найперше перші нечисленні політичні імігранти після прогри визвольних змагань (20-ті роки) і пізніше, всі ми, що прибули сюди після другої світової війни. І ті перші піонери і пізніше, що внесли “нову кров” в існуючі на американському континенті установи й організації, Церкви, Союзи, наукові товариства, політичні партії і групи, молодіжні, жіночі, спортивні, професійні й прерізні інші організації, — яка їхня майбутня доля?! Повторяємо, річ не в термінах “імігрант” чи “поселенець”, а в тому, як зберегти українську мову, як зберегти українську культуру, як зберегти українську ідею, як зберегти українську історію, як зберегти українську місію.

їнську національну самобутність на теренах поселення, себто, практично, як зберегти як не всі — то найважливіші культурні установи і як не допустити, щоби геть без решти розплистись в чумомовному оточенні.

Ясно, що всі ми свідомі деяких безперечних правд: 1) що після відходу найстаршої і старшої генерації, за законом біології, українство не щезне, бо буде досить молодих і наймолодших ідейних одиниць, які те українство репрезентуватимуть і підтримають, 2) українське життя прийме інший вигляд, скорчиться, багато нинішніх установ і організацій замруть, зникнуть фікції, яких вже нині забагато між нами, але українство існуватиме, 3) якщо прийде зміна на Сході Європи — українство стане атракційним і так само, як тепер “Рашен Інстітутс” є масовим явищем в американських високих школах, так тоді стануть таким явищем також “Юкрайнієн Інстітутс”, — коли ж стан на Сході Європи збережеться ще на дальші десятки років — природна асиміляція проковтне багато-багато наших людей.

Всі автори “виховних систем” однозгідно визнавали, як аксіому, що найголовнішою і найбільш успішною запорою проти природної асиміляції є батьківський дім. Вказується на існування юнаків та ще більше — дівчат — у третьому поколінні, які є свідомими українцями з прегарним знанням української мови та щирою відданістю українським ідеалам. Але куди більше прикладів на те, як уже діти “політичних емігрантів”, навіть ті, які одружуються з українками чи виходять заміж за українців — таки на весільних прийняттях говорять одні з одними по-англійськи, вводять англійську мову до свого дому і у тій мові виховують своїх дітей. Сумно, але правдиво. Найсумніше те, що коли трагедія України була і далі є у тому, що в українській керівній верстві за панування Польщі і Московщини не було почуття національної гідності, й одна частина ополячилася, друга змосковщилася, і коли у роках 1917-21 не було національно-державної свідомості в українських масах, бо інакше ми не програли б війни, то й тепер нема ще тієї національної гідності в масах народу в Україні, бо в противному випадку 40 мільйонів людей говорили б на вулицях, у крамницях, у театрах і дома по-українськи, а не по-московськи. І найтрагічніше, найсумніше питання, найбільш сумнівний сомнів: чи існує і в нас — емігрантів чи поселенців

— таке почуття національної гідності, щоби можна було впо-
їти в дітей як не любов, то сантимент та пошану до України,
її проблемати, її ідеалів. Одно не підлягає сумніву: поки не
буде такого глибокого почуття української національної гід-
ності, то не буде держави над Дніпром і не матиме успіху
ніяка виховна система, яка мала би протиставитися процесові
асиміляції, процесові денационалізації дітей чи внуків "смігра-
тів" або "поселенців".

Іван Поритко

СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОГО ГЕРОЇЗМУ — МАКІВКА

Борітесь — поборете!

Вам Бог ПОМАГАЄ.

За вас сила, за вас воля!

I правда святая!

Під повищими кличами нашого генія-пророка Тараса Шевченка створено в 1914 році першу військову формaciю Українських Січових Стрільців які вже в днях між 29 квітня і 2 травня 1915 р. звели важкі бої на горі Маківка в наших Карпатах з московськими ордами, що закінчилися перемогою Українських Січових Стрільців, яку уважається найбільшою від часу Конотопу.

Святкуючи в 1974 р. 60-ті роковини збройного виступу У.С.С. до визвольної боротьби з відвічним ворогом України — Москвою, візначімо в першу чергу їх славну перемогу на горі Маківці. Маківка по розгромі кількох московських гардійських полків 2-го травня 1915 р. в цілому була опанована куренями Українських Січових Стрільців, хоч ворог не жалував людського матеріалу і для здобуття кинув кілька свіжих полків і багато артилерії. Однаке наступ зустрів рішучу відсіч УСС і після чотироденних завзятих боїв розбився. Ворог за-
звав великих людських втрат — понад 200 убитих, 173 по-
лонених.

Після Полтави це був перший зудар українського вій-
ська з московською навалою. В боях на Макінці зударилася
горстка, лише два і пів куреня, але сила стрілецька, овіяна
духом Мазепи, дала відсіч ордам Москви. Ця мала горстка

стала супроти велетня й довела, що сила ідеї, бажання перемоги може ставити спротив ворожим масам.

Втрати Українських Січових Стрільців в боях на Маківці були розмірно великі й дорогі українцям, але УСС-и знали, що воля народу закріплюється тільки в кривавій боротьбі з ворогом.

Прізвища поляглих героїв увіковічнено на таблиці, що її вирізьбив мистець-різьбар Сергій Литвиненко, яка була вмурована в церкві в Тухлі, пов. Сколе. На різьблений таблиці видніла лента, а по середині ленти бойовий хрест. Очевидно, большевики, прийшовши до Західної України, ту таблицю негайно знищили. Під хрестом був напис: "В кривавих змаганнях в часі 1-ої світової війни полягли геройською смертю за волю України в боротьбі з москалями на горі Маківці в днях 29. IV. — 2. V. 1915 р. Українські Січові Стрільці: стр. Білянчук Михайло, 18 літ, Жабе, пов. Косів, стр. Бехметюк Ілько, 22 літ, Сідліська, пов. Надвірна, стр. Вітюк Василь, 22 літ, Жабе, пов. Косів, стр. Ганущак Ілько, 19 літ, Корничі, пов. Коломия, стр. Григорчук Юрко, 20 літ, Корничі, пов. Коломия, стр. Грицак Ілько, 19 літ, Балинці, пов. Коломия, стр. Григорчук Олекса, 18 літ, Річка, пов. Косів, стр. Чуперчук Тарас, 21 літ, Полянки, пов. Косів, стр. Іличук Василь, 18 літ, Красноіля, пов. Косів, стр. Кішка Іван, 18 літ, Дахнів, пов. Бібрка, стр. Кішка Іван, 19 літ, Дачків, пов. Чесанів, стр. Конюшевський Осип, 25 літ, Зарваниця, пов. Підгайці, стр. Куренда Олекса, 19 літ, Висоцько, пов. Турка, стр. Лаврук Іван, 19 літ, Княждвір, Печеніжин, стр. Максимюк Микола, 18 літ, Прокурява, пов. Косів, стр. Матковський Осип, 22 літ, Висоцько, пов. Турка, стр. Мицканюк Михайло, 23 літ, Яворів, пов. Косів, стр. Мицанюк Микола, 21 літ, Річка, пов. Косів, стр. Палійчук Василь, 20 літ, Брустури, пов. Косів, стр. Петрів Дмитро, 20 літ, Крехівці, пов. Станиславів, стр. Попелюк Кость, 23 літ, Рибне, пов. Косів, стр. Пик Федь, 20 літ, Вишків, пов. Долина, стр. Ребенчук Іван, 20 літ, Яворів, пов. Косів, стр. Савчук Дмитро, 19 літ, Отинія, пов. Товмач, стр. Страшечук Омелян, 17 літ, Станивці, пов. Вашківці, стр. Тимчишин Іван, 21 літ, Трудовичі, пов. Золочів, стр. Ткачук Борис, 23 літ, Балинці, пов. Косів, стр. Ткачук Федь, 21 літ, Красноіля, пов. Косів, стр. Тормусяк Дмитро, 22 літ, Балинці, пов. Коломия, стр. Шевчук Юліян, 19 літ, Чер-

нівці, Буковина, стр. Цьвілинюк Дмитро, 19 літ, Ясенів, пов. Косів, стр. Юзьвяк Микола, 18 літ, Стрілківці, пов. Борщів. Вічна Ім пам'ята!" Містимо тут цей список як історичний документ.

Рік-у-рік квітчала їхні могили наша молодь, відвідуючи ці дорогі могили наша молодь у пошані складала поклін, а від них набирала живучої сили до дальшої боротьби.

З Українських Січових Стрільців залишилось живими на рідних землях біля двох сотень, на еміграції около одної сотні, розкиданих по всьому світі, очі їх втомлені десятками років життя, повного праці і посвяти для України. Тепер вони згуртовані в своєму Братстві, об'єднані єдиним стрілецьким духом, так як тоді, коли боролися на різних фронтах з ворогами москалями і поляками.

60-ті роковини виступу до збройної боротьби УСС-ів зобов'язують всіх українців, скласти поклін тим героям, що віддали своє життя за велику Ідею — відновлення Української Держави.

Треба сподіватися, що вся наша патріотична спільнота у вільному світі включиться у святкування 60-тих роковин УСС і тим віддасть поклін упавшим героям і пошану останкам, ще живущих У.С.С., що перші на західних землях України видвигнули ідею збройної боротьби по 574 роках поневолення, що почалося в 1340 р. коли її загарбув польський король Казимир.

УСС сподіються, що нове покоління буде щасливіше і здобуде раз нажавжди українську державу, що ми її мали в 1917 — 1920 рр.

Об'єднані Українські Підприємства

U.B.A. TRADING COMPANY LTD.

300 Dwight Ave.

Toronto 14

Tel.: 252-2246

252-2247

Відділи з самообслуговою:

138 Euclid Ave.

Tel.: 366-2324

300 Dwight Ave.

Tel.: 252-2120

21 Prescott Ave.

Tel.: 763-1921

Споживчі товари, тютюнові вироби, солодощі, галантерія, патентові ліки і т. п.

Проф. В. Трембіцький

ЛІКАРСЬКИЙ СВІТ У БУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

На Кавказі

У ч. 1 за 1974 рік, на стор. 6-ї в одній із циклу оцих статей проф. В. Трембіцького, пропущено через недогляд його прізвище, хоч названо його у змісті числа. Перепрошуємо і справляемо. **РЕДАКЦІЯ**

Хоч Українська Держава не мала безпосередніх територіальних стичностей з кавказькими республіками особливо Грузією та Союзом Народів Північного Кавказу, все ж географічно ці держави були сусідами України в малому замкнутому (Босфорською протокою) Чорному морі. Грузія мала особливе положення в кавказькому просторі або, як чорноморська держава, вона мала через свої порти Батум, Поті та Сухум безпосереднє сполучення з портами України, особливо Одесою та Херсоном.

З кавказькими республіками справа санітарної опіки та перевозу полонених і пасажирів, українських громадян зосереджувалася на території причорноморської Грузії, як центральної в гурті трьох закавказьких республік: Грузії, Вірменії та Азербайджану. Найбільше полонених було у Вірменії та Грузії, через які проходив між 1914-17 рр. "турецький фронт". Вже восени 1917 р. багато українського вояцтва відплило було українськими пароплавами з турецького порту Трапезунду (між жовтнем та листопадом 1917 р.) та деяка їх кількість лишилася у Вірменії та Грузії. Тут же прийшлося нормувати справи прямо між представництвом Української Держави¹ в Тифлісі (стол. Грузії) та грузинським урядом. Почавши з 4 липня 1918 р., прийшло до унормування санітарних проблем правним шляхом через безпосереднє юридичне нав'язання відносин між Грузією та Українською Державою. У перших днях липня 1918 р. по закону вислано в Тифліс українського консула, який пе-

ребрав функції існуючої там же з весни місії УНР на чолі з Л. Шрамченком. Відкрито візеконсуляти в Батумі та Сухумі.

До Києва прибув грузинський посол Тавзайя, який після переговорів з київським урядом добився підписання 5 грудня 1918 р. транспортової конвенції, за якою усталено мореходство між українськими та грузинськими портами. З українського боку відправлювано в Україну, крім воєнно-полонених з порту в Батумі, старих поселенців зі сточища р. Ріону біля портів Поті, м. Анаклія та Абхазького побережжя. В столиці Тифлісі та Батумі були переходові санітарні станиці українського посольства генерального консульяту для прийняття полонених та відправи поворотців з Вірменії та Азербайджану. Звідсіля їх транспортами перевозили в Батум для дальшого перевозу українськими пароплавами в порти України. По прибутті в Одесу, Херсон чи Миколаїв поворотці були піддавані медичній контролі, деякі попадали в карантинний табір, над яким повівав жовтий прапор перестороги. Тут урядувала медично-шпитальна служба, яка існувала ще від старих царських часів.

Щодо повороту кавказьких воєнно-полонених та громадян, то їхньою долею займалося в першу чергу (як сказано вище) грузинське посольство (для грузинів в першу чергу) та для вірменів "Вірменський Воєнний Комісаріят в Україні"² на чолі з капітаном Гонцевом-Тоніанцом та членами комісаріату п. Гаспаряном, поручником А. А. Якуліяном та полк. Н. Х. Ломізе (грузином по походженні). 8 березня 1918 р. вірменське представництво в Києві підписало було з урядом УНРеспубліки спеціальний договір про формування вірменського легіону в Україні та про його репатріацію у Вірменську Республіку. В точці VII цього ж договору сказано і про лікарсько-медичну справу такими словами:

"Офіцери, лікарі і урядники поступають на обрахунок Вірменського Воєнного Комісаріату".

Договір про організацію вірменських частин, їх озброєння, прохарчування підписали з українського боку В. Дьяковенко та Ф. Колос, з боку Вірменського Комісаріату усі члени представництва цього народу.³

Коли літом 1918 р. прибуло до Києва перше вірменське посольство на чолі з Григорієм Дсамоевим, воно зайніялося не лише репартіяцією легіону, а й поворотом у Вірменію старих

вірменських поселенців в Україні. В цій справі вірменське посольство вело між 11-13 вересня 1918 р. переговори з урядом Української Держави.⁴ Як зреалізовано всі плянування не відомо. На підставі даних з книжки Гованнісіяна⁵ та Фіруса Каземзадеха⁶ ведено не лише товарообмін, точніше кажучи, продаж Україною Вірменії харчових продуктів з приводу бльокади, спершу турецькими, після англійськими військами грузинського порту Батум. Цей порт був одиноким, через який міг відбуватися обмін товарами між Вірменією та Україною, бо Батум найближче положений до кордонів Вірменії. У 1920 році Антанта признала була Вірменії порт Трапезунд (згідно із севрським договором), однаке практично Вірменія не могла здійснити рішення договору в Севрі, через брак мілітарної сили, щоб перебрати її західно Вірменію з-під Туреччини.

Репатріація військовиків з України відбувалася частинно щойно під зиму 1919 р., після підписання (5 грудня 1918 р.) транспортової конвенції, після якої унормовано мореплавство між портами України та Грузії, якої портові осередки могли частинно служити Вірменії.

Транспортування азербайджанців, які перебували в Україні, йшло не морським, залізничним шляхом через Ростов (ростовсько-кавказького магістралею прямо на Баку, до азербайджанського кордону, де місцева азербайджанська адміністрація перебирала своїх вояків з "українського" транспорту). В Києві цією справою займався азербайджанський представник Комісар Джелім Садиков. Точніших даних по цьому питанні досі немає ні в українській, ні в азербайджанській історичній літературі.

¹ У січні-березні 1918 р. представником УНР був українець військовий лікар українських військових частин з турецького фронту. Його секретарем був Л. Биковський, старшина цього ж самого "5-го кавказького корпусу". Представництво в Грузії та для всього Закавказзя мало в першу чергу проблеми санітарно-репатріаційні, тому теж в Тифлісі (нині Тбілісі) та в Батумі мало свої Українські Військові Ради з місцевими представниками, військовиками та санітарами біля 30 сестер, які згодом переїхали в Україну.

Биковський Л. На Кавказькому Фронті, Спомини з 1916-1918 рр. (Воніяна) ХУПП, ст. 87-88, 100-102, 116-118, Вінніпег-Денвер, 1968.

² Як офіційне представництво Вірменської Національної Ради.

³ За-вич Ів. — Чужоземні військові формування в Українській Державі. Історичний Календар-Альманах "Червоної Калини" на 1939 рік, ст. 91-93, Львів, 1938.

⁴ Крім репатріаційних справ обговорювано теж і майбутні торговельні відношення між двома державами.

⁵ Armenia on the Road to Independence 1918, Los Angeles, 1969.

⁶ Firuz Kazemzadeh The Struggle for Transcaucasia, pp. 86, 216, New York, — Oxford, 1956.

Журнал "Жизнь Национальностей" ч. 1, 9. XI. 1918, Москва, 1918.

Ген. Петро Самутин

VI СТРІЛЕЦЬКА ДИВІЗІЯ І ОБОРОНА ЗАМОСТЯ (Продовження)

Ми навели дві статті: а) Начальника Штабу Групи Оборони Замостя і б) Начальника Оперативного відділу групи, писані воно в перші роковини організації і формування дивізії ще під свіжим враженням і можуть служити нам, як зasadничий матеріал в шуканні джерел свого власного положення (українського і польського), але був це закороткий час, щоби знати докладно положення ворожої сторони, себто червоних. На протязі 50 років після подій під Замостям на книжковому ринку з'явилось багато матеріалів, а то: а) учасників тих подій, б) дослідів воєнних істориків і теоретиків воєнного мистецтва, в) критика і т. п. В багатьох випадках спогади учасників подій мають суб'єктивний характер та тяжко відрізнити, де є дійсність і де починається фантазія дописувача.

Тому, що в гру входить Кінна Армія Буденного та Варшавська битва і один з її елементів — Замостя, ми дозволимо собі присвятити подіям під Замостям більше уваги, використовуючи всі доступні нам матеріали і джерела.

VI-а Січова Стрілецька дивізія: Від 6-го травня 1920 року дивізія входить в склад III-ої польської армії. Рівно місяць перебуває в Київі і в пізнішому в складі тої ж армії провадить тяжкі бої з червоними, відходячи на захід. Бої ці провадить на широкому фронті в дуже тяжкому терені, нам відомо, що бої на широкому фронті мають характер одної з найтяжчих форм.

15-го серпня 1920 дивізія, після виконання свого бойового завдання на південь від міста Холму, переходить в резерв III-ої польської армії і розташовується в місті Красностав та його околиці. Штаб дивізії, Штабова сотня та Технічний курінь дивізії в самому місті та на передмістях Красностава, стрілецькі бригади, гарматні курені, кінний курінь та обози в поблизу селах. Постачання дивізії у вагонах на ст. Красностав. Дивізія в тому часі одержала попереджуючий наказ, що мусить бути готова до завантаження в транспорти і від'їзду на український фронт (на південь) та үвійти у так довго очікуваний склад Армії УНР. Одночасно одержано наказ з III-ої польської армії, що дивізія має негайно приступити до розбудови польових укріплень в самому Красноставі та його передмістях. До цих праць негайно приступив технічний курінь дивізії. Такий стан тривав всього лише три дні. Вже 18-го серпня дивізія одержала наказ негайно вирушити до міста Замостя і приступити до розбудови польових укріплень в Замостю і його найближчих передмістях. В ніч з 18 на 19 серпня 1920 — дивізія вирушила форсовним маршем до Замостя, де і прибула в ранніх годинах 19 серпня 1920.

В Замостю перебували: Штаб дивізії, штабова сотня, кінна чета дивізії. На передмістях Замостя (Нова Осада і Любельське) розташувалися стрілецькі бригади, гарматні курені, кінний курінь та технічний курінь. Одна саперна сотня залишилася ще в Красноставі та одна чета штабової сотні в маєтку Завада, як охорона обозів. На день 25 серпня і ці підвідділи були стягнуті до Замостя. На ст. Красностав залишилося в вагонах постачання дивізії. 27 серпня 1920 на ст. Замостя привели два вагони постачання дивізії (амуніція і харчі).

Технічний курінь негайно приступив до розбудови польових укріплень, притягаючи до цих робіт і цивільне населення Замостя та довкільних сіл. (Прошу дивитись працю М. Битинський, майор Армії УНР. Оборона Замостя. Спогад — 1920 — 1955. Український Воєнно-Історичний Інститут, 1956, Торонто-Канада).

Одночасно з розбудовою укріплень Замостя, командування дивізії було попереджене, що дивізію змінить 10-а польська дивізія, а VI українська дивізія буде відтранспортована на південь до Армії УНР. Власне серед таких досить непевних обставин дивізія одержує наказ почати вантаження до від'їзду

на південь. 16-а Стрілецька бригада в командуванні полковника Р. Сушка завантажилася і залишила Замостя. На превеликий жаль нам ніде не вдалося віднайти дату завантаження і відїзду бригади, крім підтвердження у спогадах начальника оперативного відділу дивізії поручника А. Домарацького. Треба припускати, що 16 стр. бригада використала транспорти, котрими прибув до Замостя 30 пішій полк 10 польської дивізії. Підтвердження вивантаження 16-ої стр. бригади знаходимо в наказах по Армії УНР. Прошу дивитись: Українсько-Московська війна 1920 рік в документах Ч. 1. Варшава 1933, сторінка 197, № 410 "прк". Негайно... НАКАЗУЮ... пункт 5: "16-й стрілецькій бригаді по прибуцті стати в Армейському резерві в селі ЯМНИЦЯ". (на північ від Станиславова — П. С.). 2-го вересня 1920 року, 22 година 15 хвилин ч-133, к. ст. Хриплин. Підписав: Командуючий Армією Генерал-поручник Омелянович-Павленко. Наштадарм Генштабу Полковник Лінко. (Обидва накази підписані чужою рукою — П. С.)

Бригада їхала по маршруту: Замостя — Красностав — Люблін — Розвадів — Перемишль — Стрий — Станиславів. При тодішньому відфронтовому рухові потягів, можна лише припускати, що бригада була в дорозі коло 5-ти днів — отже могла відїхати з Замостя десь коло 25-26 серпня 1920. Остачтоно цим стверджуємо, що 16-а стр. бригада участі в обороні Замостя чи теж у діях на передпіллю Замостя — не брала. 16-й гарматний курінь, що органічно входив в склад 16 стр. бригади і не відїхав разом з бригадою (у зв'язку зі зміною положення і з наказу III-ої польської армії, був підпорядкований Командирові 17-ої стр. бригади полковникові О. Воронові та діяв разом з тою бригадою на передпіллі Замостя).

На цьому місці дозволю собі подати витяг з розмови маршала Й. Пілсудського про положення на фронті III-ої польської армії, в склад котрої входила VI стр. д. Цитую: "12-го серпня 1920 року в розмові з генералом Соснковським і ще деякими генералами на Саській площі у Варшаві (вечором — П. С.) перед виїздом до міста Пулав сказав: "Витягнувшись, як відомо з півдня 1-у і 3-ю легіонові дивізії, я відчинив якби впадову браму між іншим і для кінної армії Буденного. Хоча там є наша кіннота з наказом зупинити кінноту армії Буденного в поході на нас, однак дотеперішній досвід не дозволяє мені бути певним. Очікувати можу, що в короткому часі можу

мати на своєму безпосередньому запіллі від Сокала і Грубешева маршуючу кінну армію Буденного або її частину, що може у великій мірі ударемнити мої зусилля". Зазначив при тому, що на Богу проти XII-ої совітської армії залишив дуже слабі сили: 7-у дивізію в околицях Холма і дуже слабу VI-у українську дивізію на південь від неї"..."Йосип Пілсудський, Рік 1920" — М. І. Колін (видавець) Л.Т.Д.-36 Гріт, стр. Лондон, В.С.-І. Сторінка 121-122 —П. С.)

Положення власне в Замості і на його передпіллі до вечора дня 27 серпня 1920 р.

Зараз же по від'зді 16-ої стр. бригади 25-26 серпня 1920 одержано інформацію зі Штабу III-ої польської армії, що Буденний отримав наказ залишити Львів і зосередити свою армію в районі: Сокаль - Варяж. (Ця інформація, як це часто буває в часі воєнних дій, була спізнена, бо ж Буденний, як побачимо в пізнішому, був уже в районі Сокаль-Варяж від 25 серпня і посувався на північний захід).

VI-а с. стр. дивізія все ще наставлена на завантаження і від'зд на південь. До 27 серпня прибув до Замостя залізничними транспортами 30 полк піхоти 10 польської дивізії.

Того ж самого 27 серпня прибув у дивізію наказ такого змісту: "VI-й стрілецькій дивізії українській припинити вантаження і, підпорядкувавши собі всі польські частини в районі Замостя, створити групу і прийняти на себе оборону Замостя. Всі прибуваючі до Замостя застини 10-ї дивізії (польської — П. С.) підчинити собі". (Відписано без жодних змін з перекладу Начальника Оперативного Віddілу VI-ої с. стр. д. поручника А. Домарацького — П. С.). Наказ цей ясно і недвозначно підкреслював, що Командир VI-ої с. стр. д. полковник генштабу Марко Безручко був призначений на Командира Групи і відповідав за оборону і утримання Замостя. Оперативно-тактична сторона оборони Замостя віддавалась в руки командира VI-ої с. стр. д. Командуючий III-ю армією не нав'язує йому свого рішення щодо концепції оборони.

27 серпня 1920 р. сили власні були розташовані так:

1) 2-й Люблинський Етаповий батальйон в селі Комарів (27 кілом. на південний схід від Замостя).

2) 30 п. полк 10-ї див. осягнув лінію: Вербковець — Маліци і замкнув переправи на ріці Гучва (35 кілометр. на схід від Замостя.) (Цей полк частинно їхав до цього району транспортом залізничним, коли вирушив полк ніде не подано години і дати — П. С.).

3) 17-а Стрілецька бригада VI-ої с. с. д. розташувалася в селі Горишів-Руський, як резерв групи. Командир полковник О. Воронів.

4) 16-й гарматний курінь в команді сотника Віктора Філіповича (3 батерії, а 2 гармати, 6 гармат за 30 полком і підпорядкований останньому).

5) 17-й гарматний курінь в команді сотника Миколи Сіпка (3 батерії а 2 гармати, 6 гармат) теж став на становищах за 30 п. полком і підпорядкований останньому). Ніде не подано району угруповання цих двох гарматних куренів VI-ої дивізії — П. С.).

6) VI-й кінний курінь дивізії в команді поручника В. Герасименка виставляє штрафти між Замостям, 30 п. полком, 17 стр. бригадою і несе службу зв'язку на передпіллі Замостя аж до часу розбудови телефонічної лінії силами штабу групи "Замостя". (За браком часу і дії ворога лінія не була розбудована).

В самому Замості були такі відділи:

1) Штаб VI-ої с. стр. дивізії (він же Штаб Групи "Замостя", розташований в середмістю в місцевому готелі).

2) VI-й технічний курінь дивізії в команді сотника інж. В. Бокітька працює над польовими укріпленнями Замостя (передмістя Нова Осада і Любельське).

3) Штабова сотня дивізії в команді поручника Мусія Ященка виставила польові застави на передмістю Нова Осада, забезпечуючи напрямки: південь і південний схід, та замкнула дорогу: Замостя — Грубешів (схід).

Одна чета Штабової сотні несе охорону Штабу дивізії (Групи) та стежками утримує порядок в місті.

4) Етапові батальйони: 4/2 і 3/ виставили польові застави на Люблинському передмісті та працюють спільно з VI-м технічним куренем над укріпленнями Замостя.

5) Панцерний потяг "Загончик" охороняє залізничний шлях, курсуючи на лінії: Замостя — Вербковець.

Вечором дня 27 серпня 1920 вивантажився на ст. Замостя I-й і II-й батал. 31-го полку стрільців Канівських 10-ої див. п.

На протязі дня 28 серпня вивантажилися на ст. Замостя:
а) Штаб 31 полку піхоти, б) III-й батальон того ж полку,
в) Дивізіон артилерії польової 10-ї див п., г) Дивізіон стрільців кінних 10-ої див. п., д) Сотня 214 полку уланів (ніде не сказано як прибула ця сотня до Замостя, залізничними транспортами, чи маршем — П.С.), е) Прибули два потяги панцерні: "Мститель" і "Загончик", ж) Прибули також два вагони з постачанням VI-ої с. стр. дивізії; вагон амуніційний, харчовий і з одягом, в команді хорунжого Петра Василєва.

6) Над вечір прибув до Замостя обоз 16-ої гарматної бригади в команді хорунжого Віталія Дробязка та кілька підвод обозу Бригади осаула Яковлєва.

Після стягнення Люблинського етапового батальону з села Комарів, чисельний стан залоги Замостя в днях 29, 30 і 31 серпня 1920 року був такий:

Українці:

Назви частин:

- 1) Штаб VI-ої с. стр. дивізії (нема даних).
- 2) Кінна Штабова чета — 15 шабель.
- 3) Штабова сотня дивізії — 103 багнети, 2 легких скоростр.
- 4) VI-й Технічний курінь дивізії:
 - а) 1-а саперна сотня — 30 багнетів,
 - б) 2-а саперна сотня — 30 багнетів,
 - в) Залізнична сотня — 100 багнетів.

Разом: 263 багнети, 15 шабель, 2 легких скоростр.

На передпіллі Замостя:

(в районі Горишів-Руський)

1) 17-а Стрілецька Бригада — 450 багнетів, 12 тяжких скоростр.

- 2) 16-й Гарматний Курінь — 6 гармат.
- 3) 17-й Гарматний Курінь — 6 гармат.
- 4) VI-й Кінний Курінь — 108 шабель.

Разом: 450 багнетів, 108 шабель, 12 тяжких скоростр., 12 гармат.

Всього: 713 багнетів, 123 шабель, 12 тяжких скоростр., 2 легких скоростр., 12 гармат.

Примітка: Стан VI-го Технічного куреня за даними полковника М. Битинського, б. командира 2-ої саперної сотні того куреня. П. С.).

Поляки:

Назви частин:

- 1) 31-й полк п. стрільців Канівських — 1750 багнетів.
- 2) Штабова сотня тяжких скоростр. 31 п. п. — 121 багнет, 38 тяжких скоростр.
- 3) Літунська сотня органічно входить до 31 п. п. — 300 багнетів.
- 4) Технічна сотня — 150 багнетів.
- 5) Три етапові батал. — 500 багнетів.
- 6) Дивізіон кінноти 10 див. п. — 150 шабель, 2 тяжких скоростр.
- 7) Сотня 214 полку уланів — 80 шабель.
- 8) Дивізіон арт. польової 10 д. п. — 12 гармат.
- 9) Панцерні потяги — 3, "Загончик", "Мститель", "Смерть".

Разом: 2821 багнет, 230 шабель, 40 тяжких скоростр., 12 гармат, 3 панцерні потяги.

Всього залога "Замостя" плюс частини VI-ої с. стр. див.: 263 багнети, 15 шабель, 2 легких скоростріли.

3084 багнетів, 245 шабель, 40 тяжких скоростр., 2 легких скоростр., 12 гармат, 3 панцерні потяги.

Це все те, що творило залогу Замостя і взяло участь в його обороні.

30 піший польський полк, 17 стрілецька бригада і два гарматні курені VI с. стр. дивізії та кінний курінь дивізії вже 28-го серпня 1920 рано були відрізані від залоги Замостя і участі в обороні самого Замостя не взяли. Вони діяли на передпіллі Замостя і увійшли в підлеглість командира 2-ої п. дивізії. На превеликий жаль ми не посідаємо спогадів про дії 17 стр. бригади VI-ої січ. дивізії. Спогади, що були написані одним з учасників тих подій не мають для історика жодного значення.

На далекому передпіллі Оперативної Групи "Замостя" вже 25 серпня 1920 була зосереджена в районі Сокаль — Варяж 1-а Кінна Армія Буденного, що прибула в цей район з-під Льво-

ва. Склад армії: 4, 6, 11 і 14 див. кінноти та одна спеціальна бригада. Крила кінної армії обрамовують і хоронять частини XII-ої Сов. Армії.

На півночі: 44-а і 7-а див піх. (район Грубешева і Холма).

На півдні: 24-а див. піхоти (район Кристинопіль — Белз).

Чисельний склад кінної армії Буденного виносив:

4 див. кіннот. плюс бригада спеціальна: 10.000 шабель, 2.000 багнетів, 200 тяжких скоростр., 20 гармат.

Перевага червоних: 9.755 шабель, 160 тяжких скоростр., 8 гармат.

В багнетах перевага була по стороні залоги "Замостя": 1.084 багнети.

Чисельний склад 1-ої кінної армії Буденного подаю за даними Начальника Оперативного Відділу Групи "Замостя" — поручника А. Домарацького.

ЗАУВАГА

до статті генерала Е. И. С. ван Гутегема,
яку друкуємо на чергових сторінках.

Стаття-спомини генерала Едварда И. С. ван Гутегема про УПА викликала велике зацікавлення серед широких військових кіл.

Щоб дати зможу прочитати її тим, що цікавляться нашим журналом, але не знають української мови, Редакція постановила надрукувати її в цьому номері "Вістей Комбатанта" англійською мовою.

Сподіваємося, що читачі нашого журнала це зрозуміють, і що самі із зацікавленням прочитають цю статтю.

РЕДАКЦІЯ

Edward J. C. van Hootegeem

MY MEETING WITH THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY (UPA)

The author of this memoir, Edward J. C. van Hootegeem, began his military career in 1928 when he entered cadet school, from which he graduated in 1931 with the rank of second lieutenant. At the outbreak of World War II, Edward van Hootegeem was a first lieutenant in the Royal Guard. During the occupation of Holland, he was taken prisoner by the Germans. From 1942 to 1944, he was interned in a German prisoner of war camp in Stanislaviv now (Ivano-Frankivs'k) in Ukraine. In January 1944, van Hootegeem, together with several other Dutch officers, escaped form the German POW camp and met up with a unit of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) in the Carpathians. With the help of the UPA, van Hootegeem and his companions made their way to Hungary ,and from there, via the USSR and London, they returned to the Netherlands in November 1945. After the war, van Hootegeem became an instructor at the Staff College of the Netherlands. Several years later, he was promoted to the post of commander in chief of the Staff College and filled this position for many years. He reached the peak of his career when he became an Army Corps commander with the rank of lieutenant general. He retired from the Army in 1967.

While in Ukraine, van Hootegeem came into contact with the Ukrainian Insurgent Army. Here, among others, he met the late Lieutenant Colonel Ivan Butkovsky, commander of the UPA's Fourth Military District, with whom he formed a lifelong friendship.

Learning of Ivan Butkovsky's death, General van Hootegeem wished to honor his friend's memory. He has done so by writing this memoir, which he has dedicated to Butkovsky and other soldiers and officers of the UPA as an expression of gratitude for the assistance he received from them during the war.

The struggle of the Ukrainian people against enemy occupation is no less acute today than it was in the times described

by this memoir. By publishing this work in the English language we wish to make it available to readers who have no knowledge of either the Dutch or the Ukrainian languages.

MY COMPANION'S NAME WAS PIET

I wonder what thoughts occupied him as we "touched down" on the free soil of Galicia, the Ukrainian part of what had previously been Poland, a land which from that moment would become sacred to us coming as we were from a few years' forced stay in Hitler's inhospitable and poorly furnished "hostels" for captured Allied officers.

I myself felt like a young colt that leaps out into the open pasture after having been locked up in a cattle car, even though, I must confess, I did this in a way that would have been quite unusual for a colt. Unfortunately, I could see very little of God's open spaces, and the pasture on which I landed was frozen hard as a rock.

It was the beginning of January 1944 when we decided to engineer an escape from our prisoner of war transport while there was still time. The rapid advance of the Red Army to the West had forced the Wehrmacht to make arrangements to transfer some 2,400 Dutch officers from Stalag Stanislaviv to a new location "somewhere" in Germany.

The first thing that we did upon regaining our freedom was to attempt to use the compasses that we had so laboriously constructed while still in the camp. For Piet this proved to be the first disappointment of our long, long journey. In order to magnetize our compasses, he had been forced to cut off the electric power several times, thus leaving the entire prisoner community, as well as the German guards, in the dark. But the practical results of this experiment were hardly commensurate with the inconvenience it had caused, for while the razor blade fashioned into a magnetic needle on my makeshift compass pointed westward, his pointed eastward. In the end we decided to start our journey by using the moon as our point of orientation, in the belief that we were walking in a southwesterly direction.

We did not get very far, however, for just a few kilometers ahead we encountered our first water obstacle. As we learned later, this was the Dniester River. The river's other bank was not visible in the darkness. At first sight it appeared that the river was frozen over, but my first step onto the ice produced a crackling noise that could be heard at all around. At least three dogs in the vicinity started barking.

At that moment I suddenly remembered a wonderful and exciting game from my boyhood that consisted of crawling across the ice on one's stomach in order to distribute one's weight over a larger area. But my first attempt to do so was halted by Piet's very soft but nonetheless firm warning. Having climbed to the very edge of the river bank, he commanded a far more strategic position, a fact which I came to realize when I joined him. Below me I saw a swirling current of the black river not a whole thirty feet away from us.

I am certain that Piet will be rewarded in the hereafter for having saved me from a soaking or even death in that half-frozen river. For he certainly received no reward for it in this life.

After following the river upstream for several hundred meters in search of some means of crossing it, we came to one of its old channels. But when in his wild enthusiasm Piet tried to cross it, he immediately sank up to his knees in the icy water. From that moment on he became considerably more cautious, for wet pants are a mighty discomfort in Galicia in mid-January, particularly at a time when one has to keep one's shoes and socks on.

Fortunately for Piet this did not last too long, for no sooner did the moon disappear behind the clouds than a real snowstorm began. We immediately took refuge in a haystack near a small farm where we remained the rest of the night. Even though we were not interrupted by a single dog's bark, we found ourselves unable to sleep for the first few hours. To break the silence, Piet, who was normally a perfect gentlemen, let go with a series of expressions that would have made a drill sergeant blush. But even without his outburst the memories of what we had experienced in the hours following our escape kept us awake for a while. There were many reasons for this.

This time the preparations for our escape had been singularly simple. In spite of this, we had been much more certain of success than in our previous two unsuccessful attempts. Leaping from a moving train may be more risky from a physical standpoint, but it is no more difficult than digging an underground tunnel a few hundred meters long through dangerous ground or trying to crawl through four rows of barbed wire fence followed by a high medieval wall reinforced across the top with assorted pieces of broken glass, the whole setup carefully watched by armed guards and police dogs.

As usual the relocation of our POW camp was to take place on very short notice. The operation was to be conducted in three convoys. Very conveniently for us, the first convoy was to consist of older

Lieutenant General
Edward J. C. van Hoogtem

Colonel of the UPA Ivan Butkovsky

A group of Dutch officers during stay with the UPA. The author of this memoir is standing fifth from the left (wearing the white fur hat).

and physically weaker offices, incapable of causing the guards any trouble, which hopefully would make the latter less alert. This assumption proved to be correct, but soon the guards were forced to increase their vigilance, because as the convoy proceeded to its new location, more and more prisoners managed to escape. Upon arrival at Neu-Brandenburg it was discovered that no fewer than 142 officers had escaped from the last two convoys. We later learned that the German train commandant was punished by being sent to the Russian front and that he was supposed to have ruefully remarked that it was easier to transport a bag of fleas than a train full of Dutch prisoners of war.

Most of the escapees, however, had little time to relish their freedom, for in most cases it was of extremely short duration. It could not have been otherwise, since for the most part preparations for escape had not been very thorough, and some who had never really had the intention of breaking away had simply joined others when they broke open their cattle cars. Most were recaptured almost immediately after they escaped from the convoy, while others were wounded by the guards' bullets or injured while leaping from the train. Actually these latter men were fortunate in comparison with the twelve lieutenants who managed to avoid capture for a longer period of time but who later fell into the hands of the SS and were deported to the Mauthausen concentration camp where they were liquidated along with other Allied military personnel when the Russians began to close in.

ESCAPE FROM THE TRAIN

The camp guard's inspection before our departure was routine: some prisoners were ordered to undress, others had their baggage searched, while others still were not bothered at all. An attempt was made to frighten the prisoners with threats of repression, adding to this a wholly new dimension, namely, that the German High Command (OKW) had ordered that henceforth attempts to escape would be punishable by execution by firing squad. Obviously we had not the Geneva Convention in hand, and time to protest against this breach of international martial law. However, this intimidation did not help the "Huns" in the least.

The first attempt at escape occurred on the way to the Stanislaviv railroad station. It was undertaken rather injudiciously and far too impulsively by a lieutenant who jumped into a wide sewer main.

He was seriously wounded by a wholly unnecessary shot fired by one of the guards. The wounded lieutenant was carried away never to be heard from again.

At the station our freight train stood in readiness, and we shrewdly headed for a freight car in which there was no brakeman's cabin. This had the advantage of removing us from under direct surveillance. At the same time, we carefully examined the car's outside, which impressed us very favorably. In the back on the left side within easy reach of a steel hook by means of which we could let ourselves down easily to the bumper beams, there was an opening large enough for a man to pass through. This opening had been nailed shut with boards covered on the outside with barbed wire. We did not expect this contraption to cause us much difficulty.

Our "escape party" consisted of six men, the remaining occupants of the car agreeing to give us all possible assistance. Because a group of six would be too conspicuous, we had agreed to make our escape in pairs. Harm was to team up with Kees, Jan with Piet, and Gerry with myself. We wanted to get away with all possible haste, for we knew that we were not the only ones planning to flee and that the prospects for success would grow slimmer each escape. Being the oldest, I was to lead the way. Some ten miles out of Stanislaviv, the opening on the side of the car was wide open. Four of the men not planning to escape lifted me horizontally above their shoulders and shoved me feet first down the opening. Halfway through, I felt the floor of the car and lowered myself further. Of that moment I only remember the cold Ukrainian air hitting my woolen cap and the very rapid speed of the train.

With some difficulty I worked my way past the hook down to the bumper beam, where I was joined in a few minutes by Gerry and Kees. The emotion of that moment is very clear in my memory: I was possessed by a feeling of amazement.

We had agreed that I would give the signal for the man to jump off at a moment when the train would not be moving too fast, because the ground was frozen solid as a rock and in view of the long trek ahead of us we were in no position to risk injuries.

The start did nothing to boost our morale.

Gerry, who was getting nervous, ignored my warning not to jump and while jumping got caught on something, spun around and slammed the back of his head on the ice in a ditch running alongside the railroad tracks. He lay motionless on his back with outstretched arms.

Almost immediately the train roared onto a railroad bridge and I saw the guards flash by like shadows. I knew at that moment that we would never be able to come to Gerry's aid. This was indeed the last time we saw him, for he was one of the twelve lieutenants murdered at Mauthausen.

Meanwhile Harm had taken up his position on the bumper beam, and from that moment on everything continued as smoothly as in a controlled experiment. He and Kees jumped off at a small station and hid between the railroad cars that had been sidetracked and which concealed them from the watchful eyes of the station guards.

Then Piet and Jan joined me and when the train slowed down climbing a hill, Jan and I lept from the train on opposite sides, Piet following Jan almost immediately. I was lucky enough to make the most fortunate landing: after jumping I ran a moment after the train and then flung myself behind a low bank which hid me from the passing watchmen in the brakemen's cabins. Nevertheless, I broke out in a cold sweat when I saw the train gradually reducing speed. A moment later I no longer felt the cold: the last car stopped about 50 meters from the place where I lay hidden and the guards descended from their cabins. But my luck held out as it continued to do for another year and four months until the time we set foot ashore in England. Scarcely had the guards left their cabins, when the engineer gave the signal to depart and they all scrambled back on the train.

Only Piet responded to my soft whistle. He had lost contact with Jan when the two of them been running together through the darkness. We looked for him but in vain, and I had to assume that he had decided to go it alone, perhaps because Piet had the reputation of not being too clever a fellow, even though this opinion was probably unjustified. Whatever the case was, we never saw him again, and after the war I received a notification of his death — in Mauthausen.

Many things occupied my mind that cold January night in 1944 while lying in that haystack somewhere in Galicia.

Next to me I heard Piet snoring until fatigue got the better of me as well.

The next morning, just as the first rooster crowed, the farmer woke up and began walking about the yard. Since our plan of operation was actually based on making contact at the earliest opportunity with the local population, which we knew to be anti-German, we thought it best to do so immediately. Our efforts to draw the farmer's attention to our presence were motivated by the best intentions, but the farmer

became so terribly frightened that we thought he was about to drop dead on the spot. But finally he invited us to come inside, and soon his friendly and pretty wife prepared us meal. While Piet was trying to win over the children by generously distributing chocolate from POW parcels, the farmer asked him whether he would consider selling his artillery boots.

We stayed only about half an hour in the house, since we wanted to get as far as possible away from the railroad line. As we were leaving, our host advised us to cross the Dniester some three miles further upstream, where a reliable ferryman would help us across. At that time we were unaware of the fact that the entire local partisan organization had been alerted to be on the lookout for escaped POWs wandering about the countryside, and we ourselves were being shadowed every step of the way. The ferryman refused to accept even our good Virginia cigarettes as payment and instead pointed silently in the direction of Hungary.

In the meantime the sun had broken through the clouds and revealed a deep blue sky. It seemed to us that we had already been adopted by the Ukrainian climate.

An unforgettable landscape stretched forth endlessly before us, quite similar to the flat spaciousness of our own native countryside in the Netherlands, except for the Carpathian mountain range silhouetted completely white against the clean, distant horizon. The Carpathians seemed to us a safe beacon guiding us toward the first goal of our journey...

For five hours we were able to revel in the beauty of the Ukrainian landscape, unhampered by anything or anybody. I am ashamed to confess that we almost forgot our actual goal. To those we met on the road in our fantastic outfits and with our well-filled rucksacks we must have looked like well-to-do vagabonds. A farmer who caught up with us in his cart and saw us from behind suddenly seemed to be in twice as much of a hurry. A shaggy looking dog made a wide arc around us with its tail between its legs. We had been naive to think that we would not look too conspicuous in this area, but later I would not have been surprised if people had taken us to be a couple of apes recently escaped from a zoo.

And then, quite unexpectedly, just as we were about to enter a village, two men wearing German uniforms jumped out from behind a thick hedge with carbines at the ready and asked us if we too were escaped Dutch officers from the POW transport. Since we knew that

Holland was no better known in Ukraine than Ukraine in Holland (and we certainly knew very little about it), we realized that other groups of escaped POW's had been intercepted in the area and that there was little sense in denying our identity. In response to my affirmative nod, the well-built blond fellow in his early twenties, who looked very Germanic, extended his hand saying that we were indeed unbelievably lucky to have run into them instead of into a patrol of real German soldiers. He added that they had already taken in two of our companions, who were now in hiding with civilians in the area. According to his description, one was dressed completely in leather and the other had only one eye. This description could only apply to Harm and Kees. Half a year later, Kees was to become notorious throughout the Balkans for his predilection for leather jackets and jackboots.

Over a period of several years preceding this moment, I had met other "Germans" who had been friendly to me, but whose friendliness in the end always resulted in pure misery for me. For this reason I thought it better to postpone the handshaking for a while. As it turned out, this reserve on my part did not make such a bad impression, for later it became clear that these Ukrainians trusted us just about as much as we trusted them, which, during those first hours, was not very much.

Our morale rose considerably when the Ukrainians marched us ostentatiously past a German guard, the muzzles of their carbines in our backs. But our morale reached its culmination point when we were taken to a farmhouse where Harm received us with a cry: "Boys, we made it! These are Ukrainian partisans and they have already promised to take us across the Hungarian border!" Kees did not say a word, but there was a definite sparkle in his one eye.

This is what had happened to Harm and Kees. As they were crossing a bridge over the Dniester and nearing the far side, two armed policemen appeared out of nowhere and arrested them. "This is the end!" they thought.

The policemen led them at gunpoint to the guardhouse at the river's edge. They were taken to a room where they saw two more policemen in blue uniforms. One of them glanced up and asked: "Who are you?" Realizing that escape was impossible, they told him the truth — that they were fugitives from the Dutch POW transport. To their great surprise, he replied: "I am very aware of that!" So ended the official interrogation. Nothing was recorded, nothing more was asked. Harm and Kees learned that the men in blue uniforms were members of the Ukrainian police in charge of protecting cities.

The prisoners were then taken to a darkened room and left alone. A few minutes later the policeman who had questioned them entered the room and said to them: "Relax, you're safe! We will not hand you over to the Germans. You will be taken to the Ukrainian partisans." Five minutes later, they were on their way on a ten-kilometer journey to the partisans. They were escorted by two policemen.

Upon hearing Harm's and Kees' story, I paid off my dept to our new friends — one seemed to be called George (Yuriy) and the other Mike (Mykhaylo) — in such a way that they probably unable to use their right hands for the next ten minutes.

As it turned out, we had made contact with the underground movement we had heard about while still in our POW camp. Two of our fellow prisoners who had escaped earlier and had been caught and returned had told us about this movement. This was the well-organized Ukrainian Insurgent Army — the UPA.

In 1938, a foreigner was torn to shreds in the center of Rotterdam when a bomb exploded in his pocket. At the time I, like most of my compatriots, had simply skimmed over this news item. The name Konovalets had not meant a thing to me then, although I had been intrigued by the sensational and romantic aura with which the press had surrounded his personality. He had been hailed as the president of a nonexistent republic in Eastern Europe, but by the following day I had forgotten all about him. Little did I know then that some six years later and under the most unusual circumstances I would run into his followers. These were the people who were to help me and nine other Dutch officers escape from Hitler's henchmen by providing us with an armed escort clear across southern Galicia and through the Carpathian Mountains to a hospitable Hungary.

Our first contact with these people had been unquestionably cordial and our relationship with them remained this way until the moment when last of the partisans, a mountain guide, pointed to the boundary post indicating the border line between his country and that of the Magyars and showed us the way into Hungary.

At the end of 1943, the situation in occupied Ukraine was such that the Germans could use only the main roads and railroads, and even these came under frequent attack. Even the headquarters of Hitler's personal representative, Koch, finally was captured by the UPA.

When we jumped out of the train in Galicia in early 1944, the balance of power was rather one-sidedly in favor of the UPA. Thus the last German I saw face-to-face in Galicia was the man who locked

the cattle car behind me and the next one I saw weeks later in Budapest. During our entire journey through the Carpathians, our contact with the enemy was limited to a few shots back and forth when crossing the railroad between Dolyna and Bolekhiv, and there we also lost our sole hand grenade that had been given us by the partisans' commander as a kind of "token of recognition".

On the other hand, during those seventeen days in southern Galicia, we were enriched with invaluable experience for plotting the next stages of our escape, something from which we benefited greatly when we were in Budapest. Our experience was certainly not devoid of humorous elements for, whatever the circumstances, the Galician retains his easygoing nature and his lightheartedness.

AMONG THE UKRAINIANS

The importance of experience lies principally in the lessons to be drawn from it. In retrospect, the means used by the Ukrainians to establish our identity as bona fide Dutch officers instead of Russian agents who had been parachuted behind the lines — as we were suspected to be at first — served us as a lasting lesson. To start with, we quickly learned that a nation like ours, which had lived peacefully and prosperously for more than a century, is at a great disadvantage in comparison with nations that have had to carry on a constant struggle for their existence and hence produce born conspirators. From the beginning of the last war, our flaws manifested themselves in our lack of toughness, in our gullibility and indiscretion. This last flaw must be seen as the result of our tendency to show off. The recent underground movement in our country also suffered from these flaws. Many of its members and their friends became needless victims because they allowed notoriety to take precedence over secrecy.

In the field of intelligence gathering, we were, in comparison with these Ukrainians, nothing more than rank amateurs who still had to learn the tricks of the trade. Small wonder then that we fell open-eyed into each and every trap set for us. The Ukrainians we met after the war were too polite to laugh at us when we told them of our experiences.

Our later Hungarian adventures further strengthened our belief that under the prevailing circumstances even the simplest questions had been asked with an ulterior motive in mind. The numerous visitors to the farm where we were initially quartered had not come merely to satisfy their curiosity. They had been sent mainly with the intention

of getting all of us to talk at the same time in order to make it impossible for us to communicate with each other and influence each others' answers. We were especially questioned about conditions in the Netherlands and in the POW camp. We were also questioned concerning the relationship amongst ourselves and our dealing with the German camp authorities. All were matters with which they themselves had long been familiar, since the camp was situated in the heart of Galicia. They put on a real show when we informed them that another contingent of prisoners was to be transported, and they acted as if they were planning to intercept the train. In reality, they were only interested in verifying our reports. In 1947, when I asked a Ukrainian emigre in Holland a point-blank question about this, he told me that they would have had no idea what to do with at least 700 officers of all ages who were completely unprepared to face the hardships of the partisans' life. Besides, it would have been impossible to lead such a large group across the Hungarian or Rumanian borders.

This same Ukrainian told me that in the beginning they had believed us to be Soviet parachutists because of our peculiar uniforms. After Kiev fell to the Soviet army, the underground command expected parachutists to be dropped any day behind the German lines, and for this reason small details of Ukrainian partisans were stationed to intercept and liquidate them. The fact that we were totally unarmed certainly worked to our advantage, but on the other hand, they also had to take into consideration the possibility that they were dealing with German agitators or spies. In the final analysis they were fighting anyone who was against an independent Ukraine. At the same time, they were convinced that after the war Ukraine could benefit from having a number of people abroad with whom they were on good terms, and who could serve this purpose better than the Allied officers whom they had helped to escape?

It was therefore important for them to determine beyond any doubt our real national identity. The fact that under our civilian clothing we wore Dutch uniforms did not really mean much to them, nor the fact that we were in the possession of POW tags and that the food we had with us was packaged in American Red Cross containers. They were not even impressed with Piet's lengthy prayers before every meal, which always made his soup get cold.

It was not until 1947 that I learned that the teacher who carried on an animated conversation with us in broken German could have just as well talked to us in quite respectable Dutch, having lived for several years in Amsterdam.

Apparently during our stay at this first farmhouse we met Ivan Butkovsky, though on this particular occasion he did not introduce himself as the UPA batallion commander. This I learned only a few years later when he contacted me again in Holland, but more about this in the second section of this memoir.

And in the meantime the teacher just listened in on our conversations whenever we were talking among ourselves...

The farmhouse in which we were staying was becoming progressively more crowded. When I looked out of the window, I saw an armed partisan standing in the farmyard keeping watch over the only road leading to the farm. The women and girls were busy making preparations for a meal, when suddenly the door opened and, as if in a dream, two more of our colleagues made their entrance into the room: Leen, a villager from near Rotterdam, whose favorite expression was "let the fur fly, I don't care," and an exceptionally gifted artillery officer called Rooie, whose name had been changed in the course of the war to "Red", Dutch not being exactly a commonly spoken language among the Allies. The dinner we were then served was the first normal meal we had enjoyed in years and everything tasted so good that we wanted to go on with it forever. But there is an end to everything, and when our hosts noticed that we were dead tired, they quickly assigned beds for us. I wound up together in one bed with Piet. The man is now happily married, but I will never understand how any woman could possibly share her bed with such a "live wire". Harm and Kees were quartered with neighbors.

It was already dark when we awakened, but there was a lot of action in the farmyard. Ivan Butkovsky told us that we would be transferred to a more remote location, where we would meet with the highest UPA authority in the area. Moments later we were sitting in open sleighs, dashing across the snow in bright moonlight. It dawned on me that we were not going in the direction of the Carpathians, but straight westward. Our companions did not miss a single opportunity to put our military skills to the test, obviously a stratagem designed to find out if we were not too well trained and physically in too good a shape to pass for a group of ex-POWs. We felt like real amateurs when our guides ran over slick, ice-covered tree trunks placed across a creek and we followed them only hesitantly, having first tossed our baggage to the opposite bank. But actually we would have generated suspicion had we been more adept at it.

After having travelled a distance of some 35 kilometers, we stopped at the first house in the nearest village. After lengthy negotiations, we were guided through a completely darkened room into a sparsely furnished bedroom where two women immediately began stirring up the fire. Two sleepy-eyed children stared at us from their recessed bed. Nobody said a word, and our companions, whom we did not even know, left after telling us that this was the headquarters of the area commandant who would come to see us later that evening.

Since the women acted like nuns in a convent, we started discussing current affairs and the general situation, our main topic always being our plan to continue in a southwesterly direction across the Carpathians. We were speaking freely for the simple reason that we had nothing to hide. After all, the saying that even walls have ears applies only to those who have something to say that cannot stand the light of day! But for our counterparts the matter had not yet been completely cleared, and, as I was told later, the teacher who could speak Dutch and who had arrived before us, was sitting in the dark room next to ours listening in on our conversation word for word.

About a half hour later, the door opened and in came Ivan, accompanied by two other partisans whom I shall not easily forget, and not just because they were our guides throughout our entire journey. One was a tall man with a very long and pointed nose, actually more a Western European than a Slavic type. We never did learn his name, which really did not matter too much because any name we would have been given would have been an alias anyway. So we called him, rather irreverently but nevertheless quite applicably, the Nose. The other was a sloppy-looking type who came hobbling into the room wearing one shoe and one slipper. He immediately began telling us how he had been wounded in action, but after a few words he was interrupted by the Nose, who completely deflated his heroism by laconically telling us in good German that his friend had accidentally shot himself in the foot when there was no action going on at all. Both were armed with Russian submachine guns, and the Lame One took out three hand grenades and two pistols from his pocket, ostentatiously placing them on the table in front of him. By civilized standards, he handled them rather recklessly until Ivan ordered him to put them into his pockets. Thereupon, after remarking, "I write letter" ("Ich schreiben Brief"), he began scribbling on an unsightly, small scrap of paper while holding his pencil more in his mouth than on the paper. As the Nose and Ivan looked on grinning, he rolled up

his "letter" into a microscopically small tube and started boasting about his skills as a courier. During the following twenty days, we had the privilege of witnessing the same ceremony at least another twenty times.

Another three-quarters of an hour later, someone else entered the room. During the whole time we had been busy retelling the story of our escape, this time specifically for the Nose and the Lame One.

The new visitor was actually the area commandant. A gigantic man, whose impressive entrance could hardly have been rivaled by Hitler himself. There was much clanging and jingling of weapons, and his bodyguard, consisting of two men armed to the teeth, stood to attention in a corner of the room during the remainder of the evening.

**

The area commandant was a true child of his people. As was the case with almost all of his compatriots, good-naturedness radiated from his face. But never underestimate these fellows if they have anything against you! From time to time we saw this good-naturedness combine with a resoluteness that left no doubt whatsoever in our minds. He wore heavy leather boots, a heavy leather jacket, and was equipped with a complete arsenal of weapons. If he had laid down all his arms and given his bodyguards a sign to do likewise, the room would have resembled an armory on the day recruits are issued military stores.

There were handshakes all around, and in order to improve our moods and probably also to make us more talkative a bottle and a glass appeared on the table. A drinking ritual then ensued that did not stop at one liter of whisky. The ceremonial observed in Ukraine at that time was as follows: All the men sit around a table and a bottle and one glass are placed in front of the oldest or highest in rank. He pours a drink, tips and empties the glass, whereupon he shoves the bottle and glass toward his neighbor on the right (or is it the one on his left?) who loyally repeats the ritual, meanwhile toasting the generous donor. After that he moves the whole thing farther down the line and this continues until the bottle and glass again reach point of departure. Whereas in most countries the number of drinks imbibed is usually determined by the number of people present, in Ukraine this depends on the contents of the bottle. This merely means that the bottle is not put away until it is completely empty. Then follows an intermission during which the people eat a hearty meal in order to start on a new bottle with renewed vigor.

The national beverage with which we were so lavishly honored was a mixture of alcohol and honey with no admixture of water to dilute it somewhat. Of course, one can drink this stuff quite easily, but it just as easily puts one under table, especially if one had been out of practice for as long as a POW.

Sure enough, halfway through the second bottle it became necessary to give Kees a good kick under the table, because, as usual, he began to talk too much and one could never be sure what this might lead to. He had just begun praising the Russian soldiers who had been assigned to serve us in the POW camp. Under the circumstances, such a hymn of praise could only be considered inappropriate and hardly designed to serve our cause, because it had become quite clear to us that the Ukrainians despised the Russians even more than the ancient Greeks scorned the barbarians.

After we finished drinking the second bottle, the area commandant began pacing up and down the room with a face that would have inspired a sculptor like Rodin. The silence that fell on the room only served to further underline the great importance of the moment. This lasted about five minutes, then with a broad grin the area commandant sat down again and reached for the third bottle that had appeared out of nowhere.

The uproar that now broke out among the Ukrainians was the clearest proof possible that we had been recognized "de jure". Even the children were dragged from their beds and, decorated with revolvers, ordered to sing the partisans' hymn. We were shown weapons from all the surrounding countries, their mechanisms were explained, and as a token of our hosts' confidence I received a Russian-made hand grenade with apologies that they could not afford to give me a submachine gun, since they themselves needed them. We were also told that two more Dutch officers had been found near Stryj, but that they had refused all aid from the partisans. One of them was a naval officer.

At the same time they made us an exciting proposal. We were asked in the name of the commandant if we would be interested in joining the partisans instead of attempting to join the Dutch armed forces that were after all so far away. But in war it is hardly possible to fight against one's own allies, and this is what the Russians still were at the time. Furthermore, in a worldwide BBC broadcast, our Queen had declared that it was the duty of every Dutchman abroad to join his own armed forces as soon as possible. And when we also

assured them that after our safe arrival in England we would conduct propaganda for an independent Ukraine — something we later in fact did very gladly — our hosts promised us armed escort to the Hungarian border. That this procedure was not an unfamiliar one to them was borne out by the fact that we were shown a map on which our route to the border was clearly marked. This route made a wide arc around those German fortifications and outposts which could not be avoided altogether. The suggested rout passed through a more accessible part of the Carpathians, a part which — as we soon discovered — was still rough enough for us.

Before we set out for the next village by night, a messenger arrived with a note for the commandant informing him that contact had been established with two more Dutch officers and two cadets belonging to the Air Force.

IN THE CUSTODY OF UPA

That very night couple of sleighs took us to another village. For two days nothing important happened. We spent our days sleeping and our nights travelling.

The third day brought us a surprise: the sudden arrival of two colleagues — Hans Bentinck and Leen Kranenburg, who had jumped off the train the same day as we.

The next day our group grew to ten persons, a number which from then on remained constant. This latest addition consisted of two Air Force cadets: Syp van der Pol and Joop Singer. Their escape had been very different from ours. The following is Syp's account:

"At the end of 1943, several fellow prisoners and I were busy digging an escape tunnel. Since we were cadets, we had been billeted in a separate camp. The work on the tunnel had almost progressed to the fence, when we were notified that our camp was to be vacated and moved elsewhere. Even though we pushed our digging pace to the limit, we did not succeed in completting our undertaking. We, therefore, decided that seven of us would crawl into the unfinished tunnel and there wait until the retreat of the camp guard detachment. However, a temporary thaw caused the tunnel to be partially flooded, making this plan too risky. We then found another hiding place under the stage in one of the annexes of the camp building. In the space under the stage, which was situated on the second floor of the annex, above the ground floor ceiling, two men constructed an imitation wall out of blackout paper about one meter from the rear wall. The

stage was approximately eight meters deep and sufficiently raised off the floor to let someone crawl underneath. During the night preparations were made for a long, drawn-out stay in the shelter and our final flight.

"We expected that the final check for the POW transport would take place in the courtyard of our camp. During the early morning hours several fellow prisoners who were helping us brought our baggage and bottles filled with water to the stage. At about 6:30 a.m., one of our lookouts gave the alarm that the Germans were entering our camp, whereupon we raced to the stage and in no time squeezed under it through the prompter's hatch. Our accomplices just managed to pass our baggage down to us and to disappear before the Germans entered the theater hall. The first German was kind enough to close the hatch without looking inside. They were very puzzled by all the bottles of water standing on the stage and wondered what idiot had put them there.

"After this the checking of the POWs took place right above us and lasted the rest of the day. Under the cover of the noise and make-believe quarrels staged by our accomplices who pranced around above our heads, we managed to inch our way behind the imitation wall. Here the seven of us lay in two rows, squeezed together like sardines in a can: Air Force cadets van der Pol, Singor and Verhage (†), Navy pilot Popelier (†), cadets Seydlitz Kurzbach (†), and Lichtenmoet (†) who had been taken prisoner in 1940 yet, and Emst (†), a reserve officer in the artillery who intended to become a professional.

"That evening it became evident that the disappearance of the seven men from the cadet camp had been discovered, and a large-scale search was launched. A German sergeant, notorious for his talents for discovering escape attempts, came to the firm conviction that the seven of us were hiding under the stage. But this opinion was contested by a captain who, judging from the conversation carried on above us, was also in charge of the POW transport. He doubted very much that seven men could succeed in hiding in the camp and therefore assumed that we must have escaped earlier. Encouraged by this assumption, we were not terribly impressed by the command: "come on out or I'll shoot," although one shot would have been sufficient to force one of us to cry out in pain. The sergeant wanted to have that stage torn down, but this was refused on the grounds that SS troops were to be billeted in the barracks. Undaunted, the sergeant tried to crawl under the stage, but failed owing to his excessive girth.

Moreover, he mistook the imitation wall for the real one. Finally the Germans decided to push a dog underneath the stage. Although the animal must have practically fainted from our body odor, it just yelped and whined, probably because it could not move about.

"After dark we started scouting around. It appeared that the camp guard had been reinforced. The next day the stage was scrubbed with water, which at least provided us with something to drink. In the evening a Soviet prisoner, who worked as a janitor, informed us that the guards, with the exception of those stationed at the entrance and on the towers on the side of the old cavalry camp, had been removed. We also found out that the camp was still being swept by searchlights.

"Realizing that the camp would soon be occupied by SS troops, we hastily made our final preparations for leaving. We wound strips of blankets around our shoes in order to deaden the sound of our steps. All the barricades were still in place and the gates locked. Our plans called for an "advance party" of two men to investigate the possibilities of getting out while the others waited. But since this would not have helped us, we decided to choose one man to keep an eye on the watchtower while the others made their getaway two by two. We had two large obstacles to overcome: a three-meter high barricade containing loose coils of more barbed wire in it and a four-to-five-meter high wall with barbed wire and glass on top. Joop Singor and I succeeded in scaling the inner barricade by first throwing a couple of blankets over it and then jumping off it, tearing our clothing in the process. Passing by an unmanned watchtower situated between the inner and outer barricades, we managed to get outside the camp.

"It later turned out that the others had not been as fortunate. Two were recaptured and shot to death by a firing squad, two died in a Soviet prison camp, and one vanished without a trace.

"Bypassing villages and main roads, and guided by our compass, we moved in a southwesterly direction, first through a forest and then across a plain with intermittent glades. It was too cold to take an extensive rest. After having covered some 70 kilometers, we were intercepted in a forest by Ukrainian partisans whom we persuaded through sign language and by showing American Red Cross articles not to shoot us on the spot. Instead, they escorted us to their main encampment, where we were subjected to a thorough interrogation.

Later we were told that at first we had been taken for Russians, but then, they added with a grin, the fact that we turned down the girls was take us decisive proof that we were not.

"The partisan camp was pitched in a forest around a large camouflaged campfire. Its strength was some two hundred men. Their commander promised to help us reach Hungary, after first trying to persuade us to fly their own plane, a Fieseler Stork. After a few adventures encountered during our trip by sleigh accompanied by an armed escort, during which armed clashes with the Germans at times seemed inevitable, we got here, and we believe that from here on in we stand a good chance".

Such was the story of Syp and Joop's escape.

We soon saw that in those days the Germans had very little power in Galicia. Usually our escort consisted of no more than four men, while here and there sentries had been placed along the highways. The only time that the German occupation forces resembled a regular army was when we had to cross the railroad tracks between Dolyna and Bolekhiv. The Germans patrolled this area to prevent sabotage. Here we were given some twenty partisans for an escort and they protected us from all sides. A few shots fell from time to time on our right flank, but that was all. On the fifteenth day we reached the Carpathian foothills.

Judging by the extensive and throughgoing preparations being taken upon our arrival at the foot of the Carpathians, we realized that our most formidable task lay just ahead. Because food supplies were hard to come by in the mountains and because no one knew for sure when we would be able to cross the border, we were once again loaded down with meat and lard and enough bread to last each of us a week.

We had to deviate from our originally marked route by about thirty kilometers. It was impossible to travel the whole stretch by sleigh, so that very night we would have to journey an additional fifteen kilometers on foot in order to reach the last stopping place before Hungary.

The trip by sleigh started in a rather unpleasant snowstorm. The wind managed to penetrate even through the extra clothing we had received for our journey. Travelling cross-country, we were happy when now and then we came to a patch of woods where the trees protected us a little from the cutting wind. At the end of the sleigh ride near a farmhouse, the Nose and the Lame One (I-Write-Letter)

said good-bye in a deeply touching way. As keepsakes they gave us a few tie pins and signet rings, all bearing the Ukrainian coat-of-arms.

Two guides were going to take over from here. The journey on foot started enthusiastically enough along a country road. However, this did not last very long, for our guides felt that it would be safer to leave the beaten roads as soon as possible, since here near the Hungarian border the Carpathian foothills crawled with German lumbermen's settlements. We had now reached the periphery of the Ukrainian empire. The way ahead of us was anything but comfortable. It consisted of a narrow-gauge railroad track covered with snow; its ties were visible here and there under the snow. In order to leave as few footprints as possible, we walked single-file like a group of Indians on the warpath. Everyone can remember from the days of his childhood having followed a railroad track by jumping from tie to tie. But one should attempt this in the dark, carrying a lot of baggage on one's back, jumping from tie to tie hidden in the snow.

The situation deteriorated even further when two members of our party began feeling of injuries sustained earlier when jumping from the train. Since the journey so far had not demanded great physical strain, they had not been previously bothered with the aftereffects.

After limping along for a few hours, to the point where we all agreed that things just could not get any worse, we began that portion of our trip that since then we have always called the "kilometer conspiracy." The little railroad track dead-ended right in the center of one of the settlements, so our guides maintained that it would be better to circle it in a wide arch, the best way being along a creek that turned off to the right some thirty meters from where we stood. Further on we would come to a country road at the other side of the settlement. In view of the fact that the Germans hardly ever ventured outside their mountain settlements, we could follow that creek without running much of a risk. The descent went easily enough. The creek was frozen and the ice was covered with a heavy layer of waist-deep snow. The first guide blazed the trail in such a way as to enable the fourth and fifth man to make their way through a sort of gully. But even so, our column grew longer and longer. The crisis was finally precipitated when the Ukrainian who led the column suddenly fell through the ice without so much as uttering a sound and disappeared up to his neck in the snow. Of course, this was an excellent way of camouflaging our movements, but I can also assure every

winter sport enthusiasts that walking up to your knees in the water of an icy Carpathian mountain stream in the middle of February and up to your neck in the snow is definitely no fun. And so it was not surprising that here and there certain powerful and unquotable expressions could be heard.

After we had waded several hundred meters, our guide once again felt firm ice under his feet. We continued a bit further through the snow, and by the time we had climbed up the sloping bank our pant legs were frozen stiff, and we definitely had no water in our shoes. While our column stopped for regrouping, one of our guides went ahead to prepare a temporary but warm bivouac for us a few kilometers down the road. The other guide told us that as far as possible encounters with Germans were concerned, the most dangerous part of our journey lay behind us. We now moved into the intermediate altitude regions of the Carpathians. From here on the road climbed continuously, although at first rather gradually and slowly.

The expected warm bivouac proved to be something unforgettable — that is to say, an unforgettable disappointment. It was a dug-out shelter for lumberjacks built from logs and covered by a sod roof. Our minds searched in vain for a proverb that could best describe the scene. Smoke there was in abundance, but fire and heat remained a pious wish. In addition to the heat being conspicuous only by its absence, almost every imaginable stench was represented. The sole result of our rest period was that within five minutes every one of us was just about dying of thirst. To make matters worse, we discovered that each of us had finished his last drop of water a long time ago in the hopes that the other fellow would save a little for him. The only available liquid was a little whisky left in the bottle of the guides. The latter took no chances. Before letting the flask make the rounds, he himself took a hearty swig.

And this brings us to the melted snow episode. This luxury does bring some relief if one continually indulges in it. But the moment one stops, a terrible thirst results. When one begins eating snow, Mother Nature responds quickly and effectively with an unpleasant feeling in the abdominal region.

By the time we finally reached our destination — a cluster of farm houses — each and every one of us felt like a little Napoleon who has just crossed a miniature Berezina. Our leader motioned us to a halt and told us to wait a moment while he arranged for a place for us to stay. In anticipation of the warm stove that would unquestionably be awaiting us, we all fell into a deep, deep sleep.

tionably be awaiting us, some of us just collapsed and stretched out in the snow.

We have yet to see that warm stove. About ten minutes later our guide returned with the information that on that very day Germans had been seen in the vicinity. To be sure this was a stroke of bad luck, and we had no choice but to move on deeper into the mountains: "Only three more kilometers. This will make the final stretch that much shorter".

I might as well start by saying that it took us more than two and a half hours to walk those three kilometers. It was not so terribly difficult to get everybody to stand up. Nor was it the most hopeless task in the world to reform the column and start it moving. But our enthusiasm dropped considerably when our guide left the road we had been following, apparently remembering the ancient proposition that a straight line constitutes the shortest distance between two points. Sinking up to his waist in the snow, he began inching up a forty-five degree slope.

This slope was completely white and as bare as the bald head of an old man who has spent his entire life thinking hard. There was not even the smallest shrub to give the minimal support necessary for the ascent. The first five hundred meters were not too bad, especially as a promising shadow beckoned at the top. But no sooner did we reach the top, that our path turned right and on up an equally steep slope. Halfway up, I looked back and saw that the last man was at least three hundred meters behind and that one hundred meters behind me someone was lying in the snow. This signalled the first of numerous rest stops. At the next roll call Kees was missing. It turned out that we were looking in the wrong direction, for he was perched fifty meters higher up on a fence, whistling patriotic songs and looking down at us with a certain degree of contempt.

There is little sense in going into greater detail concerning this journey. The rest stops succeeded each other at 200 meter intervals for the simple reason that at about this distance somebody collapsed exhausted in the snow with the strong urge to fall asleep. Our rate of progress slowed down more and more all the time, and, now and then, we actually had to carry one another. Piet walked all the way at the column's tail end near the rear guide. He looked like a mother-hen chasing her chicks to the safety of the nest. In addition to his own heavy rucksack, he was lugging someone else's, equally as heavy.

The 45-degree incline continued the last few hundred meters. Then came a short but even steeper descent, completely overgrown with large fir trees. We covered this distance in record time. We all simply slid and rolled downhill, and in the process the fir trees saw to it rather roughly that the tempo of our descent did not become too rapid. One of the guides told me later that this had been the only portion of the entire trip during which he had actually fallen behind. Our final destination was an isolated farmhouse whose owners had already been notified of our arrival by an inhabitant of the village we had recently passed. The farm lay in the most picturesque surroundings imaginable, some seven kilometers as the crow flies from the Hungarian border. But we did not discover this natural beauty until the next day and then it did not profit us much, since we were forbidden to set foot outside the house for any other than our human-all-too-human purposes.

In spite of everything, we had gained some experience and we made use of it while covering the last section of our journey. When we set out again, each of us, without exception, had a self-made mountain cane.

While we were all in complete agreement about the miserable impression we must have made upon our Ukrainian guides, the two men gave our morale a tremendous boost by maintaining that we had managed much better than they had expected. They had anticipated far more difficulties with a group of newly escaped POWs, who, without any training, had to make this arduous journey through the mountains. In answer to our questions, they told us that we were now at an altitude of approximately 1400 meters and that the highest point to be taken lay at about 1550 meters right on the border with Hungary. But between these two points lay three valleys and three mountain ridges!

† М. Онишкевич-Орест

Командир Групи "Сян" УПА

ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ УПА

(Продовження з ч. 2/74)

27. I. 48

Дорогий Приятелю!

Думаю, що дуже Тебе не зануджує своюю базграницюю.
— Аби там за високим берегом корита зробити належну перев'язку. Годі було дивитись на затиснені зуби і терпляче обличчя к-ра Галайди. Він ні словом не йойкнув, не плакав, а проте видно було, що терпів страшений біль. Чотири друзі, що його несли, ішли навипиньках, вгинали до такту свої коліна, щоб хоч тим полегшити терпіння к-ра Галайди. Та видно було по обличчі Галайди, що зносив страшений біль. Щож, мусів терпіти, треба було віднести його дальше від костела в безпечніше місце, бо тут роздягнути його, щоб знайти рану, було неможливо. Вкінці, під охороною вогню нашого кулемета, групка з к-ром Галайдою опинилася в кориті річки, на піскуватій смузі за високим берегом.

Розстелено палатки, плаці, положили на них делікатно Галайду. Санітар вправною рукою почав розбирати хоч з одного рукава Галайду і скинув рукав плаща, блюзи, сорочки. Показалось голе тіло. Навіть сонце хотіло полегшити терпіння к-ра Галайди. Воно силувалось своїми ранньовесняними проміннями огріти зболіле тіло раненого командира. Повернено його «кантом» на правий бік. О, Боже! що показалось присутнім. Нижче лопаток, на самому хребті діра на шів п'ястку! Присутні аж охнули! «Тяжка рана» — мабуть к-р Лисай прошепотів. Санітар робив своє: скубав вату пінцеткою, мачав в якийсь плин та обмазував рану, Пізніше газою, ватою заткав діру, приліпив легко плястиком. Командир Галайда лиши скреготав зубами з болю, час до часу майже нечутно стогнав. Ліву руку раненого санітар назад запхав в рукав сорочки. Коли ж починав впихати ту руку в рукав блю-

зи, ранений закричав. Видно дуже його заболіло. «Досить, не треба його далі вбирати — сказав к-р Влодко, — а тільки легко зв'язати поясом, щоб блюза і плащ держалися тіла, і скоро з ним до лікаря, на санпункт». Заметушились хлопці. Помаленьку, деликатно поклали назад командира Галайду горілиць. Ранений тоді промовив: «Богдане, дай знак до відвороту!» — «Лежи, лежи спокійно, не твоя тепер голова до командування — я знаю коли дати знак до відвороту» — відповів к-р Богдан, а шепотом до інших командирів додав: «Не можна тепер давати сигналу до відвороту, коли його ще не забрали з поля бою, а принайменше за ріку». І після того дав наказ нести раненого поясом піску, так, щоб високий беріг давав охорону перед ворожим кулесметом з костельної вежі. Тільки ці друзі взяли за роги палаток, як к-р Галайда махнув рукою — видно було, що щось хотів говорити. Командир Богдан нахилився над раненим, а той прошепотів: «Старий, старенький (так кликав Галайда Ожидача), прикліч мені Старого». — Командир Богдан вволив волю раненого. Ожидач підійшов та приклікнув коло голови раненого. А той тоді: «Наказую Тобі дати сигнал до відвороту» — і змучена його голова впала назад на вдвос скрученій плащ, що заступав подушку. Ожидач, нікому нічого не говорячи, відійшов кудись від гурту. Друзі помаленьку стали посуватись з раненим на захід, до знаного мосту. Дуже прикро було нести. Вузький піскуватий пояс не дозволяв іти парами, один побіч одного, а ще й до того з раненим, що колисався на плащах поміж трьомаарами друзів. Лівобічні друзі щораз то спотикалися, зсували мілкий пісок берега та замочувались, а навпаки, інші, що не несли, прямо рвалися, щоб змінити несучих, бо думали, хоч цим полегшиши терпіння дорогоого командира. Але несучі не дуже то скоро та радо давались змінити. А треба тут сказати, вже в той час несподівано взялось в кориті річки досить багато різних стрільців, переважно з сотні Корсака, а менше з Ема чи Бродяга. Помаленьку занесли раненого командира під бажаний міст. А з ним і всі інші дотягли.

Командир Богдан розглянувся по присутніх. Було немало вояцтва. Крім к-рів Богдана, Яструба, Ожидача, що були цілий час з командиром Галайдою, були й командири Влодко і Лисай, що залишились були в кориті річки, а ще й до того знайшлися: санітар, що перев'язував командира Галайду, кулесметник, який від самого поранення крив відворот раненого

та з кільканадцять стрільців з різних роїв і різних чот. Коли командир Влодко питав їх, що вони тут роблять, ці пояснили, що відбились від своїх роїв, а коли по лінії почули, що був сигнал до відвороту, відступили сюди. Командир Богдан наказав кулеметникам перейти мостом на другу сторону ріки, там заняти добре становище та гасити вогнем ворожий кулемет на костельній вежі в той час, коли раненого командира будуть переносити через міст. Кулеметник щасливо перейшов через міст та заняв становище на тому боці ріки. «Вогонь» — крикнув командир Богдан. Наш кулемет почав грati. І в той час Ожидач, Ястреб і ще чотири стрільці почали вилазити з раненим командиром на високий берег річки. Раптом, Господи, замість нашого кулемета почали по мості пороти кулі ворожого кулемета. Стрільці з раненим полягали, де стояли. «Що сталося?!» — кричав командир Богдан. «Диск скінчився треба другий заложити», гукав з того боку кулеметник. Як на злість неповний диск був! Але це тривало дуже коротко. Наш кулеметник почав грati свіжо закладеним диском. Замовк ворожий кулемет. Носії з дорогим командаントом Галайдою рушили на міст. Всього доброго — Сл. К.

Дорогий Приятелю!

27. 1. 48

Чи захочеш читати чи ні, але все одно пишу. — «Увага, це вже останній диск, а дискового кола в мене нема!» — кричав наш кулеметник і далі грів вогнем по костельній вежі. Коли вже носії з раненим командиром були десь на половині мосту, раптом наш кулемет замовк, а почав досить цільним вогнем сипати по мості ворожий кулемент. Всі серед мосту попадали. Почулися з мосту стогони та зойки свіжо ранених. «Набої не випадають, нема чим стріляти» — понад все кричав наш кулеметник і товк замком кулемета, а він таки ніяк не хотів відізватись. А ворожі кулі все дужче свистали понад мостом та часто попацували по плесі води. Ворожий кулемет час до часу замовкав, а як тільки хтось рухнувся на мості,, — сік немило-сердно. Постала прикра ситуація: на мості лежав ранений командир Галайда, а коло нього шість носіїв, декотрий теж вже ранений, а за високим берегом, в кориті ріки всі інші командири і стрільці майже безрадними стали. Що тільки хтось хотів вилізти із-за берега та вже не піти, а прямо поповзти на міст з поміччю, то ворог сік з кулемета мов скажений, прямо голови не дав показати. Що тут робити?! Більшість друзів з

автоматами, крісів дуже мало, а одинокий кулемет не стріляв, бо не мав чим. На додаток того всього видно Ожидач таки послухав командира Галайду і дав сигнал до відвороту, бо чути,, що під костелем бій втих і ворог сконцентрував всю свою увагу на міст. Командир Богдан рішився: вислав одного стрільця до Глухова — там певно вже Бродяга і М. притягнули, щоб приходила поміч — головне кулемети, а решту вояцтва розставляв на становищах наліво і право мосту; високий берег давав добре закриття. Поодинчі кріси (а їх ще до того так мало!): почали попацувати по костелі. То ще, видно, розлобило ворога, бо він ще дужче, ще сильніше стріляв, коли хтось рухався на мості, чи хтось підніс голову з-за високого берега.

“Уважати, добре зорити, бо роззухвалений ворог захоче ще й підсуватися до нас”, — наказав к-р Богдан. І знов післав одного стрільця по поміч. Минали довжезні хвилини. К-р Галайда лежав на мості. Коло нього непорушно лежало пляцком шістьох друзів, декотрий теж вже ранений. Ні назад, ні вперед! Навіть голови нікому не дав ворог піднести. Решта друзів, більшість з машиновими пістолями, мусіла обмежитися лише зорення — всі були безрадні. А кулемет наш ні руш не хотів заграти. Вже й третього зв'язкового післав к-р Богдан по поміч. Та не було відповіді: ні помочі, ні зв'язкового. Що могло статися? Чи ні один зв'язковий не добився до місця призначения, чи може вже всі відійшли навіть з Глухова?! І тоді то к-р Богдан рішився: команду над тим гуртком друзів передати к-р Влодкові, а сам таки подався до Глухова за поміччю.

Кусок дороги від мосту не йошв він, а біг ще безпечно, бо зправа від ворога заслоняв його високий берег ріки. Але охорона та не довго тягнулась. Всього зі сто метрів. А далі берег цей щораз то спадав, аж вкінці цілковито злився з властивим руслом річки і перестав бути охороною від ворога. Ворог завважив командира і відкрив вогонь. Та к-р Богдан, незважаючи на посвистуючі над ним кулі, далі силувався бігти по щораз то грузкішому ґрунті. Ноги стрягли деколи по коліна в багно. Часто густо натрапляв він на якісь то купини, спотикався, падав, вставав і далі біг. А ворожі кулі щораз влучніше свистали над і побіч командира, який силувався чимськорше добитися до Глухова. “Невже потрібна ще одна жертва — майнуло в голові командирові Богданові — невже цього бажав би лежачий в безвихідній ситуації важко ранений к-р

Галайда" — Напевно ні! — відповіло йому щось в голові. І к-р Богдан став обережнішим. Наблизився ближче ріки, думав, що там знову знайде високий берег річки. Але такого там не було. Низинна лінива річка майже не мала там берега. Її вода широко-ліниво розтяглася по поблизьких луках; навіть не видно було, де границя між властивим руслом і сумежними луками. В додатку над краєм річки високий, сухий очерет чисто заслоняв вид машеруючому до Глухова командирові. Але нічого! З другої сторони високий очерет давав охорону перед ворогом. То дещо помагало. Ворог, не бачучи властивої цілі, менш цільно стріляв. Його кулі летіли тільки в напрямі, в якому рухався очерет. Та не надто далека дорога видалася командирові Богданові — вічністю! Так довжилися хвилини. Нарешті пакосний очерет скінчився, ворожі кулі перестали свистати. Перед очима командира Богдана ростелилися луки, а ген далі замайоріли перші хати села Глухова. Ох, ще так далеко! А там Галайда, а там в безвихідній ситуації ще й інші друзі! Скоріше, скоріше, біgom! І командир Богдан Збирав останні сили, підбігав, падав, підносився і далі пер, далі йшов, віддаху майже не ставало. Але була в нім віра, що він мусить туди дійти, мусить вислати поміч. І ще далеко було до Глухова, як командир Богдан почув зправа, ген далеко якісь невиразні крики. Пристанув, глянув туди і побачив озброєних. Боже, хто це? Невже свої?! Приглянувся ближче: так, вони, цеж чотовий Чорнота з хлопцями. Почав до них наблизатись. Та раптом перед ним знову якась вода! Нова ріка, чи що — і така широка. Далі годі було йти. І він почав кричати, махати руками до Чорноти. Побачили його хлопці! Наблизився Чорнота. Та віддалі досить далека Тяжко зрозуміти один одного. Трохи криком, трохи рухами рук видно порозумілися оба. Бо виразне "Так є!"; відхід Чорноти до хлопців, а за мінуту-дві відхід їх стрілецьким рядком в сторону мурованого костела — впевнили командира Богдана, що поміч для командира Галайди пішла. Всего доброго Сл. К.

Дорогий Приятелю!

27. 1. 48

Нуджу Тебе напевно. Але май терпеливість уже вкоротці перестану. — Він хотів і собі вертатись туди, підійшов декілька кроків та впав непритомний. Але зимна вода не дала йому зомліти. Не довго лежав ниць. Підвів голову і сів. Навіть не

чув, що аж до тіла промок. Став роздумувати. Скорі здав собі справу з положення: Чорнота з військом пішов,, він напевно дасть собі раду там! Це ж улюблениці і вихованки командира Галайди; вони в вогонь і в воду нераз з ним ходили. Тож напевно заберуть його звідтам. Але треба заалірмувати інших. Треба підготовити фіру чи сани, треба попередити, а може близче підтягнути лікаря. Отже треба таки йти далі до Глухова. І командир Богдан потягнув. Як довго він ішов — годі сказати! Якби хто його спітав був про той кусок дороги, то він напевно не відповів би, як ішлося. Стільки вражень, стільки думок, стільки різноманітних переживань в останніх годинах! Все це клубилося в голоді, з'ява з'яви усуvalа і він мов той запаморочений плентав ногами та поволі таки наблизався до Глухова. Вкінці допав до першої хати, стрінув стрільців. Всі майже з сотні Бродяги. "Де сотенний?" — спітав. "Зараз по кличем" — відповів котрийсь і вибіг з хати. За малу хвилину прийшов сотенний Бродяга. Зголосився. Приклікав санітаря. Казав роздягнути та оглянути командира Богдана. Думав, що той ранений. Наказав господині з готовити щось теплого. Господиня метнулась, запалила в печі. На все це споглядав якийсь час командир Богдан туманними очима аж врешті відозвався:

— Мені нічого не бракує, я здоровий. — І коротко розказав сотенному про останню ситуацію з Галайдою на мості.

— Давайте які сани чи що та поїдемо зом ною на санпункт. Треба, щоб лікар заздалегіть підготовив, що треба. Тут нехай будуть теж готових кілька саней (в селі, між хатами було ще досить, щоправда, розмоклого вже снігу), може його суди принесуть, то тоді негайно на сани і чим скорше до санпункту, — закінчив свої виводи командир Богдан. За декілька хвилин зголосили, що сани готові. Командир Богдан колишучись на ногах вийшов з хати, положився на сани. Коло нього сотенний Бродяга і добре хоч сільські коні, таки галопом пігнали на глухівську колонію, до санпункту. Командир Богдан по приїзді на санпункт зліз з саней, пішов до хати. Прийшов лікар Б. Командир Богдан розказав йому про рану командира Галайди. Лікар Б. зараз таки метнувся приготувати все на приняття раненого командира. Стелив ліжко, вистелював його подушками, простиralами; приготувяв якісь ліки, бандажі, інструменти — все, щоб було готове. Та Галайди не було, не привозили! Але працьовитий лікар Б. не дармував. Він тим

часом заглядав до інших ранених, що лежали по поблизу ких хатах. Давав вказівки санітаркам, поучував, як робити перев'язки, щоб ті не скоро злітали. А, нарешті, женуть галопом до села якісь коні. Вбіг до хати стрілець і зголосив, що командир Галайда вже в селі та що його сюди тяжко привезти, бо дуже стогне, коли тільки його хтось діткнеться. Командир Богдан звернувся до лікаря Б.:

— Друже лікарю, збирайте потрібні манатки і гайда чим скорше санями до села. — В кількох хвилинах лікар був готовий до від'їзду. Під'їхали свіжі сани лікар Б. сів на них разом з гінцем від сотенного Ема і пігнав на поміч раненому Галайді. Наче блискавка пролетіли півтора кілометра добре коні з лікарем Б. Той зіскочив з саней, пішов до хати до раненого. Зразу, лиш подивився на нього, дав йому застрик на піддержання, а пізніше взявся оглядати. Найшов рану на плечах, покивав сумно головою. Зробив ґрунтовну перев'язку. І знов впорснув якийсь застрик. Осторожно вбраєв раненого і рівночасно наказав господині гріти чим більше води та приготувати декілька пляшок. В тім сильний вибух потряс хатою. За ним другий, третій. Якась артилерія стала бити по Глухові!

Присутній сотений М. вибіг з хати. По хвилині ввійшов і зарапортував: "Німецька панцирка під'їхала з Кристинополя і відкрила гранатометний вогонь по селі". Після того додав: "виносити командира на приготовані сани, відступаємо". Під доглядом фахового ока лікаря Б. стали виносити раненого командира на сани. На пляшки з водою не було вже коли чекати! А німецькі гранатомети не переставали бити! Їх вогонь ставав щораз то влучніший. Вже загорілися декотрі хати в Глухові. Метушня зчинилася в селі. Люди стали виносити хоч найважніші речі з хат на городи, на поля. Заметушилося і вояцтво! Чути вигуки чотових, ройових. Збирають своє вояцтво, роблять збірки, формують до відвороту. І на колонії Глухів, на санпункті зчинився алярм. Санітарки та інші вояки, які там були, повибігали з хат. Побачили, що Глухів вже горить! Заметушились і собі: хто до ранених, хто до возів, а інші до верхових. Майже без наказу, інстинктивно кожний відчув, що треба готовитися до відвороту. Командир Богдан втихомірив дещо все те та давав накази: "Сани поодинчо під'їжджають, забирають ранених і відходять на край лісу, там буде збірка". Нагло вогонь гранатометів німці спрямували на санпункт. Він же на

горбочку! Від рейок видний як на долоні. Завважили рух на тому горбочку та почали бити кляті. Командир Богдан пригадав собі, що сотенний Бродяга тут! Побіг до нього: "Друже сотенний,, Ваша сотня чайже має давати задню охорону, а Ви тут! Військо без командира не може бути, ще й у такій ситуації. Негайно беріть перші ліпші сани і пріть до села, до своєї сотні за всяку ціну. Маєте давати задню охорону, а командир М. зі своїми має опікуватися раненим командиром. Лікар Б. хай не відступає від раненого. Збірка всіх у побережницькій садибі "Зелена". До побачення! Сл. К. (Кінець буде)

СПРОСТОВАННЯ ПОМИЛКИ:

Внаслідок неточної інформації ми подавали ім'я автора Ст. (Степан), тим часом справжнє його ім'я є Мирослав. Також підпис під поодинокими листами повинен бути Сл. К., а не Ст. К. — Редакція

Знаменитий, смачний хліб і всякого роду інші пекарські
вироби повноцінної відживчої вартості

п о р у ч а с

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ

БУДУЧНІСТЬ — FUTURE BAKERIES

Р. і І. Вжесневських

739 Queen St. W. — Toronto, Ont. — Tel. 368-4235

**ЧИ ВИ ВЖЕ ВІДНОВИЛИ ПЕРЕДПЛАТУ
ЗА «ВІСТІ КОМБАТАНТА»?**

В. Соколівський

НА СЛІДАХ ВОЯЦЬКИХ МОГИЛ

“Згадайте праведних гетьманів,
Де їх могили? Де лежить
Останок славного Богдана?
Де Остряниця стоїть
Хочби үбогая могила?
Де Наливайкова? Нема!
Живого й мертвого спалили”.

Т. Шевченко

Пошана до вояцьких могил зродилася в мене ще змалку. Мені тількищо минуло сім років, як ми вибралися до Підлісся, на “Білу Гору”, де щорічно відбуваються здиги в честь Маркіяна Шашкевича. Пригадується як сьогодні: коло Маркіянового пам’ятника чудово співав Службу Божу хор із Теребежів, а потім відправляли панахиду на могилі Незнаного Война. Коли хор кінчив співати “Спіть орли соколи, ми остримо зброю”, мені їжилося на голові волосся і в своїй уяві я вже машерував у залізних вояцьких рядах. Може я вже тоді відчував, що доведеться мені воювати за цю ж Білу Гору, в липні 1944 року, у рядах Дивізії?

Літом минулого року їздив я на прогулку до Варшави. Мимоволі згадалося про Наливайка, спаленого живцем на Варшавському ринку. Думки про Наливайка навели мене потім на слід могил вояків У.Н.Р. у Варшаві. Запитую про вояцькі могили своїх варшавських друзів і від них довідуюся, що на Вольському Православному цвинтарі парохії святого Яна, похоронено чимало українських вояків. Беремо зі собою квіти та негайно їдемо на цвинтар. Довго проходили ми коло тисячів могил і нарешті побачили крилаті українські хрести. Їх тут чимало. Стояли перед нами горді, камінні хрести, деякі вже похилені, майже з них усіх місцеві вандали поздирали металеві таблиці з написами. І стояли ці хрести перед нами як люди з виколеними очима, на докір негостинній Варшаві. Але на хрестах, вкопавшись гордо у твердий камінь, видніють ще досі українські тризуби. Але чи справді можна вважати

Варшаву негостинною для наших вояків? Іхні могили там ще стоять, нехай і півліпі, без написів, але стоять. Чи знайдете ви їх у Києві?

На другий день вибираюся поїздом до Львова. Думками я вже на Янівськім цвинтарі. Ще літом 1970 року, я бачив там усі стрілецькі могили; цього року полягли вдруге, вже від кулі червоного "бульдозера", аж вісімнадцять стрілецьких могил. Щезли назавжди з лиця землі. Вперті львівські бабуні пильно визбирують рештки розрітих могил і складають їх у стіл могили Незнаного Воїна, проклинаючи при цьому "визволителів" зі Сходу. І щорічно в день Першого Листопада горять на стрілецьких могилах маленькі свічечки та горітимуть так довго, поки житимуть українські бабусі.

Ще того самого дня пополудні ідемо авtom до Берестечка, де в 1651 році відбулася історична битва між полками Козацької України та полками шляхетської Польщі. Заповідник-музей козацької слави знаходиться у селі Пляшевій. Довкола музею стоять на сторожі міцні мури. Зараз при вході, за брамою читаєте напис: "Шанувальнику геройчної минувщини! Ти ступив на землю, уславлену подвигами волелюбного народу. Познайомся з нею ближче, і перед твоїм зором відкривається багато доріг, які вже стали легендами. Вслушайся в монологи цих доріг".

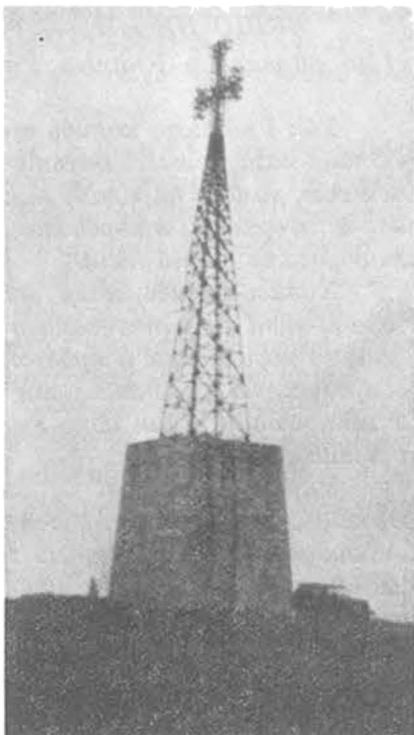
Експонати козацької трагічної слави розміщені в кількох кімнатах; найцікавіші для мене ті, що безпосередньо вводять відвідувача у 1651 р. Ось список козацьких полків, які брали участь у битві, зброя, козацькі люльки, чоботи, ворожа зброя. Зі стін дивляться зіркі очі полковників. З одного боку музею стоїть дерев'яна церква, в якій триста років тому молився перед боєм гетьман Хмельницький; з другого боку музею стоїть церква-пам'ятник, чудово розмальована І. Іжакевичем. Входимо в нижній ярус храму. Тут міститься гробниця, де спочивають останки хоробрих козаків. Зі скляного саркофагу дивляться на нас козацькі черепи: нагі козацькі черепи, порубані ворожими шаблями, прошиті ворожими кулями.

З Берестечка ідемо до Бродів. На короткий час задержуємося на старому ринку. З рогу ринку видно брідську бурсу, в якій "визволителі" арештували малолітніх середньошкільників, у проклятих 1940-41 роках. В липні 1944 р. тут проходили твердим кроком відважні grenadiers нашої Дивізії. Авто

мчить у сторону Ясенова, в околицях якого в 1944 р. проходили найтяжчі бої. Розпитую за могилами поляглих вояків дивізії. Їх тут немає. Вперто розпитую про могили усіх прохожих у Підгірцях, Олеську, Ожидові, Білім Камені, Почапах. Падає ця сама відповідь: "Загорнули тракторами в болото".

Церква в Берестечку, побудована
Б. Хмельницьким. З-права — па-
м'ятник Маркіяна Шашкевича
в Підлисю.

Хоч немає могил на гробах дивізійних grenadiirів, але чин їхній живе в народній пам'яті. Щороку, в місяці липні з'являється у підніжжя Маркіянового пам'ятника в'язка незабудьок з написом "Залізним Гренадирам".

Чудом віднайшов я могилу Рудого Юзика, який у липні 1944 р. командував Штабовою Сотнею 29 полку. Після першого облогового десанту в Ясенівських лісах, майже ціла сотня перейшла в ряди УПА. Рудий Юзик згинув "на Куцькій" у 1947 р. і спочиває у братській могилі, разом з двома сотнями бійців УПА.

*Андрій Кігігак
Філлядельфія, США*

ЯКЩО НЕ МИ, — ТО ВЕРНЕТЬСЯ СЛАВА
(До 60-річного Ювілею Українських Сігових Стрільців)

Так і написав колись стрілецький поет. Тільки, що творці Слави поза межами Батьківщини, а ВОНА, СЛАВА, залишилася там, дома з народом, між народом і для народу. Залишилася в літературі, в переказах, а вже найбільше в переслідуванні ворогами нашій пісні.

Колись-колись, коли наші предки були менш грамотні, а слави-пісні не записувано в прозаїгній історії ні в публіцистиці, то передавали її простолюдю на ярмарках та відпустах — храмах, на празниках під церквами: лірники, бандуристи, співці-прошаки, і так вона вдержалася, аж поки вгени музики не записали її на ноги.

Українські Сігові Стрільці, одна з історичних бойових формаций двадцятого століття, лишила свою славу-пісню своїм нащадкам, створену поетами-трубадурами. Один з авторів має словами образ, юли пише, що: «схилилися дві берізки на ліво й на право, а на вітях вітер грає про стрілецьку славу».

І вона, оця Слава, блукає, ги то в сутінках ясних, місягніх ногей, обсипана запашним, непорогно-блілим, геремховим квітом, ги блестить брилянтовим інсем, у місягну, морозну ніг, на верхах Карпат. Большевики, щоб затерти сліди по УСС пошили все, ход УСС били царських москалів, ще не комуністигніх. Але москаль — москалем, він старається затерти сліди по УСС-ах, тому, що УСС-и пошили «рускіх». Якщо б на Маківці побили москалів австрійські полки, то інша справа. А то УСС відплатилися перший раз за трагедію під Полтавою Он! де зарита собака!

Але, що ж? Текст пісні, може цензура сконфіскувати, але гірша справа з піснею серед молоді, і доводиться большевикам її толерувати, з тим, що замість слів: «ой там ідуть стрільці, сігові стрільці до бою», замінити слово «сігові» словом «германії». Нікуди правди діти, був гас, що і полк УСС був на В.

Україні в рядах радянської армії, тогніше в бригаді «ЧУГА». Історії не вільно бронзувати, а писати правду, ги вона нам подобається ги ні, бо інакше, це не буде правдива історія. Зокрема наших нащадків-молодь, не можемо кормити в публіцистиці фантазією. Задовільним явищем є, що рештки, живих ще УСС-ів не просипляють і за океаном свого життя безплідно, бо гас від гасу, містять на сторінках преси свої спогади. Те, що погали колись по війні пером, ги хто і плугом, продовжує далі консеквентно пером, бо ми УСС-и, мусимо щось про ту історигну формацию, по собі залишити.

Але, коли про Славу погали Піснею, то й піснею-мельодією і закінгімо. Коли Стрілецтво по революції в 1917 році, дівигалося разом з австрійською армією на Велику Україну, то за прикладом історигних бандурістів, стрільці мали зі собою і похідні бандури. На постой, піглігу в одному з подільських сіл, де ногували, скромно, в стодолі, залишив хтось завішену на якомусь кілку свою бандуру. I лишилася в стодолі одна бандура сиротою. Тужила за товариством, зжилася з ними, такий довгий гас, знала напам'ять, не тільки їхню творгість, але їхнє товариське життя. Це була як каже популярна притовідка в німецькій мові: «Ес вар кляйне, aber нетте гезельшафт». Така формація не родиться гасто. Чи не лишив припадково згаданої бандури стрілецький поет і композитор, пор. Роман Купгинський, це сьогодні, по стільки роках, сказати трудно.

А, що думка думку в'яже, то для історії при нагоді годиться зазнагити, що музикальність у маєстра Купгинського, то й родинно-спадкова справа, бо його батько, слуга у Христо-вому винограднику, був знаним на Поділлі цитристом.

Але вертаймося до стодоли, до осиротілої бандури. Коли вернувся з переселення господар і власник згаданої стодоли, їйому сказали, що і в його, ги то хаті, ги стодолі, квартирували УСС-и. Господар був з того, як патріот гордий. I залишив ту бандуру на кілку так як її застав. По літах, ніким не торканав, припала пилом. Про бандуру знато ціле село. I ги тому, що всі про неї знали, ги під впливом автосуїстії, кружляли вістки, що коли комусь, доводилося опівногі переходити подвір'ям того обійстя, то гути було, як на струнах припорошеної бандури невідома рука, вдарила акорд. Це власне МУЗА торкнула струни, щоб не пропала Стрілецька Пісня.

I коли УСС-и, святкуватимуть свій 60-рігний Ювілей, то Слава проб'ється понад Маківкою, Семиківцями, Кіевом, щоб погути хог уривки кіжного рокотання бандури і слова пісні-гимну УСС-ів «За рідний край, за нарід свій»... а радше закінчення цеї пісні... «Бо нас у бій благословить могучий Дух Мазепи».

НА СЛУЖБІ НАРОДУ

Мгр. філ. ЗЕНОН ЗЕЛЕНИЙ

(2. 9. 1901 — 2. 2. 1973)

Неповнолітній доброволець Української Галицької Армії, член Української Військової Організації, Бойової Управи СС-Дивізії "Галичина" для справ опіки над СС-юнаками, відзначений Головною Управою Братства кол. вояків І-шої Української Дивізії Української Національної Армії грамотою пропам'ятної медалі св. Архистратига Михайла, член Українського Канадського Легіону, Станіця ч. 360 в Торонті, Товариства Охорони Воєнних Могил у Львові, керманич Шкільного Відді-

лу Українського Центрального Комітету, згодом керманич Відділу Опіки над Молоддю цього ж Комітету, секретар Виділу Вакаційних Осель, що опікувалася незаможними дітьми, член Т-ва Рідна Школа, Просвіта, Учительська Громада та багатьох інших товариств і організацій в Україні. На еміграції був членом НТШ, Онтарійської Вчительської Асоціації, голова Об'єднання Українських Педагогів Канади, почесний голова цього Об'єднання та почесний член Пласти в Канаді, і Крайової Виховно-Освітньої Ради, провідник і співтворець Української Виховної Системи та багатьох громадських акцій.

Сл. п. мгр. філ. Зенон Зелений народився 2. 9. 1901 року в с. Добряни біля Львова в родині учителя Івана й Анни з роду Мишугів (братаниця славного оперного співака Олександра Мишуги). Батько Покійного помер у молодому віці (36 років) наслідком нещасливого випадку, і мати-вдова мусіла з 6-ма неповнолітніми дітьми переїхати до Камінки Струмілової у Львівській області, щоб мати змогу посилити дітей до шкіл та забезпечити родині прожиток. Тут Зенон закінчив народню школу й сім кляс гімназії.

У листопаді 1918 року, 17-річним юнаком зголосився добровольцем до Української Галицької Армії (УГА) і разом зі старшим братом Богданом в перших днях грудня того року їх приділили до 9-ої Камінецької сотні 5-ої Сокальської бригади 1-го Галицького Корпусу та відразу відрядили на противольський фронт в околицю с. Угринів, сокальського району, Львівської області.

З 5-тою бригадою Покійний, під натиском польської армії ген. Ю. Галлера, озброєної Францією, відбув травневий (1919) відворот УГА, брав участь (червень 1919) у бравурному проти-наступі УГА в т. зв. чортківській офензиві ген. Грекова, відбув її відворот і перехід через р. Збріч 16-18 липня (1919), брав участь в поході з'єднаних Дійової і Галицької Армій на Київ, який завершився здобуттям столиці 31 серпня 1919, брав участь у боях з армією ген. Денікіна, відбув перехід до Червоної Української Галицької Армії (ЧУГА) та остаточно опинився як полонений в польськім таборі полонених у Тухолі на Поморі.

Після 9-ох місяців полону повернувся домів і в липні 1921 року склав іспит зрілості в Українській Академічній Гімназії у Львові. Бажав продовжувати здобування освіти в університеті.

Проте, не легкий був шлях українського студента під польською окупацією.

Бойкот польських високих шкіл у Львові як протест українського громадянства та студентської молоді проти екстермінаційної шкільної політики польської адміністрації примуслили Зенона Зелсного шукати позауніверситетських фахових студій. Тому він записався на курс книговедення, який закінчив іспитом і навіть дістав працю в банку, але наслідком повоєнної нестабільності економії банк зліквідувався і Покійний мусив шукати іншого виходу, щоб заробити на прожиток і допомогти матері й молодшим в родині. У січні 1922 року знову записується на позауніверситетський курс, тим разом, механіки, щоб перед вступом на Тайну Українську Політехніку у Львові набрати деякого практичного вишколу.

Тим часом бойкот польських високих шкіл відкликало і Зенон вписався на математичний відділ філософського факультету Львівського Університету. Студії закінчив абсолютно рісю в червні 1929 року з великими перервами через обов'язкову військову службу в польській армії та військові польові вправи (маневри).

Після успішного наукового іспиту з математики, як головного й фізики, як побічного, предметів Покійний почав свою учительську працю в середніх школах Львова. Учив у Малій Духовній Семінарії, у Дев'ятій Державній Гімназії, в Учительській Семінарії СС-Василіянок, а після складення педагогічного іспиту в 1933 році на Філії Академічної Гімназії. Тут вчителював аж до другої світової війни, тобто до 1. 9. 1939 року.

У тому часі, спільно з двома учителями математики, склали посібник для 5-тої кляси польською й українською мовами.

У перших днях більшевицької окупації Західних Земель у вересні 1939 року нова шкільна адміністрація, а то Обласний Відділ Народної Освіти у Львові призначив Покійного на становище завідувача кабінетом математики й фізики в Інституті Удоосконалення Учителів й одночасно доручив обов'язки обласного інспектора шкіл. Щоб зарадити недостачі шкільних посібників для навчання математики й геометрії, на доручення шкільної адміністрації, Покійний зладив переклади трьох підручників — для навчання математики у 5-тій клясі з російської мови на українську, для 6-тої кляси — з польської на україн-

ську, та один з геометрії для 2-гої кляси з російської мови на польську.

У червні 1941 року знову змінилися окупанти. Нова окупантіна шкільна адміністрація покликала Зенона Зеленого на референта шкільних справ при Львівській шкільній кураторії, а півтора місяця пізніше Крайовий Відділ Українського Центрального Комітету (УЦК) у Львові призначив його на пост керманича Шкільного Відділу Українського Крайового Комітету у Львові. У 1941 році після прилучення Галичини до Генеральної Губернії Централя УЦК назначила його заступником керманича Шкільного Відділу Централі УЦК, а від 1943 року і Керманичем Відділу Опіки над Молоддю і Родинами. Після створення СС Дивізії "Галичина", на пропозицію УЦК, Покійний увійшов до її Бойової Управи як референт для справ опіки над СС-юнаками. Хоча цей пост був радше суспільно-харитативного характеру, то все таки на Рідних Землях З. Зеленому не раз приходилося при виконуванні своїх обов'язків станути віч-на-віч з дулом провокатора або бойовика чужого підпілля. Коли ж німецько-большевицька бойова лінія пересунулися далеко на захід і він мусів з родиною покинути Батьківщину, відвідуючи юнаків у таборах і роз'їжджаючи по цивільних та військових урядах, щоб для юнацтва виклопотати бодай найпримітивніші умовини їх тяжкого життя увесь час висіла загроза життя від аліянтського літунства, яке, як відомо, перманентно і систематично, можна казати прецизно бомбило міста та всі шляхи.

Цей період громадської праці мгр-а З. Зеленого був здається найкоротший, але в обличчі тотальної небезпеки від бомб і тоталітарного режиму найнебезпечніший, а коли мова про українську спільноту надзвичайно відповідальний.

Тисячі українського юнацтва-недолітків обох статей, відірвані військовими обставинами й політикою окупанта, розкинені переважно в протилітунських окопах по чужому, а то й ворожому "великому Райху", в особі покійних З. Зеленого і К. Паліїв та інших учителів нашли справжніх, щиріх, відданіх і добрих опікунів. А які були труйнощі, частинно довідуємося із змісту книжки Покійного п. н. "Українське юнацтво у вирі другої світової війни".

Не дивно, що на місцях нового поселення при зустрічах "наші хлопці й дівчата", як любили казати Покійний і К. Паліїв

“Професорові Зеленому” й “Пані Цьопі” — як казали юнаки її юначки — виявляли велику вдячність і пошану, бо знали, що без їх допомоги не одне було б загинуло у тій жорстокій воєнній хуртовині.

Очевидно, що в таких обставинах не могло бути мови про видання посібника алгебри для 2-гої кляси гімназії українською мовою, що його зладив Покійний.

Як було згадано, війна не пощадила й Зенона Зеленого з родиною й кинула на Захід. Форальберг — Кіссслер — Берхтесгаден у Західній Німеччині — його шлях як “ді-піста”.

Коли перенісся жити в таборі “переміщених осіб” в Берхтесгадені негайно включився в громадську працю і став учителем таборової гімназії, де вчив до виїзду до Канади, влітку 1948 року.

У новій країні поселення покійний мгр. З. Зелений осів з родиною у Віндзорі, Онтаріо. Щоб удержати родину, став до тяжкої, непосильної для нього фабрічної праці (у відливарні заліза). Одночасно почав удосконалювати своє знання англійської мови, яку вивчав у Німеччині, а маючи на меті повернутися до своєї професійної педагогічної праці, для вивчення канадської шкільної системи, став учити на вечірніх курсах у місцевому Assumption College тригонометрію і статистику. У відносно короткому часі настільки опанував мову, що міг вписатися на однорічний вищий педагогічний курс при Торонтському Університеті, який і закінчив успішно та 1950 року дістав не тільки право навчання в середніх школах Онтаріо, але й призначено йому академічний ступінь магістра філософії Львівського Університету. З Віндзору переїхав з родиною на постійне замешкання до Торонто.

Тому, що тут у середніх школах не було вільної праці для учителя математики й фізики, прийшлося ще один рік працювати фізично. У шкільному 1951/52 році почав учителювати в середніх школах спочатку поза Торонтом, а від 1955-56 шк. року в Торонті. Тут працював не тільки учителем, але теж як голова департаменту математики великої середньої школи у Річмонд Гілл (“велике” Торонто).

Від перших днів учительської праці в Канаді пок. мгр. З. Зелений вповні включився у виховно-організаційну працю українського шкільництва, надаючи йому напрямок, очолюючи Об'єднання Українських Педагогів Канади, Світове Об'єднання

Українських Педагогів, організуючи учительські конференції, активізуючи учительство до праці в різних акціях, ініціюючи міжкрайові конференції науковців у підготовці до схвалення Української Виховної Системи та Українського Виховного Ідеалу на СКВУ.

Ми не будемо тут зупинятися на деталях цієї багатої діяльності, якій присвятив Покійний останні роки свого життя і значну частину свого здоров'я. Це не є тема для ветеранського журналу. Але не можемо зовсім промовчати бодай наймарканіншіх її моментів та успіхів Покійного у цій ділянці.

Щасливо зложилося, що тут на новому місці поселення він зустрівся із своїми товаришами-співробітниками учителями й виховниками з Рідних Земель та з "передкапітуляційної" Німеччини, особливо з пок. Кекілією Паліїв. Вони стали ядром гурта відданих працівників над вихованням нашої молоді в діяспорі. Цьому гуртові залежало на тому, щоб скординувати українське шкільництво, упорядкувати його організаційну систему на всіх її щаблях, та при врахуванні льокальних чи краївих умовин і можливостей, все ж таки спрямувати його в одне велике виховне русло.

Праця почалася від осередку "ядра"-гурта, від Торонта. Тут постас Об'єднання Українських Педагогів, яке згодом охопило цілу Канаду. Покійний сім років очолював Об'єднання, з'єднав цій професійній організації велику прихильність і престиж, широко розгорнув її діяльність, і за те 1963 року загальні Збори цього Об'єднання проголосили його почесним головою. Сім років відбувалися наукові конференції, сесії, змінилися контакти з усіма учителями української діяспори під час підготовки до Першої Сесії Світової Освітньо-Виховної Сесії (СОВС) в Нью-Йорку 1967 року. Щоб бути точним, треба сказати, що ці праці започатковано ще перед конкретними плянами скликання 1-го СКВУ.

Виховний ідеал українця в діяспорі, Світова Координаційно-Виховно-Освітня Рада (СКВОР), країові Координаційні Виховно-Освітні Ради (КВОР) — це вислід праці українських педагогів, що їх рушієм було ядро з пок. мгром З. Зеленим і Кекілією Паліїв на чолі. За те Загальні Збори КВОР-и Канади, а за ними і 6-тий Країовий Пластовий З'їзд Канади проголосили Покійного почесним головою КВОР-и та почесним членом Пласти в Канаді.

Не забули нагородити свого опікуна, а зокрема опікуна "юнацтва" у німецькій армії під час 2-ої світової війни і "дивізійники". У жовтні 1969 року Головна Управа кол. вояків 1 УД УНА вручила йому Грамоту пропам'ятної медалі св. Архистратига Михаїла "за повну й самовіддану підтримку боротьби Українського Народу та його Збройних Сил за Самостійну Соборну Українську Державу й саможертовну допомогу українській справі у всіх ділянках життя та боротьби за волю України".

Близьке співжиття Покійного з вояками було певно також і вислідом його веселої й товариської вдачі. Любив воєнно-якський стиль, але не тому, щоб "старшувати" чи командувати. Любив військо за вимоги ладу і порядку в його житті. Сам був такий упорядкований і точний, що можна було добачувати ціхи вояка в цілому його стилі життя. Вимагав цього також і від інших, але не наказуванням, лише своєю веселою і погідною та товариською вдачею, стимулюючи людей наслідувати його лад, його точність та високе почуття обов'язку.

Це виняткове почуття обов'язку було таке сильне, що Покійному тяжко було не піти до школи навіть тоді, коли вже недуга давалася візуали. Не вмів шанувати себе. Працював цілих ще 5 років після того як пішов на пенсію, а мови не було про те, щоб залишив працю тоді, коли вперше тяжко занедужав. Залишивши школу, весь свій вільний час віддавав громадській праці й ще день перед смертю телесфонічно полагоджував справи дитячого словника, умовлявся на нараду. Тому й не диво, що кожну працю виконував "майстерно", що був успішний, що всі з довкілля її високо оцінювали.

Як голова родини й любящий батько мгр. З. Зелений тяжко пережив втрату молодшої доньки Марії-Оксани ("Кришкі"), яка під час воєнної завірюхи несподівано померла 5. XI. 1942 у Львові.

Покійний залишив дружину Марію з дому Бачинських і доньку Ольгу.

**ЧИ ВИ ПРИЄДНАЛИ ХОЧ ОДНОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА
ДЛЯ "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"?**

Д-р ЮРІЙ ЯНІВ
(1892 — 1973)

Неповних п'ять місяців після смерти сот. Жигмонта Олексина українська громада Клівленду — Парми в Огайо знову втратила участника визвольної війни — сотника санітарних частин Армії УНР, лікаря і дантиста Юрія Теодозієвича Янова, який помер 19 грудня 1973 в Севен Гілс, приміській громаді Великого Клівленду.

Покійний побачив світ 1 серпня 1892 р. в Таврії, на хуторі Цареводарівка у Бердянському повіті і вчиеся до 1911 р. в реальній школі в Мелітополі, а наступний рік у гімназії в Симферополі. Студії медицини в Київському Університеті св. Володимира перервало покликання до російського війська і висилка на фронт, з якого однак вдалося йому з часом дістати звільнення для докінчення навчання. Диплом із званням лікаря осягнув у тому ж університеті вже за Української Держави, 14 травня 1918 року, після чого, згодом вступив до української армії в 21 Запорізький полк ім. Наливайка. Несучи медичну допомогу другим, сам заразився тифом і від 9 жовтня до 20 листопада 1919 пролежав у Шпиталі ч. 71 Українського Червоного Хреста у Вінниці. Потім ділив всю незавидну долю українського війська, дбаючи за здоровельний стан вояцтва, в ранзі сотника, на постах лікаря-хірурга Військового Шпиталю ч. 1 у Вінниці, потім завідуючого Санітарно “Летучкою” (за тодішньою назвою польового шпиталика) 1-ої Запорізької Стрілецької Дивізії, згодом стар-

шого ординатора Армійського Рухомого Запасного Шпиталю ч. 1. В часі відвороту поляків з Києва в 1920 р. один Летучий шпиталь опинився на короткий час у Станиславові — і в тому місті лікар Янів одружився з Марією Махницькою, сестрою-санітаркою у шпиталах УГА.

По програмі війні сотник Янів опинився із своїм Запасним шпиталем у Ченстохові, звідки вже як головний лікар (від 5. 1. 1921) вкоротці переніс його до Щепйорна, а згодом до Каліша. В січні 1922 р. передав він шпиталь д-рові Добриловському і переїхав до дружини у Львові з надією відкрити лікарську практику, але на це не дістав дозволу від поляків. Тоді поробив заходи, щоб переїхати до Чехо-Словаччини — і у Брні від 1 листопада 1923 р. в Університеті ім. Масарика студіював медицину, яку закінчив дипломом доктора 27 червня 1927. Не будучи однак громадянином не міг відкривати ординації, то ж став працювати у Стоматологічній Клініці, а при тім студіювати дантистику. В жовтні 1936 р. у Державнім Інституті Зубної Хірургії у Брні захистив кінцеві іспити і одержав третій у житті диплом, тим разом “дантичного хірурга”. 9 червня 1938 р. одержав з Державної Палати право на відкриття власної практики, чого однак не вдалося йому здійснити через політичні зміни в державі і війну.

Перед наступом більшевицьких військ на Прагу, в травні 1945 р. панство Янови долучилися до українців з Модржанської гімназії і разом евакуювалися до Німеччини, де на різних етапах працював як гімназійний лікар і провадив дантистичну ординацію.

Хвиля переселення з таборів “переміщених осіб” завела д-ра Янова в 1949 р. до Беффало у ЗСА, звідки по 6-ох літах перенісся на останній життєвий етап до Клівленду в Огайо. Неласкаві вимоги медичного світу ЗСА не сприяли людині з трьома “старокрайовими” дипломами і практикою стати в заокеанській вільній країні на власні ноги ліцензіонованого професіоналіста, то ж старший вже емігрант мусів погодитися заробляти на життя в дантистичній лябораторії.

В суботу 22 грудня 1973 р. українська громада Великого Клівленду відпровадила д-ра Юрія Янова на вічний спочинок на цвинтарі при церкві св. Андрія в Пармі. Скромного, рядового громадянина-патріота і прикладного члена ОбВУА прощають: парох о. Ярослав Сірко в церкві, а над могилою проф. Роман Лесик іменем Об'єднання і товаришів по зброй.

Не сповнилися мрії молодості Покійного, щоб повернутися лікарем у свої рідні сторони над Озівським морем, збудувати там санаторію і працювати серед власного народу.

В пам'ять Покійного д-ра Янова, вдова Марія і донька д-р Мирослава Сагайдак з родиною жертвують на видавничий фонд “Вістей Комбатанта” 25.— дол.

Степан Кікта

Проф. д-р Степан Горак

ВОНИ ХОТИЛИ СВОБОДИ: ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО ДІВІЗІЇ

Професор історії в “Eastern Illinois University” д-р Степан Горак зладив для англомовного “Українського Квартальника”, що виходить в Нью Йорку, як одно з видань УККА, статтю-рецензію на твір Вольфа-Дітріха Гайке “Sie wollten Freiheit”, про який була окрема стаття в 2-му числі нашого журналу, див. Ф. Кордуба “Особливо вартісне видання”. Ш. Професор переслав нам також свою працю і ми з вдячністю містимо її в українському перекладі. **Редакція**

Історія людства та зокрема західної культури, у додатку до численних інших аспектів, вартостей і чеснот, розвинула потребу пошани для вояків, які віддавали себе на послуги своїм батьківщинам і народам у дусі найкращої традиції героїзму, лояльності і гідності. Признання для відваги і лицарства воюючої армії було від сторіч поклоном перед тими, які боролися за справу, яка була свята для нації і суспільства. Пошану для хоробрості поділяли часто однаково земляки, як їх вороги. Історія також ставиться з признанням супроти військових з'єднань, які чесно боролися, виявляючи хоробрість на бойовищах, не заплямлюючи себе жорстокими вчинками і злочинами у відношенні до безборонного цивільного населення. Військові історики, як також воєнні ветерани, мали і тепер мають змогу вирішувати, котрі військові формaciї — і де — переступили межі свого обов'язку та лицарської повинності і ставали звичайними вбивниками.

Вольф-Дітріх Гайке, старшина генерального штабу німецького Вермахту і згодом старшина генерального штабу Ук-

раїнської Дивізії Галичина є автором книжки, якій присвячуємо ці рядки. Він, разом із тисячами ветеранів тієї військової формaciї, належить до тих, які гідно відбувши свою військову службу — не залишив позаду себе нічого, чого потребував би соромитись. Це насправді небуденна історія, коли взяти на увагу загальну брутальність Другої світової війни й інших сучасних воєн, характеристичних щораз більшим бестіяльством. Отож, не вважаючи на об'єктивність і щирість, що їх виявив той Автор у найавторитетнішому звідомленні, проголошеному негайно після війни у британському таборі,* — читається цю книжку не для того, щоби пізнати, як постала та формaciя, її вишкіл, бої на фронті й інші подiї, поки вона піддалася британській армії. На тлі існуючих перекручувань, успiхiв ворожої пропаганди і загальної iгноранцiї, типичної для Заходу щодо подiй на Сходi Європи, докладнi знання новiтньої української й європейської історiї с невiдхиленою передумовою.

Спроба українцiв здобути незалежну державу в рр. 1917-18 не вдалася внаслідку iнвазiї Советської Росiї проти новоствореної Української Народної Республiки і польсько-української вiйни у рр. 1918-1919, за якою прийшла окупацiя Захiдної України. За постановами Ризького договору (1921) мiж Польщею і Советською Росiєю — Україну знову подiлено мiж двох її iсторичних ворогiв — Польшу й Росiю. Внаслідку прийшли подiї, що стали найбiльшою трагедiєю того народу. Пiд советською окупацiєю згинуло яких 8 мiльйонiв українцiв, як наслiдок полiтичних "чисток" і штучного голоду, спричинено-го у 1932-33 рр. Масовi депортaciї тисячiв невинних людей у вагонах для звiряt до сибiрських кацетiв i вбивства тисячiв арештованих у в'язницях по всiй країнi вiдступаючими комiсарами — створили в Українi атмосферу жаху та ненавистi до комунiстичної системи.

У Захiднiй Українi, польський уряд, всупереч своїм зобов'язанням признati її автономiю, повiв полiтику терору i кривавої "пацифiкацiї" населення (1930). Захiд був глухий на скарги українцiв, якi мали заплатити дорогу цiну за "мир в Европi". У тому самому часi українцi були свiдками, як у

* Воно було спершу проголошено в серiї статтей у "Вiстях" кол. воякiв I УД УНА i пiсля того як монографiя, у "Записках НТШ" т. 188 (1970).

Мюнхені західні демократії підписали у 1938 році договір з Гітлером коштом Чехо-Словаччини, — як у 1939 р. Гітлер і Сталін підписали пакт коштом Польщі, після чого західні демократії байдуже придивлялися, як нацистська Німеччина почала ліквідувати жидів,** даючи зате від листопада 1941 р. величезну поміч, за законом про позику і винайм, Сталінові, який, як участь історія, був найбільшим убивником за всі часи.***

Договорення Рузвелта, Черчіла і Сталіна на конференції в Тегерані не могло захоплювати українців. Стало ясно, що Захід передасть цілу Східню Європу Сталінові, — страхітливі перспективи для всіх тих, які вже придбали досвід, що таке советський тоталітаризм.

Українці, які опинилися під двома тиранськими режимами та яких західні демократії цілком не добачували у часах, коли вони, українці, боролися за збереження себе при житті, прийшли до висновку, що в тому канібалському віці можлива тільки самооборона. Таким чином організацію Української Повстанської Армії (УПА) з початком 1942 р. треба вважати, як засіб оборони проти нацистського апарату в Україні та, в тому самому часі, проти російських ватаг, грабуючих і тероризуючих українське населення.

З тією самою ідеєю, щоби стати вільними і сильними, 30.000 молодих українців вступили літом 1943 р. до "Української Дівізії Галичина". Використали шанс — як орудувати новітньою зброєю і як дістати її в свої руки — це дальнє відправдання створення тієї формaciї. Перспектива, що червона армія знову "визволить" їх, на те, щоби — як і в минулому — винищити, перспектива поділити долю жидів, винищуваних нацистами, причинила у великій мірі до рішення українців взяти зброю від нацистської Німеччини, особливо тоді, коли З'єднані Стейти постачали Сталінові зброю, яку той використовував проти українців. Як довго американська демократія вважала за річ слішну і доцільну співпрацювати з советською тиранією, українці й інші поямлені народи ледве

** Дивись, наприклад: Arthur D. Morse: *While Six Million Died. A Chronicle of American Apathy* (New York, An Ace Book, 1967).

*** Див. Robert Conquest: *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties* (New York, Macmillan, 1968).

чи могли дозволити собі на люксус академічних дискусій про моральну вартість своєї дії. До речі, величезна більшість українців ніколи не вважала Советів за свою батьківщину. Навпаки, Советську Росію вважали за ворога й окупанта й тому українці мали право й обов'язок боротися за свою свободу, як уважали за доцільне. У тій розпучливій ситуації виринула надія, що вони обидва — нацизм і комунізм — згинуть, і що прийде можливість будувати новий лад. “Надіючись проти надії” український провід схвалив політику — взяти зброю для оборони безоборонного 40-мільйонового народу.

Сьогодні, в тридцять років пізніше, не тільки українці, але й багато інших мають написати наново і зревідувати свої підручники історії, бо “суд світу” можна викривляти й заглушувати тільки на короткий час. Олександер Солженицин, в добавок до численних менше відомих, є найбільш переконливим свідком тієї правди. Цю історичну правду й докази на українські мотиви добре удокументував німецький автор, який був одним з тих нечисленних німців, які вміли зрозуміти народи й події краще, аніж ввесь нацистський “естаблішмент”. “Вступ” до книжки п. Гайке подає рамці й коротке історичне тло української історії і подій, що довели до рішення створити ту українську військову формaciю. Як наслідок нездібності нацистів скласти позитивну політичну програму у війні проти Советського Союзу — мусіла прийти німецька програ й катастрофа. Спроба направити злочини, доконані на Сході, прийшла запізно та, при існуванні у владі нацистського режиму, ніколи не мала навіть шансу вимазати минулі промахи та приєднати на сторону німців українців й інші народи. Автор зробив добре — включивши у свою книжку глибокодраматичного листа одної невідомої української жінки до дружини високого німецького урядовця в Галичині в жовтні 1943 року. Того листа могли б підписати легко мільйони інших жінок, бо він говорить простою і ясною мовою про українські переживання, трагедії, надії і розчарування німецькою політикою на всіх окупованих землях.

Історик мусить класифікувати того листа, як типовий “голос народу”, що має більше значення ніж багато книжок на ту й причетну тематику. Лист закінчується висновком: “Німцям уже ніколи не можна вірити, а насправді ми знали це вже після подій в Карпатській Україні”. (У березні 1939 р. Гіт-

лер дав дозвіл Мадярщині окупувати новостворену вільну Карпато-Українську Республіку — С. Г.). “Тепер не маємо нічого, бо все є тільки для німців... не маємо нічого, бо німці все нам забрали...”. На такому тлі Автор подає історію Дивізії, якої — без уваги на всі порівнювання й аналізи — не слід ставити на одну дошку з військовими формациями інших не-німецьких народів, особливо формациями белгійців, голляндців і норвежців. Майже механічне звідомлення про події, із збереженням подиву гідної докладності, охоплює стадії рекрутажі і вишколу та вислання Дивізії вперше на фронтову лінію під Броди, разом із споминами про жалюгідне рішення кинути те військове з'єднання без попереднього досвіду до тієї найкритичнішої битви, як визначував плян советської офензиви. Інші частини книжки охоплюють нове формування Дивізії у Нойгаммері, між вереснем і груднем 1944 р., розташування Дивізії у Словаччині, перекинення її до Стирії і на другий фронт проти советських військ, і вкінці відтягнення Дивізії з фронту в сторону бритійських ліній та захоплення її в полон бритійською армією. Найбільш символічний епізод історії Дивізії стався наприкінці квітня 1945, коли прибув до неї український генерал Павло Шандрук, який став головнокомандуючим Української Національної Армії, і відтоді Дивізія стала відома, як “Перша Українська Дивізія УНА”.

Складши нову присягу вірності вже виключно українському народові — та формація перестала бути підлеглою німецьким збройним силам. Тут треба підкреслити, що Дивізія від самого початку зобов'язалася воювати виключно на східному фронті проти Советської Росії і що ту передумову для її створення визнало німецьке військове командування. Також щодо інших подробиць внутрішньої структури Дивізії — вона різнилася від інших німецьких фронтових СС-дивізій. Приявність українських духовників, участь у церковних відправах, високий відсоток українських старшин середніх і нижчих ступнів, як теж відзнака галицького лева на комірі і лівому рамені уніформи, врешті введений генералом Шандруком український національний герб Тризуба на шапці, виразно вказували на безпереривне українське змагання й наполягання на збереження своєї виключної національної особовости.

В.-Д. Гайке перший признає це і з пошаною та глибокою симпатією стверджує у висновку: “Українці — у добрій

вірі і для доброї справи, бо за волю і незалежність своєї країни, вхопили за меч і зберегли його незаплямленим до кінця". Патріоти і шляхетні вояки, перевівши три роки в британських і американських тaborах полонених, ніколи не були обвинувачені тими, яким піддалися, в будь яких злочинах. З другого боку, фальшування і викривлювання фактів советською історіографією не всилі переконати й обманути читача, бо завданням тиранії та її звеличників не є шукати правду, як вона вириняє з попелища крові й ненависті, що є прикметними рисами кожної війни в минулому й сучасному.

Безпосередня оповідацька мова, чесний критицизм у відношенні до помилок по обох сторонах, знання предмету, як його вимагається від фахівця, робить ту книжку поважним причинком до пізнання історії Другої світової війни. Водночас, шість нарисів різних боїв, організаційної структури Дивізії та численні світлини спричиняються до легкої лектури тексту навіть для тих, які недосконало володіють німецькою мовою. А втім, маючи на увазі важливість цієї сторінки новітньої історії, автор цих завваж праґнув би, щоби та книжка з'явилася в англійському перекладі, щоби вона стала доступною для американських істориків Другої світової війни. Однаково сам предмет, як колишні члени Української Дивізії, заслуговують на щось більше, як тільки поголоски і спрощування, які все ще покутують в деяких колах американського наукового світу.

Чи знаєте, що найкращу фарбу ф-ми

Canadian Industries Limited

C. I. L.

Trutone White — Cilux Enamel

та всякі залізні і господарські товари

одержите по найнижчих цінах в:

W. H. LAKE HARDWARE CO. LTD.

Власник: Василь Бойко

608 Queen St. W.

Tel.: EM 3-9631

Ф. Кордуба

СТРАТЕГІЯ ОБОРОНИ ФРН

Weissbuch 1973/1974. Zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Entwicklung der Bundeswehr. Im Auftrage der Bundesregierung herausgegeben vom Bundesminister der Verteidigung, Bonn, 1974.

Геостратегічне положення Федеральної Республіки Німеччини (ФРН) постале у висліді 2-ої світової війни в політично-стратегічній констеляції заслуговує на особливу увагу. А йдеться не тільки про оборону ФРН, а також цілі Зах. Європи, тому Зах. Німеччина в оборонній системі НАТО є форпостом. Східний кордон ФРН безпосередньо межує з радянською імперіальною гемісферию в Європі, тому СРСР концентрує політичний тиск передусім на цю державу. Фактично ФРН посідає власні оборонні збройні сили, Бундесверу, все таки цей оборонний воєнний потенціял є під кожним оглядом невистачальний, щоб міг протиставитися наступальним збройним силам Варшавського пакту. Тому-то на відтинку оборони ФРН не є сувереном, вона узалежнена від спільноти оборонної стратегії НАТО. В системі НАТО, в Європі, ФРН своїм геостратегічним положенням посідає особливе значення. Передусім проти ФРН у постійному поготівлі СРСР, як тоталітарно-мілітарна потуга, втримує великі збройні сили з офензивними системами озброєння. ФРН уже нині позбавлена мілітаризму, як демократична держава неспроможна без допомоги передусім ЗСА боронити державної суверенності. Тому політика СРСР “співпраці і безпеки” в Європі поставила собі за мету при допомозі “тактики салямі” розбити НАТО, усунути з Європи стаціоновані військові з'єднання ЗСА. Мирне співіснування в Європі — це ніщо інше як “тактика салямі” СРСР, щоб ліквідувати настороженість і відпорність усіх народів Зах. Європи супроти безперервної інфільтрації і субверсивних дій радянських шпигунів і прорадянських компартій. Згідно з радянською пропагандою: “...НАТО їй понині залишається загрозою міжнародного миру. Заправила Атлантического бльоку по-давньому обстоюють даль-

ще збільшування його сили, роздування воєнних бюджетів, відбувають усе нові воєнні маневри в Західній Німеччині, на Середньому морю й в інших районах". ("Международная Жизнь", ч. 2/1974, стор. 50). Отже, НАТО є головною перешкодою для СРСР в його експансивній стратегії в Європі. На європейському континенті одним з найголовніших партнерів НАТО є ФРН, що дуже не подобається Москві, тому вона тактикою заключення договорів СРСР, Польщі і НДР з ФРН, а також чотиростороннім договором у справах Зах. Берліну плянувала якщо не розірвати, то принаймні послабити стосунки між ЗСА і Зах. Німеччиною. Однак ця тактика СРСР, у конфронтації із щораз більш назріваючою загрозою ФРН закінчилася безуспішно. Замість дійсного відпруження, Москва здійснила ряд офензивних перемін і доповнень, скріплюючи й модернізуючи воєнний потенціял власних дивізій у НДР.

Вищезгадана публікація докладно інформує про наявність збройного потенціалу Варшавського пакту, особливо радянського. I так в НДР, ЧССР і Польщі, Москва вдержує 29 повністю укомплектованих і озброєних найновішою воєнною технікою дивізій. Крім цього до лиспозиції головнокомандуючого силами Варшавського пакту марш. СРСР І. Якубовського є 60 дивізій сателітних держав. У загальному щодо кількости, СРСР в Сер. Європі вдержує 340-тисячну армію, враховуючи три зах. воєнні округи, а загальна кількість армій НДР, ЧССР і Польщі налічує приблизно 920.000. На тому ж відтинку Москва сконцентрувала 6,800 панцерів + 15,500 панцерів сателітних країн. Летунство Варшавського пакту, на тому ж відтинку, налічує яких 7,400 бойових літаків; ракет не менше як 1,200. Проти таких великих "миролюбних" збройних сил Варшавського пакту, НАТО в Зах. Європі має під зброєю 80,200 вояків — приблизно 20 дивізій, 6,200 панцерів, 2,900 бойових літаків і яких 1,000 ракет.

Головну роль у балансі сил на континенті Зах. Європи у відношенні до збройних сил Варшавського блюку відграє присутність військових з'єднань ЗСА у різних європейських країнах. Справа вдержування американських з'єднань у Зах. Європі в 1973 р. набрала гострого характеру. Передусім в конгресі ЗСА зросли вимоги, щоб перевести скорочення збройних сил ЗСА в Європі, з метою зменшити дефіцит платничого балансу. Ці вимоги є висовувані з метою, щоб частину цих ви-

датків перебрали на себе союзники НАТО в Європі. Коли йде-ться про кількість збройного контингенту ЗСА в країнах Зах. Європи, то згідно з даними Пентагону з 1973 р. вона була наступна:*

Стан на початку 1973 — 311,000 чоловік.

Зміни в 1973: + 18,000 чоловік.

	теперішній стан	зміни в 1973
ФРН	229,000	+ 19,000
Вел. Британія	21,000	- 1,000
Еспанія	9,000	-
Туреччина	7,000	-
Італія	11,000	+ 1,000
Греція	5,000	+ 2,000
Ісландія	3,000	-
Бельгія	2,000	-
Голляндія	2,000	-
Португалія	1,000	- 1,000
6 фльота на Середземному морі	20,000	- 2,000

До цієї табелі додасмо ще наступне доповнення:** Майже всі бойові з'єднання ЗСА стаціонують на території ФРН (в Берліні — одна піхотинська бригада). У Вел. Британії стаціонує бомбардувальна ескадриля 3-ої Повітряної фльоти ЗСА; в Еспанії — частини 16 Повітряної фльоти ЗСА; в Італії — 1 батальйон ракет земля-земля і штабові з'єднання. В інших країнах розташовані логістичні штабові з'єднання. 6 фльота восьмиморських сил на Середземному морю не є підпорядкована командуванню НАТО.

Уряд ФРН вповні розуміє геостратегічне положення Зах. Німеччини, тому погодився покривати частину коштів призначених на вдережування воєнного контингенту ЗСА. Також інші західноєвропейські держави зобов'язалися покривати частину коштів. Неважаючи на це, на сторінках журналу "Междуродная Жизнь", ч. 12/1973, у статті Ю. Давидова п. наг.: "США — Западная Европа: новые отношения" (стор. 46 - 55), м. ін. надруковано на стор. 51: "...Самозрозуміло, що правлячі круги Західної Європи хотіли б у будь-який спосіб визволитися від

* "U.S. News and World Report", April 16, 1973.

** Дані доповнення за "Sozialdemokratische Sicherheitspolitik", No. 2/74, Febr. 1974.

абсолютної залежності від ЗСА у воєнній сфері, від їх гегемонії в НАТО, але при відомому збереженні деяких американських воєнних зобов'язань ("ядерна ширма", американської воєнної присутності)..." . Така постава урядів держав Зах. Європи, в тому також ФРН, Москві не подобається, бо вона, згідно з стратегічними плянуваннями внеможливлює дальший імперіяльний похід на Захід та водночас не гарантує повної безпеки СРСР із Заходу, на випадок збройної конфронтації з Китасм.

Повернемо ще до коментованої публікації. З попередньою "Білою книгою 1970 р.", в якій ще був розділ "До положення Бундесвери", в новій "Білій книзі 1973/74" вже є окремий розділ присвячений "Розвиткові Бундесвери", в якому зображенна динаміка безустанного, всестороннього вдосконалювання, дослівно на всіх відтинках збройного потенціялу Зах. Німеччини. Отже криза Бундесвери, яка позначилася на початку 70-их років остаточно ліквідована. Книга в подробицях ілюструє структуру Бундесвери 80, згідно з якою переведено реорганізацію окремих з'єднань. І так, для орієнтації може служити модель організації панцерно-гренадирних і панцерних бригад.

Попередня організація панцерно-гренадирних бригад:

2 панцерно-гренадирні батальйони, кожний по 50 панц.
1 панцерний батальйон — 50 панцерів.

Теперішній стан:

2 панцерно-грена;дирні батальйони, кожний по 33 панцери.

2 панцерні батальйони, кожний по 33 панцери.

Попередня панцерна бригада:

1 панцерно-гренадирний батальйон, кожний по 50 панцерів.

2 панцерні батальйони, кожний по 54 панцери.

Теперішній стан:

1 панцерно-гренадирний батальйон — 43 панцери.

3 панцерні батальйони, кожний по 33 панцери.

Не будемо зупинятися над кадровою системою, цілою структурою збройних сил ФРН, що в публікації є зокражене в подробицях.

Багато уваги в студії приділено європейській співпраці в НАТО, стосункам Бундесвери до союзників НАТО, озброєнню і роззброєнню, територіяльній обороні і т. д.

В окремій частині публікації обговорюється вишкіл і формування, персонал, вояцтво й громадськість, внутрішній порядок збр. сил, соціальне забезпечення і службові права, командування, плянування, організація, озброєння, логістика, завдання оборони. Публікація закінчується документацією, фаховою термінологією і предметною рубрикою. Багатство діяграм, статистичних даних і порівняльних табель публікацію під кожним оглядом не тільки збагачують, але також викликують у кожного військового фахівця ще більше зацікавлення різними проблемами. Не можна також поминути докладних даних щодо бюджетових витрат на цілі оборони окремих країн НАТО, починаючи від 1964 р. до кінця 1973 р. Цілість студії обіймає 311 позицій, які обговорюють дослівно все, пов'язане з обороною не тільки ФРН, але також Зах. Європи.

На жаль публікація не є доступною для кожного зацікавленого військовою проблематикою, згл. обороною Зах. Європи. Організаційну структуру Бундесвери подаємо окремо.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА БУНДЕСВЕРИ

Стан встановлений на мирний час.

Армія на 1. IX. 1973

Дієва армія	248,000
Територіяльна армія	64,000
Поготів'я	28,000
Разом	340,000

Дієва армія:

Три корпуси, кожний по 12 дивізій, в тому 4 панцерні, 4 панцерно-гренадирні, 2 стрілецькі, 1 гірська, 1 повітряно десантна дивізія з 33 бригадами.

13 панцерні бригад

13 панцерно-гренадирніх бригад

3 стрілецькі бригади

2 гірські бригади

3 повітряно-десантні бригади.

Територіяльна армія:

3 територіяльні команди

5 воєнних, районних команд

30 окружних, оборонних команд

71 повітова оборонна команда
5 вітчизняних, охоронних команд
4 команди постачання
1 бригада далекого зв'язку
2 полки далекого зв'язку
2 полки піонерів а також інші частини родів зброї, зв'язку, стрілецьких
1 психологічної оборони. Також до територіальної армії зараховують
т. зв. АВЦ оборонні частини, тобто протиатомової, протибіологічної і
протихемічної охорони, піонерні, технічні і санітарні відділи.

Летунство на 1. IX. 1973:

А. Шд командою НАТО:

Стан на час миру — 108,000

4 ескадрилі розвідчиків літаків, кожна по 15 літаків РФ-4 Е
6 ескадриль бомбо-винищувачів, кожна по 15 літаків Ф-104 Г
4 ескадрилі бомбо-винищувачів, кожна по 18 літаків Ф-104 Э
4 ескадрилі противовітряної оборони по 18 літаків Ф-104 Г
8 ескадриль бомбардувальників, кожна по 21 літаковові Г-91
2 ескадри ракет Першінг 1а, кожна по 36 стартових ешелонів
24 батерії повітряної оборони, кожна по 9 стартових одиниць, "Геркулес"
і "Hawk"
34 батерії противовітряної ракетної оборони (Hawk), кожна по 6 стартових одиниць
7 командних пунктів з радарними устаткуваннями
2 відділи для розвідки низьколітаючих літаків, кожна по 24 радарові
устаткування.

Б. Шд німецькою командою:

4 ескадри транспортерів Ц-16, кожна по 18 літаків
4 ескадри вертолетів УГ-1 Д, разом 82 вертолети
6 полків далекого зв'язку
8 полків постачання, крім цього логістичні служби.
В. На випадок конечності з літунських шкіл можна якнайскорше організувати: 2 ескадрилі Г-91, 1 ескадриль Ф-104 Г, 1 ескадриль Ц-16 і 1 ескадриль УГ-1 Д.

Воєнно-морські сили на 1. X. 1973

Стан під час миру — 38,000

Похідні з'єднання

1 ескадрон винищувачів "Лютсес", "Мольдерс", "Роммель".
1 ескадрон винищувачів "Гамбург", "Шлезвіг-Гольштайн", "Вайерн" і
"Брауншвайг".
1 ескадрон винищувачів, Ц-2, Ц-3, Ц-4, Ц-5.
1 супровідний ескадрон з 6-ма фрегатами

- 4 ескадрони швидко-плаваючих човнів (37 човнів)
2 ескадрони підводних човнів, разом 6 підв. човнів
6 ескадронів міновишукувачів — 55 міновишукувальних човнів
1 ескадра десантна — 17 човнів
4 ескадрилі F-101 Г — 72 літаки
1 ескадриля — 15 розвідних літаків протипідводних човнів.
-

3 нових книжок

Василь Верига: "Там, де Дністер круто в'ється" — Канадське Наукове Т-во ім. Шевченка, Серія ч. 14/1974, Видавництво "Срібна Сурма", Торонто, Канада.

Коли сьогодні український народ в цілому, стурбований докраю станом шкільної освіти в Україні, дискримінацією української мови, культури, насильним впроваджуванням русифікації і зв'язаними з тими явищами негативними впливами на наше суспільство, то треба сказати, що турбуватися є чим, і що ці явища у нас не нові, а наша затурбованість обґрунтована історичним досвідом. Спізнене наше національне відродження, негативний вислід нашої розпучливої боротьби за державність, — це, і тут ми не будемо далекі від правди, коли заризикуємо таке твердження, — прямі наслідки освітньої політики чужих і ворожих нам адміністрацій займанців наших земель.

Стан, засяг і можливості освіти в даному, історичному періоді, є не тільки статичним станом того періоду, вони є, щоб так сказати, проекцією того стану, який буде переважати в найближчому періоді, отже образом розвитку народу в майбутньому. Тому школи, вчителі, виховники і шкільна молодь втішаються завжди в державних народів дбайливим піклуванням. Освіта рішас про якість матеріального і духового життя народу, про кількість і якість його провідної верстви та про його позиції серед інших народів.

Очевидно, політика займанців супроти поневоленого народу прямує до своїх цілей. Ціллю займанців-імперіалістів є не поширювання дійсної освіти, а якраз навпаки, їх ціллю є держати народ в темності, а в найкращім разі поширювати псевдоосвіту і баламутити народ, бо над неосвіченими легше панувати і легше їх асимілювати, а це є ціль всіх імперій.

Ці думки підтверджує й ілюструє недавно видана книжка В. Вериги "Там, де Дністер круто в'ється". Центральна тема книжки це історія заліщицької учительської семінарії в роках від 1899 — 1939, яка згодом була перемінена на державну гімназію. При лектурі уважний читач запізнається з долею та розвоєвими етапами семінарії, а вони є ілюстрацією і конкретним прикладом негативної освітньої політики австрійської і польської адміністрацій у відношенні до українців.

Спершу автор з'ясовує цілі і методи тої політики, дефініює їх і доводить фактами їх негативність для українського населення. Стан українського шкільництва під Австрією був далеко незадовільний. Шкільна влада не дозволяла на відкриття нових середніх шкіл з українською мовою навчання. Якщо політична кон'юнктура вимагала робити певні уступки українським домаганням, то утраквістичні школи були всім тим, про що можна було мріяти. Описувана семінарія була такою двомовною школою і то тільки на папері, бо як автор доводить, українська мова була в ній дискримінована.

Перед нами пересуваються персонажі учительського збору. Серед них пізнаємо директорів й учителів-ренегатів, відповіdalьних за дискримінаційну політику, пізнаємо теж учителів байдужих до національних питань. З приємністю дочітуюємо до опису особи д-ра Осипа Маковея, який своїм розумом, стажем та зручним поступованим умів принайменше частинно привернути права української мови в семінарії. Представлені в книжці священики-cateхити семінарії, унагляднюють вплив, який добре священики можуть мати на освіту й інтенсивність національних почувань народу.

Врешті нашу увагу привокують українці-студенти під час років студій, їхня самоосвітня діяльність, в дальшому їх доля як випускників, доля деяких та їх вклад в національне відродження Галичини, зокрема Заліщицчини. Не забракло тих, колишніх студентів заліщицької школи в рядах українських армій після першої світової війни, ані в рядах української Дивізії в другій світовій війні.

Книжка написана в науковому пляні, але читається її як цікаву повість. Непереладованість статистикою та посиланнями на джерела, тенденція автора писати поглядово, тобто пов'язувати факти й життя школи з загальним станом шкільництва в даному періоді та на тих фактах ілюструвати політику адміністрацій, — це важливі позитиви книжки.

Книжка вартісна і цікава не тільки для фахівців, професійних виховників, істориків тощо, вона вартісна для всіх, зокрема для нас, колишніх вояків, які знають вагу освіти в армії.

Якщо можна до цього огляду додати ще і персональну нотку, — то з присмішкою гратулюємо колишньому головному редакторові, а тепер співредакторові нашого журналу за успішне закінчення років праці появою цінної книжки.

М. Малецький

З ІСТОРІЇ 2-ОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ВІЙНА ВСІМА ЗАСОБАМИ

Загально відомо, що 2-га світова війна велася усіма доступними засобами. Не малу роль в тому відогравала розвідка, диверсія та саботажі та територіях ворога. Щойно тепер публіковані документи відкривають куліси широко закроєних акцій.

Про такі дії описує докладно Юзеф Гарлінський у виданій двома накладами книжці п. заг. "Politycy i Żołnierze" (політика і вояки), 312 ст., В-во "Однова", Англія. У ній описується про створення в Англії — головно за інтенсивними заходами тодішнього прем'єра В. Черчіла — т. зв. Special Operations Executive — керівництва для спеціальних операцій. Завданням цієї політично-військової організації було приготування людей, матеріялу та інформації для проведення на територіях зайнятих німцями інтенсивної розвідки, як також організування саботажних та диверсійних акцій. Остаточною метою тих заходів було приготування збройних повстань (Армія Крайова в Польщі).

Ту організацію початково очолював міністер востиної економіки Гю Далтон, згодом Франк Нелсон, а від вересня 1943 р. полк. Габбінс, близький співробітник Далтона.

У 1944 р. в організації працювало близько 10,000 чоловіків та 3,200 жінок. Усі вони були різного роду спеціалістами, напр. у ділянках зброї, радіозв'язку, диверсії, саботажу тощо. Четвертина персоналу складалася з старшин всіх родів зброй.

SOE складалася з наступних секцій: албанська, бельгійська, чехословацька, голландська, французька, грецька, данська, югославська, німецька, норвезька, польська, Іберійського півострова, італійська, як також окрема секція ген. де Голля. Скидувано також диверсантів на терені Угорщини та Австрії.

Критерій добору людей до тих операцій був дуже суровий, а вишкіл дуже докладний. Кожний з них мусів пройти вишкіл парашутиста.

Скидувано їх на окупованих німцями територіях головно з літаків. На саму Польщу виконано було 868 полетів, з того 439 летів з польськими залогами, 319 з британськими і південно-африканськими та 110 з американськими. З них тільки 485 летів завершено успішно, решта мусіла завертати з причини поганої погоди, інші були пошкоджені в повітряних боях, або зістрілені.

На польських теренах скинено 344 парашутистів, в тому 316 військових, 28 політичних кур'єрів та одного мадяра, якого переведено на Угорщину через Татри. В одному тільки випадку скинено жінку — Єл. Завадську (псевдо "Зо") в ніч 9/10 вересня 1943 р. До Англії вона прибула кілька місяців перед тим як кур'єрка.

Скинено також велику кількість восиного матеріялу, як зброї, амуніції, харчів, ліків тощо. Приблизно разом 600 тонн. Парашутисти одержували велику кількість грошей найчастіше в американських доларах або в золоті (прибл. 34 мільйони дол.), в німецьких марках (19 мільйонів), та польських окупаційних марках (40 мільйонів).

Втрати в людях і матеріалі були великі. Приблизно одна третина скиненого матеріялу та близько 2 мільйони доларів попали німцям в руки. 11 парашутистів згинуло під час приземлювання, а 89 під час виконування своїх завдань та під час Варшавського повстання. Однаке найбільші втрати понесли залоги літаків — приблизно 500 людей. М. Б.

В серії науково-видавничої діяльності Канадського Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, заходами Видавництва "Срібна Сурма" — Торонто — з'явилася в продажу праця співредактора "Вістей Комбананта"

Мігра Василя Вериги

під наголовком

ТАМ, ДЕ ДНІСТЕР КРУТО В'ЄТЬСЯ

Історичний нарис виховно-освітньої політики в Галичині на прикладі учительської семінарії та гімназії в Заліщицях в роках 1899 — 1939.

Книжка має 278 сторін друку, понад 30 ілюстрацій в тексті. Ціна в твердій оправі 8 доларів з пересилкою. Замовляти можна також в Адміністрації "Вістей Комбатанта" Veterans News, P. O. Box 279 stn. "D", Toronto, Ont. M6P 3J9.

Володимир Гоцький
(Лондон, Вел. Британія)

ЩЕ ДО ПРОБЛЕМИ УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ

Хоча це проблема для нас тепер другорядна, то це не значить, щоб ми нею не мали цікавитись, щоб нас доля отих "залишенців", отих "вигнанців" чи "переселенців" не боліла, щоб ми не пробували найти способів їм хоч у дечому допомогти переносити нове лихоліття, щоб ми не виносили на ширший форум наших думок, як зберегти те, за що пролилось стільки крові наших братів у криваві роки 1943 до 1950, щоб засвідчити принадлежність тих земель до свого матірнього пня — до України.

Ця справа виринула на сторінках "Вістей Комбатанта" зовсім припадково. Заторкнув її В. Баськевіч листом до Редакції, в якому ширше з'ясував справу положення українського населення в теперішній Польщі. Йому добре відомий фактичний стан, але він не був би поляком, коли б не старався "обернути кота хвостом". За всі ті шикани, за всі пониження, за дискримінацію та асиміляційні штучки він винує не поляків, але комуністичний режим у Польщі та в першу міру їх наказовців, тобто Москву.

На перший погляд — це добрий вихід із ситуації, тим більше, що він не далекий від правди. Але нам відомі факти, що не сам тільки уряд бере активну участь у переслідуванні українського населення. Це роблять всякі місцеві неурядові чинники на чолі із частиною польського духівництва, якого не можна посудити ані в комунізмі ані в прихильності до Москви. Чи жби пан Баськевіч справді того не помітив, відвідуючи свою батьківщину?...

Ми мало маємо приятелів у світі, які боліли б разом з нами станом нашого політичного та культурного пригнічення. Ми радіємо, коли хоч одна одиниця з чужого оточення вивчає нашу мову, слідкує за нашими культурними здобутками, орієнтується у наших політичних аспіраціях. І справді треба бути вдячним панові В. Баськевічеві за його надзвичайно цікаві спо-

стереження про шляхи протиукраїнської нагінки, веденої в сучасній Польщі засобами красного письменства чи фільму. Треба признати йому слухність, що з нашого боку ще не повністю використано подібні засоби для контратаки. Так — це наш великий недолік...

Але в листі п. В. Б. є справи важливіші, глибші, ніж вулична ворожа нам пропаганда у Польщі. Це намагання перекрутити нашу історію на свій лад (літопис Нестора), це намагання оперувати зовсім з пальця висссаними видумками про незацікавлення перед Другою світовою війною справами Лемківщини чи Холмщини, це спроба звузити сферу наших зацікавлень нашими братами в Польщі до справ чисто харитативних і культурних, це фальшиве насвітлення чи радше злословний натяк на "наїзд УПА на Закерсоння", всупереч усім свідченням навіть польських дослідників.

І тут саме насувається питання, чи пан І. Лико, який дав уже двічі доволі вичерпну відповідь панові В. Баськевічеві на сторінках "В. К." (номер 1 за 1973 рік і н. 1/74) не має рації, що тут маємо діло не з людиною нам зичливою, але з людиною, якої треба оберігатись. З людиною, яка свідомо вносить замішання у ряди читачів "В. К.", які не мають змоги перевірити киданих з легкої руки фраз чи ноток, які не лише є незгідні з фактичним станом, але подекуди вдаряють у почуття нашої національної чести та гордості. Дивним стає, чому редакція "В. К." дала п. В. Б. таку теплу апробату й үмістила його листа зовсім без власного коментаря, а чекала на реакцію читачів?

Мене сьогодні цікавить лише одна проблема. Проблема ролі Українського суспільно-культурного Т-ва (УСКТ) в Польщі. Пан В. Б. старається представити керівників УСКТ як агентів Москви, знову пан І. Лико старається представити тих керівників, як безвільних виконавців панівної системи. Я в Польщі не побував, політичними справами не займаюсь, але за життям наших братів у Польщі слідкую досить уважливо. І мені здається, що оба панове в цій справі трошки "перетягнули". Хочу тим сказати, що оба не мають повної слухності, не добачаючи деяких речей, які в розгляді тієї справи сутєві.

Ще у 1972 р. на сторінках часопису "Українська Думка" в Лондоні з'явилася довша стаття В. Гридня п. н. "На бічному відтинку". Це був радше цикл статей на ту саму тему. Автор

розглядав три зasadничі чинники, які могли б відограти якусь ролю у збереженні нашого стану посідання в Польщі. Це Церква, школа, УСКТ й тверда душа загартованого на пограниччі нашого брата. І коли автор статті розглядав справи Українсько-го суспільно-культурного Т-ва" (УСКТ), то прийшов до висновку, що УСКТ не взяло на себе почесної ролі оборонця українського стану посідання в Польщі не тому, що не могло, але тому, що не хотіло.

Ось цитую деякі місяця з тієї статті, поміщененої в н. 52 за 1972 р. і н. 1-2 за 1973 р. Уривок промови мін. Яросінського на відкритті УСКТ в 1956 році. ...“Ми прагнемо, щоб всі меншини в Польщі могли розвивати свою культуру, могли плекати свою мову. Гаряче прагнemo створити такі умовини, щоб українське населення (отже, польський міністер стверджує, що існує в Польщі українське населення) нашої країни могло повністю використовувати багаті надбання свого народу, вчити своїх дітей і молодь рідної мови...” А далі сказав таке: “Завданням Товариства буде поглиблювати дружбу братніх народів, які боряться за спільні ідеї в межах великого табору соціалізму... Важливим завданням Товариства буде поборювати залишки націоналізму та скріплювати єдність братніх народів”.

Далі автор статті вказує на факт, що у проводі Товариства станули поруч відомих комуністичних діячів теж десятки справді ідейних одиниць. Тому можна було робити здогади і надію, що врешті, добившись офіційного визнання від уряду та під довіреним тому урядові комуністичним проводом, вдастися розв’язати найпекучіші потреби українського населення... Однаке так не сталося... І автор розглядає причини того та приходить до такого висновку: “Польський уряд від уряду ССР далеко не відбіг. Йому йдеться не про розвиток культури меншин, не про їх збереження, а про чимскорішу асиміляцію. Всі оці обіцянки, запевнення з високої трибуни, — це звичайна примана, щоб приспати чуйність “твардих русінүф”. Весь той широкий плян культурної роботи, оті можливості свого шкільництва, — це немов чарка горілки перед закиненням петлі на шию призначеної на страту. А справжня роль УСКТ — не ширити й зберігати рідну культуру та свідомість, а навпаки — присипляти її, заколисувати отими фестивалями пісні, де меншини виступають, буцім то, як рівні між рівними. Вся ця ширма — це немов шильд над неукраїнською роботою, яку вони

мають з доручення уряду виконати... Урядові потрібно мати такі УСКТ, за допомогою яких він міг би провести якнайшвидше свою основну ціль — повну асиміляцію, знайти союзника (гончого собаку) в поборюванні українського націоналізму. Тому все інше віходить на другий плян, трактується як засіб, а не як мету.

Керівництво УСКТ — це випробувані борці у громленні українського націоналізму, чи то — як тепер — на послугах Варшави. Вони стимулюють працю УСКТ там, де мають довір'я до теренових керівників, а занедбують її цілковито там, де таких людей не знаходять. Доля членів УСКТ як свідомих українців, для них не цікава, а вже тим менше їх цікавить культура чи національна свідомість українців. Це лише засоби для них, які вони використовують для своєї остаточної мети. Вони ж інтернаціоналісти!!!

Тим однак не хочемо сказати, що всі працівники УСКТ роблять оту юдину роботу. Є багато таких, що загіпнотизовані фразами про свою пісню, про свою культуру, про дружбу народів навіть не здають собі справи з того, що й вони роблять лише те, що потрібне нашим ворогам... Бо уряд дав згоду на творення сітки УСКТ під умовою, яку ясно поставив мін. Яросінські, що праця буде ведена для зближення двох народів і для поборювання залишків “буржуазних націоналістів”.

Хто вміє дивитись глибше, тому зразу буде ясно, чого від УСКТ очікує уряд Польщі. Бо ж зближення двох народів, панівного й поневоленого — це ніщо інше, як проковтнення панівним народом слабшої чисельно й до того стероризованої та розпорощеної в чужому морі меншини. Це заслона для поспішної асиміляції. А боротьба із залишками націоналізму — це ніщо інше, як вигортання жару з вогнища чужими руками, як спроба використати актив членства УСКТ в ролі яничарів проти своїх братів — це розбити національну єдність наших братів.

Самі колишні УСКТ-івські активісти стверджують, що УСКТ ані не виконав своєї природньої місії, ані не виконав вповні накладення на нього чужою владою обов'язків. Немов завис між противіччями. Не здобув довір'я мас українського населення, бо воно навчилося розрізняти, де свій, а де ворог, і від УСКТ сторонить. Не є теж виразником потреб українського населення, яке йому такого мандату не доручило, хочби морально. Але провід сам здає собі справу, що він не всилі за-

довольнити найпекучіших потреб українців у Польщі так довго, доки служитиме польському урядові, як вірний помічник в загарбницькій політиці у відношенні до наших земель”.

Стільки пише Гриденъ про ці справи. З його твердженнями можна погоджуватись або й ні. Нам не йде про те, лише хочемо вказати, що коли Гриденъ у своїй статті поставив крапку над “і”, то пан Лико, з яким я симпатизую й погоджується з його полемічними замітами, не спромігся на глибшу аналізу проблеми. Бо не йдеться про осіб, ані не про таке чи інше насвітлення справи, але про саму основу.

Пан Баськевіч — чужинець, приналежний до народу, що був і є досі (хоч міг би і не бути!) нашим ворогом. Йому можна вибачити незнання наших проблем, йому — вихованому на ворожій нам пропаганді, можна простити оті спроби применити, осмішити чи прямо негувати наші права на нашій рідній землі. Але ми самі мусимо на того роду справи дивитись багато глибше, їх аналізувати для себе самих й для наших нащадків, щоб не піддатись отим спробам засмічення нашої історії такими історійками, як це зробив пан Баськевіч.

Лев Шанський

ЗНАЙОМИЙ ГОЛОС...

(На маргінесі антиукраїнських провокацій російської газети)

В Нью-Йорку появляється російський щоденник: “Новое Русское Слово”. За попереднього редактора М. Е. Вейнбаума ця газета була відома із своїх антиукраїнських випадів. При газеті видавався навіть “український” додаток “Східняк” з явно провокативною метою. У ньому і в самій газеті бувало чимало травлі проти всяких українських “самостійників” і “сепаратистів”, а вже особливою увагою оточувались “вредні” галичани із своїм “лідером” проф. Добрянським.

Коли ж помер М. Е. Вейнбаум і редакцію перейняли нові редактори, то спочатку могло здаватися, що антиукраїнським провокаціям у газеті настав кінець. Бо, справді, чого ж російський емігрантський газеті провокувати конфлікт з українськими емігрантами? Але, це так тільки здавалося. Із шпалерт газети залунав знову знайомий голос. Нова редакція газети

теж дозволила на грубшу антиукраїнську провокацію. Маємо на думці статтю д-ра Петра Лубяненка, п. н. "Как стать врачом в Америке", що з'явилася в номері газети з 28 січня ц. р.

У цій статті, автор, який, до речі, називає себе українцем, розповідає, як стати у США лікарем людині, що була "советським врачом". Треба, насамперед, стати санітарем у лічниці, а вивчивши англійську мову, можна до сімох років отримати американський "лайсенс". Тепер прибуває із СССР багато советських лікарів — жидів, і автор вирішив подати своїм "колегам" вказівки, як найскоріше здобути "лайсенс" на американського лікаря. Але, при чому тут антиукраїнська провокація?

Вона є і то доволі грубшого характеру. Автор, що називає себе українцем, перестерігає перед антисемітизмом українців-галичан, нових емігрантів із СССР і взагалі жидівських читачів "Нового Русского Слова", яких мусить бути багато. Робить це дуже хитро, із спеціальним знанням методики провокації. Він не обвинувачує сам, а вкладає обвинувачення в уста жида, що прийшов на працю санітара до лікарні, в якій працював автор. Конкретно обвинувачує старшин і вояків дивізії "Галичина" у мордах жидів. Ось що автор пише дослівно в своїй статті: "До лікарні прийшов як другий санітар один чудом зацілілий жид із гітлерівського кацету. У нього "Дивізія Галичина" на очах, по-звірячому, зарубала й заколола багнетами всіх членів його сім'ї, а йому самому розрізали кути рота до вух, перемінюючи його в "людину, що сміється" і кинули в кацет. Це була добірна дивізія СС із галичан-українців, які із скаженою жорстокістю, що бентежила навіть німців, розправлялася з жидами, намагаючись вислужитися перед Гітлером. Гірших звірів не було".

Скільки вмів про Дивізію "Галичина" сказати автор статті в "Новому Русскому Слові", і хто може сумніватися в правдивості його слів, коли це пише "українець", людина, що потерпіла з цього приводу тому, що її, як "українця" прогнано з праці в лікарні. З цього часу, щоб не наражуватись на дальші прикорости, д-р Петро Луб'яненко чи як там звучить його справжнє прізвище, став найменувати себе "карпато-русом", щоб не терпіти за гріхи українців. Цікаво, що автор рішився подати "свою" інформацію про Дивізію "Галичина" саме новим емігрантам із СССР, серед яких не бракує людей, що в своїх книж-

ках, спогадах і виступах висловлюються дуже прихильно про українців, як Шифрін, Радигін, Кляйнер та інші. Це дійсно дуже хитро задумана антиукраїнська провокація.

Очевидно, годі було б говорити про провокацію, якщо б ревеляції д-ра П. Луб'яненка були правдиві. Вони є наскрізь брехливими, і про це, мабуть, добре знає сам автор. Саме тепер, у Німеччині, з'явилася німецькою мовою повна історія Дивізії "Галичина", написана шефом її штабу, майором Вольфом-Дітріхом Гайке. У цій книзі, п. н. "Вони бажали волі" ("Зі вольтею ді Фрайгайт") написано докладно історію Дивізії, описано кожний її день. З неї кожна заінтересована людина може довідатися, що дивізія "Галичина" була бойовою, фронтовою одиницею, а не каральним загоном СС і поліції. Цей характер Дивізії є добре відомий у всьому світі, бо досліджені історії дивізії "Галичина" було більше: в минулому просліджували її урядові чинники західних альянтів, у тому теж польські еміграційні чинники й жидівські організації, що вишукували воєнних злочинців. Результат цих досліджень був корисний для старшин і вояків дивізії "Галичина", бо їх не тільки не видали Советам, але й признали їм комбатантські права, що уможливили старшинам і воякам дивізії "Галичина" поселитись у Великій Британії або емігрувати до США, Канади й Австралії. До речі, від 1945 р., коли дивізія "Галичина" (вже тоді 1-ша Українська Дивізія УНА) здалась у полон британцям, не було дослівно ні одного випадку, щоб старшину чи вояка дивізії поставлено перед суд, як "воєнного злочинця". Навіть ніхто з німецьких офіцерів дивізії перед судом, як "воєнний злочинець" не ставав. Очевидно, якщо б такі випадки, як описані в російській газеті, мали місце, то не обійшлося би німецьким й українським старшинам і воякам Дивізії без суду. А вже перші перед судом мали бстати хіба капеляни, тобто її польські священики, яких дивізія "Галичина" мала подостатком, власне за те, що, мовляв, вони дозволили на такі антихристиянські вчинки.

Це не є полеміка з автором статті, якого трактуємо, як школеного пропагандиста, який знає, що говорить і з якою метою, він це робить. Ги тільки бажаємо нагадати цьому "українському" авторові про "славну" російську СС бригаду під командою "бригадіера" М. Камінського. Про цю "знамениту" бригаду існує ціла література. Кудою ця бригада не пройшла, по ній залишалися тільки згарища й руїни, і трупи помордованих

жінок, дітей, мужчин. Це не перебільшення! Сторінки історії варшавського повстання, написані німецьким дослідником Гансом фон Краннгальсом (“Der Varshaer Avfشتанд 1944”, Франкфурт н/М, 1964) рябіють від описів “збройних чинів” бригади М. Камінського у Варшаві, під час повстання в серпні-вересні 1944 р.

Найхарактеристичніший приклад подамо в цьому місці. 5 серпня 1944 р. СС бригада Камінського зайняла варшавське передмістя — Охоту. Вояки бригади вдерлись до Інституту ім. Кюрі-Склодовської, в якому перебували жінки хворі на рака. Усіх цих жінок, як теж медичних сестер, “орли” Камінського знасилували, а потім постріляли їх в їхніх ліжках. (Краннгальс, цит. твір, ст. 134). Справді, навіть німців збентежила жорстокість цієї бригади, бо вони її вивели з Варшави, а потім розстріляли її командира (Камінського). Як причину подано, що вояки бригади насилували у Варшаві теж німок, а потім їх розстрілювали.

А втім, і про жорстокість росіян не будемо сперечатись з “українським” автором у російській газеті. Жорстокість росіян — це є історична категорія, і про неї є об’ємиста література. Аннали Другої світової війни розповідають про неперевершену жорстокість бійців Червоної армії не тільки в зайнятих ворожих територіях (Німеччина, Угорщина, Румунія), але й у т. зв. “визволених” територіях (Польща, Чехо-Словаччина, Австрія, Югославія). Винною у цій є незбагненна російська душа, якої в світі ніхто не знає і ніхто не розуміє. Перед автором цих рядків, цю російську душу виявив капітан Мартинов із Свердловська, директор “шкіряного заводу н-р 1” у Відні, в якого я намагався проміняти годинник за шкіряний плащ. Виявилось, що капітан не був заінтересований у годинниках, бо зібрав їх багато, в формі воєнних трофеїв. Він показував мені ці годинники й розповідав історію здобуття кожного з них. Серед них був плятиновий жіночий годинник, викладений брилянтами. “Цього я зняв з руки венгерської графині”, хвалився капітан. “Вона дуже плакала й побивалася, і я не мігстерпіти її сліз. Мені стало ’жалко’ її і я пристельнув її із свого нагана”.

Це автетичний коментар для зрозуміння незбагненої російської душі.

(За “Америкою” ч. 30 з 12. 2. 1974 р.)

12-14 ЖОВТНЯ Ц. Р. ВІДБУДЕТЬСЯ З'ЇЗД КОЛ. УКРАЇНСЬКОГО ВОЯЦТВА

В цілі підготови З'їзду Світової Ради Українських Комбатанських Організацій відбулася у Філадельфії нарада Координаційної Ради УКО в ЗСА 30 березня ц. р. під проводом д-ра Володимира Галана, голови, і інж. Івана Скіри, секретаря, в якій взяли участь побратими Іван Поритко, голова Братства УСС, мгр. Богдан Артимишин від Крайової Управи Б-ва к. воїків 1-ої УД УНА, Михайло Ковальчин, голова Товариства к. Вояків УПА ім. ген. Тараса Чупринки, Стефан Шеремета, Об'єднання к. В. УПА і Микола Ящук від Союзу Ветеранів Українського Резистансу.

Після зреферовання побр. Ів. Поритком про запланований З'їзд кол. Українського Вояцтва спершу на 11-12 травня ц. р., звернено увагу, що в тім часі будуть відбуватися чотирорічні конвенції Братських Союзів (УНС, УРС). Тому рече-нець З'їзду Світової Ради УКО переложено на дні 12, 13 і 14 жовтня ц. р. Після оживленої дискусії, в якій брали участь всі привінні, устійнено програму З'їзду — 12 жовтня, год. 9 рано — відкриття наради Суспільної Служби Комбатантів в рамках З'їзду Суспільної Служби СКВУ. Год. 6-а попол. з нагоди 60-их роковин збройного виступу УСС святочна зустріч громадянства з Українськими Січовими Стрільцями, в якій беруть участь всі учасники нарад і З'їзду. В неділю 13-го жовтня 8 год. рано спільні Богослужби. Год. 9-та рано наради Світової Ради УКО. Год. 5-та попол. Ювілейний З'їзд Братства УСС, — 14 жовтня год. 10-а перед пол. З нагоди 25-ліччя діяльності Ювілейний Делегатський З'їзд ОбВУА та відмічення 49 роковин зорганізування першої ветеранської організації Української Стрілецької Громади й іменування почесних членів ОбВУА. Год. 3-та по пол. — доповідь про завершення завдань кол. українських воїків та закриття З'їзду. У З'їзді і всіх нарадах беруть участь крім представників ветеранських організацій з наших поселень у світі (ЗСА, Канада, Німеччина, Англія і Південна Америка) всі кол. українські воїки. З'їзд відбудеться у Філадельфії.

З приводу З'їзду Українських Січових Стрільців, на Видавничий Фонд Братства УСС досі зібрали: Станиці Б-ва: Філадельфія 582.00, Торонто — 246.00, Монреаль 81.00 і Едмонтон 70.00, разом — 979.00. Відділи ОбВУА: Балтимор 182.00, Лос Анджелес 145.00, Амстердам 140.00, Рочестер, Червона Ка-

лина 100.00; разом 567.00; разом Б-во УСС і ОбВУА 1,546.00 долярів. Інші ветеранські організації також переводять збірки, щоби допомогти Б-ву УСС видати 2-ий том "За Волю України" та перевидати співник стрілецьких пісень.

З ЧІКАГСЬКОЮ ХРОНІКИ

ДАВНЄ І СЬОГОЧАСНЕ

Рідшають ряди наших ветеранських організацій, залишають нас назавжди так старші як і молодші наші побратими, залежно від того, кому Парка скоріше схоче перетяти нитку життя. Такий закон: одні відходять, інші здобувають мистецтво війни, спеціалізуються, вишколюються в генеральному штабі армії США.

І так, вістун УГА Тома Подола, старий емігрант, відійшов з цього світу на 84 році життя. Цей скромний, колишній підстаршина (капраль) саперів австрійської армії, вступив до УГА 1 листопада 1918 року в Перемишлі, у місті, в якому побачив світ.

Українська армія, а радше тодішня сукупність військовиків, які зайняли місто Перемишль, — не мала великих надій утримати великий гарнізон і мостовий причілок 10-го корпусу з його велизечними складами зброї і військового майна. Тому тріумвірат командантів, що займали Перемишль зі сходу і полудня, сотники Укарма, Павлик і Сенечко хотіли зірвати заліznодорожний міст на ріці Сяні, щоби зупинити наступ польських панцерних потягів. Два пішоходні мости, залізний і дерев'яний, було легко оборонити кулеметами. Треба було зірвати заліznодорожний. Отже названий тріумвірат шукав людей до підмінування мосту. Зголосився Тома Подола, перемиський міщанин, мулярський майстер за фахом і сапер австрійської армії. Він одержав наказ знайти собі ще двох помічників, що він зробив і зголосив, що все готове. Тоді названі старшини пішли до д-ра Теофіля Кормоша, лідера перемиських українців і представили йому справу.

Д-р Кормош рішуче заборонив позбутися моста. Мовляв, ми мусимо вдергати міжнародне сполучення поїздів Віденський — Краків — Букарешт. В місті є жидівська міліція, є

організація залізничників і робітничі організації, є соціалістичний посол Ліберман, є наш робітничий лідер Жовнір. Ми мусимо полагодити спір з поляками переговорами, а жидам і полякам запевнити свободу і правопорядок. Отож д-р Т. Кормош заборонив рушати міст. Дальші події відомі. Саперний відділ розійшовся. Тома Подола, командир відділу і свого роду історична постать, помер в Чікаго і був похоронений 5 квітня 1974 року. До смерти жалівся, що "цивілі" не дали йому знищити моста, що було військовою конечністю.

Д-р Володимир Помірко, ветеринарний лікар, заступник голови Відділу ОбВУА в Чікаго, помер 7-го квітня на 69 році життя. Широко знаний пластовий діяч, народний робітник і церковний муж довір'я, член Братства св. Андрія при новозбудованому соборі св. Володимира і Ольги, умів, завдяки своїй вдачі здобути собі велике коло приятелів. Великі маси народу облягали похоронний заклад Музинки і Сина під час парадастасу і панаходи. Довга валка авт відправила Покійного на український цвинтар св. Миколая. Шість священиків взяли участь у похороні, між ними теж о. монс. І. Прокопович з Дірборн біля Дітройту, близький кревній Покійного. Д-р Помірко служив у польській армії і попав до німецького полону на початку другої світової війни.

Мирон Дахнівський, колишній голова Відділу ОбВУА в Чікаго, майор американської армії в резерві, перейшов був вищій старшин генерального штабу у військовій школі у Форті Лівенворті, Кензас. Лівенворт дав таких славних американських генералів як Мек Артур, Айзенгауер, Ариолд, Бредлі і багато інших, що були командирами за другої світової війни і війни в Азії.

В березні і квітні 1974 р. курс генерального штабу закінчили 153 курсанти, переважно зі ступенями майорів, підполковників і 4 в рангах капітанів.

Українці надалі сторонять від військових шкіл, як це робили колись за Росії й Австрії. Внаслідок недостачі власних старшин генерального штабу УГАрмія наймала німців, які, хоч були лояльними і набралися навіть сантименту до України, проте не знали її проблематики, не знали відносин і не розуміли революції.

На закінчення хочу ще додати, що з колишньої Стрілецької Громади в Америці, яка мала 9 гуртків, чікагський гур-

лина 100.00; разом 567.00; разом Б-во УСС і ОБВУА 1,546.00 долярів. Інші ветеранські організації також переводять зборки, щоби допомогти Б-ву УСС видати 2-ий том "За Волю України" та перевидати співаник стрілецьких пісень.

З ЧІКАГСЬКОЮ ХРОНІКИ

ДАВНЄ І СЬОГОЧАСНЕ

Рідшають ряди наших ветеранських організацій, залишають нас назавжди так старші як і молодші наші побратими, залежно від того, кому Парка скоріше схоче перетяти нитку життя. Такий закон: одні відходять, інші здобувають мистецтво війни, спеціалізуються, вишколюються в генеральному штабі армії США.

І так, вістун УГА Тома Подола, старий емігрант, відійшов з цього світу на 84 році життя. Цей скромний, колишній підстаршина (капраль) саперів австрійської армії, вступив до УГА 1 листопада 1918 року в Перемишлі, у місті, в якому побачив світ.

Українська армія, а радше тодішня сукупність військовиків, які зайняли місто Перемишль, — не мала великих надій утримати великий гарнізон і мостовий причілок 10-го корпусу з його велизечними складами зброї і військового майна. Тому тріумвірат командантів, що займали Перемишль зі сходу і полудня, сотники Укарма, Павлик і Сенечко хотіли зірвати заліznодорожний міст на ріці Сяні, щоби зупинити наступ польських панцерних потягів. Два пішоходні мости, залізний і дерев'яний, було легко оборонити кулеметами. Треба було зірвати заліznодорожний. Отже названий тріумвірат шукав людей до підмінування мосту. Зголосився Тома Подола, перемиський міщанин, мулярський майстер за фахом і сапер австрійської армії. Він одержав наказ знайти собі ще двох помічників, що він зробив і зголосив, що все готове. Тоді названі старшини пішли до л-ра Теофіля Кормоша, лідера перемиських українців і представили йому справу.

Д-р Кормош рішуче заборонив позбутися моста. Мовляв, ми мусимо вдергати міжнародне сполучення поїздів Відень — Krakів — Букарешт. В місті є жидівська міліція, є

організація залізничників і робітничі організації, є соціалістичний посол Ліберман, є наш робітничий лідер Жовнір. Ми мусимо полагодити спір з поляками переговорами, а жидам і полякам запевнити свободу і правопорядок. Отож д-р Т. Кормош заборонив рушати міст. Дальші події відомі. Саперний відділ розійшовся. Тома Подола, командир відділу і свого роду історична постать, помер в Чікаго і був похоронений 5 квітня 1974 року. До смерти жалівся, що "цивілі" не дали йому знищити моста, що було військовою конечністю.

Д-р Володимир Помірко, ветеринарний лікар, заступник голови Відділу ОбВУА в Чікаго, помер 7-го квітня на 69 році життя. Широко знаний пластовий діяч, народний робітник і церковний муж довір'я, член Братства св. Андрія при новозбудованому соборі св. Володимира і Ольги, умів, завдяки своїй вдачі здобути собі велике коло приятелів. Всінкі маси народу облягали похоронний заклад Музики і Сина під час пастасу і панаходи. Довга валка авт відпровадила Покійного на український цвинтар св. Миколая. Шість свяцеників взяли участь у похороні, між ними теж о. монс. І. Прокопович з Дірбори біля Дітройту, близький кревній Покійного. Д-р Помірко служив у польській армії і попав до німецького полону на початку другої світової війни.

Мирон Дахнівський, колишній голова Відділу ОбВУА в Чікаго, майор американської армії в резерві, перейшов був вищій старшин генерального штабу у військовій школі у Форті Лівенворті, Кензас. Лівенворт дав таких славних американських генералів як Мек Артур, Айзенгауер, Арнольд, Бредлі і багато інших, що були командирами за другої світової війни і війни в Азії.

В березні і квітні 1974 р. курс генерального штабу закінчили 153 курсанти, переважно зі ступенями майорів, підполковників і 4 в рангах капітанів.

Українці надалі стороняли від військових шкіл, як це робили колись за Росії й Австрії. Внаслідок недостачі власних старшин генерального штабу УГАрмія наймала німців, які, хоч були лояльними і набралися навіть сантименту до України, проте не знали її проблематики, не знали відносин і не розуміли революції.

На закінчення хочу ще додати, що з колишньої Стрілецької Громади в Америці, яка мала 9 гуртків, чікагський гур-

ток ч. 6 вдержався найдовше. Гурток числив 32 особи; зі смертю Томи Подоли, залишилися два, кол. хорунжий УСС Гриць Сенів і автор цих рядків.

Степан Куропась, голова Відділу ОбВУА,
в Чікаго, Ілл.

УКРАЇНСЬКА ФІРМА
ВКЛАДАЄ І ФІНАНСУЄ НОВІ ПЕЧІ (форнеси).
ВИПОЗИЧАЄ ЗБІРНИКИ НА ГАРЯЧУ ВОДУ.
ВКЛАДАЄ ПРИЛАДИ ДЛЯ ЗВОГЧУВАННЯ
ПОВІТРЯ (гюмідіейр).
ВСЯ РОБОТА ГАРАНТОВАНА!

DNIPRO
FUEL OIL LIMITED

Toronto — 83 Six Point Rd.

Tel.: 236-1755

M8Z 2X2

Hamilton — 905 Barton Street East — Tel.: 549-9634

Чистимо БЕЗПЛАТНО печі (форнеси).

Даємо БЕЗПЛАТНО цілорічну 24-годинну обслугу
печей нашим відборцям опалової оліви.

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА
В ТОРОНТО

при вул. 297 Коледж — Тел.: 922-1402

Години урядування:

Понеділок і середа — 9:30 рано до 6:00 вечора, вівторок,
четвер і п'ятниця — 9:30 рано до 9:00 вечора. Субота — 9:30
рано до 12:30 дня.

Кредитовий Комітет працює тільки при вул. Коледж у
вівітірки і п'ятниці від год. 7:30 до 9:00 вечора.

ХРАМ АРХАНГЕЛА МИХАІЛА В СНЯТИНІ

19-ого вересня 1939 р.

Кілька днів перед німецько-польською війною прийшов до мене дідич з Задубрівців, снятинського повіту, граф М. Чайковський, просив нащепити його дітей проти віспи. При цій нагоді запитав по-українському: "Що, докторе, нового чувати?"

— Нічого цікавого, пане графе, хіба це, що сьогодні п. комісар поліції переказав поліцистом мені зголоситися у нього. Там я застав кільканадцять місцевих комунофілів. Всім порадив з увагою не слухати загораничних авдицій в граничному пасі й уникнути можливих неприємностей. Що на це скажете, пане графе?

— Він хибно поінформований про вас. Вертаючи з міста, я поговорю з ним. Вам нічого, докторе, боятися. Ви ж знаєте, що політичне теперішнє напруження вимагає підготовки до можливої ворохобні Гітлерра. Ми його не боїмося. Франція і Англія з нами. Скоріше ми будемо в Берліні ніж Гітлер у Варшаві. Але, якби Німеччина і Росія на нас напали рівночасно, тоді ми і ви пропали.

Так думав дідич М. Чайковський, що цікавився літературою і жив в добрих відносинах з Василем Стефаником. Мав тоді 43 роки. Я тоді думав, що поліція спровідила його до мене розвідати настрої українців.

Прийшла неділя 17-го вересня 1939 року. Я прийшов від хворого. Еже було пізно до церкви на Службу Божу і я наставив радіо телевізії на Київ. Звідтам я почув: "Червона, доблесна армія під командою маршала Тимошенка пересікла річку Збруч і спішить визволити єдинокровних братів з-під буржуазної, гнилої, панської Польщі".

Я далі не слухав, вхопив капелюх і як ошелешений вибіг з хати. На заулку під липою коло моєї хати, зібралася, йдучи з церкви, майже вся інтелігентна снятинська Україна: адвокати, лікарі, професори, студенти, весело розмовляючи. Немов би громом поразило їх як я Ім сказав, що Київ говорити.

— Не може бути!... Не може бути!... — почулися голоси і всі хутко почали розходитися хто куди.

А з 18-го на 19-го вересня опівночі застогнав-зашпіїв танк "Сталін" і зупинився коло моєї хати. Крадьки заглядаючи збоку у вікно, було видно як танкісти показували українську лікарську вивіску на вуглі хати, потім рушив направо у вулицю. А перед магістратом установлено польову гармату. Це було рано, 19-го вересня, на відпустове свято, Чудо Архангела Михаїла.

Місто наповнялося прочанами. Святково вбрані чоловіки, жіноцтво, молодь, дітвора гуртками сходилися до церкви. Була гарна сонячна дінна. Совітофільські елементи і жидівські хлопчаки товпилися довкола гармати і двох молодих гармашів. Товпа все щось випитувала. Але молоді хлощі-гармаші були дуже змучені, невиспани, голодні, заболочені, відповідали на питання "да" або "ні".

В церкві відбувалося величаве Богослужіння. Співав великий хор "Міщанської Читальні" і Т-ва "Боян". Прікрасою хору був знаменитий соліст-тенор Василь Бурляк. Спів розливався далеко поза місто. Спадав на голі схили Мотилькової Кручи. А як Богослужіння кінчилося благальникою піснею: "Спаси люди твоя, Господи", то відлуння його плакало-тремтіло в серцях народу. Прочани, що йшли в Долішне Залуче і Завалс, ставали і з дива не могли вийти, на вид розкішних звоїв бліскотіння розпаленого сонцем креміння, що всіми кольорами палали над Мотильковою Кручею. Сонячними, золототканими поясами впередсані, сяяли-їскрилися високі хрести на банях снятинських церков. Здавалося, повільний Прут і жвавий Черемош і собі вслухувались у спів-моління за всіх і за все...

Як розжалоблений, божий люд тиснувся до церкви на Чудо Архангела Михаїла, як всі вулиці і майдани були завалені прочанами, як поважно виходили з церков, то не було радості в нікого на обличчю, а була тиха, чорна, журба, настороженість, стриманість, заклопотаність і непевність. Глянувши скоса на пусту гармату, похиливши голови, без гамору розходилися по селах. А товпа перед магістратом раз-по-раз вигукувала "хай живе геній і вчитель всіх народів великий Сталін, Совітський Союз, Червона Армія" та й виструнчували затиснуті п'ястуки високо понад голови.

Нарешті вийшов на балкон 84-літній Семен Зінькевич, передовий снятинський міщанин, що нераз сходився з І. Франком і М. Павликом. Есі його добре знали. І поспалися рясні оплески в його честь і за палкій привіт Сталінові, Червоній Армії, що звільнила Західну Україну від Польщі. Його викликали кілька разів і бурхливо вітали.

Як я вертався додому, то подорозі стрінув адвоката д-ра Г. Ганкевича, посла до польського сейму. Він причепив на ліве рам'я широку червону опаску. Приготовляв себе психологічно на прихід радянської влади, мовляв, так вимагає політична ситуація. Та ніхто з комунарів, тих, що високо підносили п'ястуки до неба, не звертав на нього уваги. Така метаморфоза була надто наївною і це я сказав йому ввічі. Я радив утікати, але він не послухав, доказуючи, що большевики вже не такі як 20 років тому; ще й радив не ширити паніки.

Дивлюся, що за диво! І граф Чайковський і собі причепив червону опаску та гонорово автом поїхав до Задубрівців. Дивно було дивитися на політичну розгубленість отаких людей. Як на глум, їх першими зарештовано і засуджено на знищення. Так вони й не побачили вже Снятину.

По кількох днях гіркоти і непевності і мене повели в тюрму. Начальник НКВД Мелхов з двома енкаведистами і молодим жidом Руммелем зробили в мене докладний обшук. Найбільше звивався Руммель і з вдоволенням клав на стіл перед Мелховим Діло, Українські Вісти, Нову Зорю, Батьківщину. Мелхов списав протокол, який я мусів підписати, а потім сказав іти з ними. Моя дружина вже мала приготований обід і я спітав начальника НКВД чи можу я, а може й він зі мною пообідати. Але він сказав, що я скоро верну назад. "А як так, то я потім з'їм свій обід". І всі ми вийшли на дорогу. А тут обступили мене з витягненими гвинтівками енкаведисти і попровадили в тюрму; а Мелхов з Руммелем пішли другим боком вулиці. Тоді я зрозумів, що обід приайдеться вже іти на Сибір. І в мене заболіло серце з жалю, що я навіть не сказав "Будьте Здорові" і не попрощається з дружиною і малою дочкою.

Та по кількох тижнях допитів і слідства НКВД мене звільнило, бо не могли доказати, що я належав до Фронту Національної Єдності. Помогли мене звільнити ті самі комунарі, які запхали мене в тюрму, аби трохи настрафити. Так призвався потім їх провідник, швець Михайло Чепига. Він опісля так зненавидів большевиків, що просив Бога, аби скоріше прийшов Гітлер.

Другої ночі НКВД так стероризувало посла Ганкевича, що він посинів як вернув до нашої камери, трясся і заливався потом. Довго не міг і слова заговорити. Тому, тоді обезсилений зізнав, що я належав до ФНС. Другої ночі бурмістер О. Бордун це рішучо заперечив. Так само і дідич Теодорович заперечив, бо як передовий поляк він все знат, що діялося в Снятинщині і які були політичні партії, але про таку дивачну партію як ФНС він нічого не знат.

А все таки старий Семен Зінькевич дуже причинився до моого звільнення. Він майже щодня заходив до НКВД і запитував чому мене і Бордуна так довго тримають під ключем; всі люди знають, що ми невинні. Сиділо нас трьох українців: посол Г. Ганкевич, бурмістер Бордун і я, та й з нами три дідичі поляки: граф Чайковський з Задубрівців-Ганківців, Теодорович з Русова і Богусевич з Микулинців Будилова, в одній камері. Мене і Бордуна звільнило НКВД по кількох тижнях, а Ганкевича перевезено до Станиславова і "народий суд" засудив його на 20 років заслання. А тому що свідчення були позитивні, знижено кару до 10 років. Дуже йому пошкодило, що під час домашнього обшуку знайшли енкаведисти під скатертю на столі написану промову, яку мав виголосити в соймі. Як син клерикала, адвокат, член націоналістичної, "буржуазної" партії УНДО, посол-член польського сойму це в большевиків був він лютим ворогом народу. Все майно сконфісковано, а дружину з трьома дітьми запротарено на Сибір.

Семен Зінькевич був солідним працьовитим господарем хліборобом. Твердо вірив в соціалістично-демократичну справедливість як політичний ідеал. І. Франко навчив його твердо вірити у велику біологічну силу і

майбутність українського народу. Та під окупацією Польщі, Зінькевич перейшов у комуністичний табір, бо не бачив іншого виходу з польської неволі. Нагле і повне знищення його ідеалістично-політичного ідеалу і драматичне розчарування наступило аж з приходом большевицької влади. Аж тоді старий дід переконався, що Москва далі ворог ч. 1 національно-політичної і культурно-господарської еманципації України. І старий Зінькевич повернув назад на дорогу Шевченка, Франка, Стефаника, Лесі Українки.

Одного дня сидів він в саді на лавочці як заходило сонце. Тоді післав свою доинську Одинську за мною. І я сів коло нього.

— Дорогий докторе! Ви лікусте тіло, але моя душа болить. Така краса довкола нас... А в моїй душі темрява і порожнечча. Від хлоп'ячих літ я невпинно шукав за правою, наукою, політичною справедливістю, а знайшов грубий цинізм та жорстоку наругу і брутальне поневолення. Дивлюсь як гарно і спокійно сонце заходить над Україною, а червона катана насилиу пхас її в провалля. Діяволова нагорда за її велику красу, трудолюбиве життя народу. Я гадав, що молоді п'ястуки виструнчені до неба притягнуть волю, щасливе життя-ріст нашим дітям. І я не вірив М. Скрипникові ні Хвильовому, що це обман, що це захланна хіть московська.

І сивий дід стиснув долоні високо над собою. Дивився запалими очима ген-ген на свою дорогу. Підвівся поволі, притулив голову до яблінки та й просив помогти йому зайди в хату.

Зів'ялий фізично, зломаний духово. Поклався в старе дубове ліжко, з якого вже не підвівся. А як смерть станула в його головах, він захриплім уриваним голосом прошептав: “Оце моя остання мінuta, най-чорніша. Бо лишаю вас в тюрмі. Народ встане, Бог сокрушить ярмо. Скажіть о. Процеві, я хочу вмирати як батьки й діди вмирали. Нехай молиться за мене і моого сина Романа, що похованій без хреста”.

д-р Іван Подюк

TRIDENT INSURANCE SERVICES

2109 Bloor Street West — Toronto, Ontario

Представник Українського Робітничого Союзу.

Telephone: RO 6-7261

Ярослав КОВАЛЬ — власник

Асекурації життєві, вогневі, автомобільні
і всі інші забезпечення.

ЗА ПРАВДУ ПРО УКРАЇНУ

Багато з наших побратимів з визвольної боротьби в 1917-1921 рр. замінили кріс на перо.

Одні пишуть наукові праці і статті в українській і чужій мовах на тему України. Другі дбають, щоби по американських бібліотеках було якнайбільше англомовних книжок з україніки. Інші знову приготовляють фільми на тему УПА, яка боролася з окупантами України. Можна б навести багато прикладів патріотичної праці наших побратимів, яка вимагає осібної статті.

Я знову, як учасник визвольних змагань, постановив заснувати Українську Інформаційну Службу, завданням якої є спростовування невірних вістей про Україну в американській виховній літературі, в енциклопедіях, в публікаціях, альманахах, в молодечій пресі і в атласах, в яких України дуже часто не подається. Вже понад 11 (одинадцять) літ ця інституція, без сторонньої помочі, провадить цю працю, яка увінчалася значними успіхами і похвалами наших визначних громадян і президента УККА проф. Л. Добрянського.

Можу сміло сказати, що вслід за У.І.С. по кількох роках її існування зарганізовано Український Публіцистично-Науковий Інститут (УПНІ) і Т-во істориків, взялися за подібну роботу; вони також ведуть спростовування невірних вістей про Україну тільки в децо відмінний спосіб.

Українська Інформаційна Служба, безпосередньо, себто при помочі писання протестів, атакує фальшивників історії України. УПНІ видає памфлети в англійській мові, якими інформує чужий світ про слухність української справи. Т-во істориків видає журнал "Український Історик", в якому подає джерельні інформації на тему історії України. Це дуже корисна і похвальна праця УПНІ і Т-ва істориків, однак, паралельно з видаванням публікацій ці Т-ва повинні повести також і безпосередньо акцію в справі фальшування історії України. Жиди, не тільки видають публікації, але, в разі потреби, закидають фальшивника іхньої справи тисячами листів-протестів. На жаль, безпосередня акція, себто писання протестів, не здобула ще повного права громадянства серед нашої спільноти і українських організацій. Тому не дивуймося, що американський науковий світ подає дуже часто історичні події України в кривому зеркалі.

Щоби ближче запізнати американців чи американську молодь з Україною, я змонтував "Історію України в образках", яку висвітлюється при помочі кольорових прозірок. Цей монтаж складається з 77 прозірок і посібника, в якому подані короткі оповідіання дляожної прозірки. "І. У. в О." подає найважливіші постаті і події з історії України. Вона приготована в українській і англійській мовах. Шкільна Рада прихильно поставилася до цієї праці. Побажанням є, щоби Віділи ОБВУА, УПА і І УД УНА зацікавилися цею працею, набули її та пропагували серед американців правду про Україну.

СУСПІЛЬНА СЛУЖБА КОМБАТАНТІВ

ЗБІРКА НА ДАР УКРАЇНСЬКОМУ ВОЄННОМУ ІНВАЛІДОВІ В 1973 р.

Місцевість:	Збірка:		
Нью-Йорк	3,463.00	Трой	54.00
Філадельфія	2,912.50	Блюмінгтон	54.00
Чікаго	1,700.00	Колчестер	52.00
Маямі	1,126.00	Бінгемтон	52.00
Дітройт	1,121.00	Ст. Луїс	51.50
Боффало	1,084.49	Елміра	45.00
Ньюарк	693.95	Омага	45.00
Клівленд	620.75	Зіон	42.00
Рочестер	617.50	Сомервіл	40.00
Лос Анджелес	496.00	Редінг	39.00
Балтіморе	390.50	Гемстед	36.00
Міннеаполіс	283.20	Стратфорд	30.00
Вашингтон	266.00	49 громад склали	18,422.34
Пітсбург	265.00	60 громад, що склали нижче	
Сакраменто	193.00	30.00 дол.	1,847.66
Тrenton	185.00	Разом зібрано в 1973 р.	<u>20,270.00</u>
Гартфорд	180.50	В 1972 р. зібрано	16,284.30
Честер	180.00	Різниця в користь 1973 р.	3,985.70
Амстердам	173.00		
Сиракюзи	168.00	УДІЛЕННЯ ДОПОМОГИ В 1973 Р.	
Вілмінгтон	160.00	На Рідних Землях:	
Джаністон	158.50	19 кол. воякам	2,745.63
Бостон Ландінг	155.00	В Європі, через СУВІ:	
Гюстон	143.00	150 кол. воякам	2,000.00
Нью-Гейвен	125.00	В Європі безпосередньо:	
Вілмантік	125.00	6 кол. воякам	1,080.00
Денвер	119.00	В Півд. Америці:	
Бріджпорт	109.00	2 кол. воякам	350.00
Джерсі Сіті	100.00	В Канаді:	
Дорчестер	88.00	3 кол. воякам	640.00
Фенікс	87.00	У ЗСА:	
Ютика	76.00	38 кол. воякам	7,570.29
Манчестер	74.00	Разом: 218 кол. воякам	14,385.92
Плейнфілд	67.00	Адміністраційні вистрати	560.00
Мілвоке	61.00		
Коговс	59.75		
Аліква	55.00		\$14,945.92

ТРАДИЦІЙНІ ВЕЧЕРНИЦІ “ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ” В РОЧЕСТЕРІ

Традиційні вечерниці “Червоної Калини” відбулися в Рочестері, ЗСА, 9 лютого 1974 р. Відкриваючи вечерниці, голова станиці ОБВУА Василь Білан згадав 60-ліття вимаршу Українських Січових Стрільців до бою: "...З символічною китицею багрових ягідок калини, я вітаю всіх та бажаю весело провести цей вечір. Сповняється 60-років, коли наші Січові Стрільці, виришаючи в похід, своїм чином засвідчили живучість українського лицаря. Заспіваймо для них почесну пісню “Гей, у лузі червона калина похилилася”.

Дебютантки та їх ескорті стоять (зліва): Надія Бабюк (Михайло Коханівський), Ліля Білоус (Борис Яковин), Сузанна Бойко (Іван Мартинюк), Тетяна Григоренко (Роман Гайдучок), Марта Еліш (Марко Мотика), Христя Костюк (Ігор Закаложний з Торонто), Марія Куцій (Ераст Гафткович), Алла Люра (Петро Тик), Вендрі Сімкало (Ігор Куданович), Надя Філіпп (Іван Куданович), Ліля Чорній (Марко Бах), Наталка Юрчинська (Павло Стасів).

Цю легендарну пісню українського народу співали всі, а згодом інж. Любомир Гагула перебрав керівництво балем.

Слово до дебютанток виголосила пані Ярослава Зелез: "...Ніколи не забувайте хто ви. Будьте горді зі свого роду і народу. Пам'ятайте про ваші обов'язки та покликання, тоді будете в пошані серед своїх і чужих".

Представляла дебютанток пані Міра Повх: "...Презентація дебютанток стала традицією і атракцією наших традицій-

них вечерниць "Червоної Калини". Тож, як і кожного року, так і сьогодні, впроваджуємо до нашої громади нових дебютанток.

"Дорогі дебютантки! Цей вечір буде для вас повний незабутніх вражень. Сьогодні ви вступаєте в українську громаду, як дорослі люди. Віримо, що ви зформуєтесь у ній самі та виховаете ваших дітей в українському дусі".

З чистого прибутку вечерниць передано на пресфонд "Вістей Комбатанта" 100 дол.

Х. Д.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Подаємо до відома всім, закрема Лицарям Ордена Залізного Хреста Армії УНР, наступне:

1) З прибутку, одержаного з розпродажу Альманаха п. н. "У 50-річчя Зимового Походу Армії УНР" Орденська Рада Ордена Залізного Хреста Армії УНР приділила і виплатила наведені суми, як датки на такі цілі:

На УНРаду на руки Президента УНРеспубліки в екзилі Миколи Левицького 200.00 доларів, на Церкву Пам'ятник у Бавінд Бруку, на "Церкву в Потребі" на руки Верховного Архиєпископа Кир Йосифа Слішого, на Церкву св. Симона в Парижі, на Дар Українському Воєнному Інвалідові, на НТШ в Сарселі, на НТШ

в Нью Йорку, на Бібліотеку ім. Симона Петлюри в Парижі та на Музей при Церкві-Пам'ятнику в Бавінд Бруку, на всі ці 8 установ по 100.00 доларів, всього разом 1,000.00 доларів.

2) Орденська Рада Ордена Залізного Хреста поставила досі пам'ятники на могилах покійних Лицарів Залізного Хреста: ген.-полковника Олександра Загродського і хор. Теодора Грінченка, а пам'ятник на могилі підполк. Григорія Маслівця є на викіченні.

За Орденську Раду Ордена Залізного Хреста Армії УНР
майор Василь Біловщук, голова
майор Іван Винник, секретар-скарб.

З ЛИСТИВ ДО РЕДАКЦІЇ

Високоповажаний Пане Редакторе!

Після минулорічного З'їзду Головної Управи Братства з'явилися повідомлення у пресі, що під час З'їзду "нагороджено" медалею св. Архистратига Михаїла деяких громадян, головно репрезентантів нашої преси.

Маю враження, що зазіло якесь непорозуміння або хтось непознайомлений з проблемою "нагороджування" заімпровізував невластиву подію.

Медаля Архистратига Михаїла не є індивідуальним відзначенням, а тільки пропам'ятним для всіх кол. вояків "Галицької" Дивізії. Її може одержати кожний кол. вояк, виповнивши відповідну заяву та вплативши належність за медаллю.

На мою думку є неповажно "нагороджувати" кого-небудь відзначенням-медалею, яка не була створена для тих цілей.

Залишаюся з поважанням

мігр. Орест Городиський

БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ І. УД УНА

ХРОНІКА

Гамільтон, Онтаріо. У нашому місті засновано Станицю Братства 1 УД УНА. Основуючі збори відбулися 1 грудня 1973 р. в залі церкви св. Духа. Зорганізування станиці є замітною подією в житті нашої громади, бо до громадського життя увійшла нова організаційна клітина, складена з загартованих, колишніх вояків української визвольної боротьби і вироблених працівників на громадській ниві.

До управи станиці увійшли члени майже всіх, головних українських організацій нашого міста, що дас запоруку, що діяльність станиці знайде піддержку всієї громади. Головою станиці вибрано п. Петра Кицінського.

Зустріч з проф. д-ром В. Кубійовичем. 15 і 17 березня 1974 р. відбулися в нашему місті зустрічі громадянства з проф. В. Кубійовичем і д-р А. Фіголем. Поїздка цих науковців пов'язана зі століттям НТШ і 25-літтям праці над виданням Енциклопедії Українознавства. Господарем зустрічі-прийняття була наша, новозорганізована Станиця Братства кол. Дивізійників. На фонд Енциклопедії Українознавства зібрано в нашій, гамільтонській громаді 3.000 дол.

П. К.

Віншлер, Май., 30-ліття Дивізії. 30-ліття зорганізування 1-ої УД УНА відзначила наша Станиця Братства кол. дивізійників 24 листопада 1973 р. в домі Рідної Школи при Юклід Ave. ч. 49, при повній залі братчиків і численно зібраних гостей. Святочні сходини відкрив п. М. Гембарський. Головну промову виголосив д-р В. Кривуляк, учасник бою під Бродами. З черги промовляв о. Р. Закревський, колишній капелян юнаків, який представив долю і недолю юнацтва під час другої світової війни. Л. Рудницький і д-р В. Кривуляк наділили медалею Архистратига Михаїла заслуженого голову нашої Станиці О. Загороду і довголітнього голову Рідної Школи і прихильника нашої Станиці п. В. Запісоцького. Заключне слово і подяку висловив численним присутнім голова Станиці О. Загорода. Офіційну частину зустрічі закінчив о. Р. Закревський проведеним молитви.

Після офіційної частини відбулася товариська забава.

Л. Р.

ЗАГАЛЬНІ ЗВОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА В ТОРОНТО

В неділю, 7 квітня 1974 р. в приміщенні Українського Дому при вул. Крісті відбулися річні Загальні Збори членів нашої Станіці. Зборами проводив предсідник Андрій Коморовський, секретарював Богдан Дусанівський.

На почесних предсідників запрошено полк. ІІ. Силенка, почесного голову КУправу Братства і сот. Б. Підгайного - голову КУправи.

Головою Управи Станіці переобрano Мирослава Бігуса, а до Управи вийшли: кол. голова сот. Степан Гуляк, Микола Засідко, Василь Бибик, мгр. Василь Вернига, Роман Колісник, о. Володимир Шарапенович, Ярослав Слободян, Михайло Пітюра, Юліян Вільшинський, Петро Кудла, Мирон Пазій, Павло Гижка, Володимир Тивонюк, Євген Логаза, Маркіян Когут і Володимир Шаршаневич. Іван Щерковник і Леонід Філь обрані делегатами до місцевого Відділу КУК. До Контрольної Комісії увійшли: Осип Мудрий — голова, Богдан Дусанівський і Роман Бойцун — члени. Отець Володимир Шарапенович залишився на ділі калеляном Станіці.

На Загальних Зборах порушено справу видавництва "Енциклопедії Українознавства". Показалося, що НТШ у Франції мас фінансові труднощі з виданням двох останніх томів другої (гаслової) частини "ЕУ". Загальні Збори, вислухавши ряд дискутантів на цю тему, ухвалили скласти дотацію на докінчення видання "ЕУ" в сумі 3,000 дол. Це в додатку до пожертви в сумі одної

тисячі дол. кілька років тому вплаченої на "ЕУ".

В часі Загальних Зборів дискутувало також справу нашого т. зв. "Залізного Фонду", який зараз становить близько 40 тисяч дол. Були пропозиції, щоб ці гроші в якийсь спосіб реінвестувати, з метою збільшення капітального потенціялу. Загальні Збори авторизували Управу Станіці й Управу "Залізного Фонду" спільно виготовити якісні конкретні пропозиції і представити їх до підтвердження надзвичайним Загальним Зборам. В цій справі радо вітатимемо думки чи поради від наших членів. Просимо писати на цю тему.

М. П.

30-ЛІТТЯ 1-ОЇ У. ДИВІЗІЇ УНА в Гартфорді, Коннектикат

Заходом Станіці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА у співпраці з місцевим Відділом УККА в Гартфорді, Конн., влаштовано 3 листопада 1973 р. Святочну Академію з нагоди 55-ліття Листопадового Зриву і 30-ліття зорганізування 1-ої Української Дивізії.

Святочну доповідь виголосив голова місцевого Відділу УККА д-р Осип Теслюк, який влучно пов'язав на тлі подій Листопадового Зриву і 1-ої світової війни, конечність і потребу створення 1 УД в розгарі подій другої світової війни, як однієї з легальних одиниць збройних сил України. В заключенні промовець слушно підкреслив, що 1 УД УНА вповні виліпівала себе перед Україною, як і перед цілим світом, про що свідчить пролита кров дивізійників на Брідських полях 1944 року.

Місцевий хор "Діброва" під досвідченою управою кол. вояка Олександра Пришляка відспівав три пісні: "Прощай дівчино", "Машерують добровольці" і "Вис буря", за що присутні нагородили його рясними сплесками. Панна Ольга Борисюк уміло віддеклямувала вірш на честь Листопадового Зриву, а пані Ольга Якимів з чуттям віддеклямувала вірш присвячений 1-й Дивізії.

Найголовнішою частиною свята було вручення пропамятних медалів св. Архистратига Михаїла родинам поляглих і загинулих без вісті килимів з чуттям віддеклямувала вірш присвячений 1-й Дивізії.

Голова Станиці друг Михайло Павлічко проголосив святочній громаді внесення на залю Станичного прапора і коротко з'ясував яке значення має надання пропам'ятних медалів св. Архистратига Михаїла Калітулою при Головній Управі Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, родинам поляглих. До кожної родини була призначена асистента дивізійників, членів нашої Станиці, що робило враження наче б воскреслих, довгожданих синів біля горем прибитих стареньких матерів, чоловіків коло захурених дружин та рідних братів біля рідин.

Святочне вручення медалів дозвілив Всеч. о. Петро Огірко, сам кол. вояк 1-ої УД, в асистті др. Михайла Шевчука, кол. вояка 1-ої Дивізії, давнього голови Станиці і довголітнього секретаря К. Управи, др. Романа Сокольського, заступника голови Станиці і др. Володимира Будаса, секретаря Станиці, кол. вояка 1-ої УД УНА.

На закінчення друг М. Шевчук в асистті др. М. Павлічка вручив про-

пам'яtnu медалю Всеч. Петрові Огіркові та відчитав привіти від Головної і Крайової Управ Братства.

Під час вручування медалів присутні самочинно встали з місць і таким чином підкresлили урочистість хвилини і вшанували героїв, які поклали своє життя на жертовнику батьківщини.

Слівом "Ще не вмерла Україна" закінчено це справді урочисте і зворушливе свято, якого — як говорили численні присутні — "гартфордська громада ще не переживала".

Список нагороджених: пані Вільгельміна Гомотюк за сина сл. п. Ярослава Гомотюка, пані Ольга Іришляк за сина сл. п. Ярослава Іришляка, пані Слісавета Олексішин за сина сл. п. Омеляна Козницького, пані Іванна Гриць за чоловіка сл. п. Теодора Гриця, пані Софія Савойко за чоловіка Осипа Савойко, сестри п.л. Анна Будас-Сигерич і Любомира Кінах-Сигерич за брата сл. п. Івана Сигерича, п. Богдан Козак за брата сл. п. Ярослава Козака.

В тиждень пізніше наша Станиця влаштувала ювілейну забаву, токож присвячену 30-літтю Дивізії. Забава була успішною, бо ми мали піддержку молоді і старшого громадянства з Гартфорду й околиць.

Михайло Павлічко

Читайте і передплагуйте

наш журнал

«Вісти Комбатанта»

З ЖИТТЯ СТАНИЦІ БРАТСТВА ДІВІЗІЙНИКІВ У ВАНКУВЕРІ,

I наче грім, мов хмаролім
Іде луна аж до Кремля,
Це йде в похід на дикий Схід
Дивізія "Галичина".

(Марш дивізії "Галичина")

Рік-річно лунає ця пісня з грудей кільканадцятьох наших друзів-дивізійників, які по довгих митарствах опинилися і осіли на постійне життя в цій найдальшій закутині світу, за могутніми, вкритими вічним снігом верхами Скелястих гір, в чудовій місцевості, на самім побережжі Тихого океану, у місті Ванкувері.

Кожного року в місяці липні наше братство-вояцтво трохи отримається з буденщини, покидас щодені зажиття і сходить разом, щоб за традицією, вшанувати пам'ять тих побратимів, які віддали своє молоде життя в обороні батьківщини і народу.

Промотором і духом, який не дас нам припадти пилом буденщині є добре всім знаний, вояк душою і тілом, невтомний наш дивізійник, хорунжий Матвій Заяць. Сам він учасник визвольних змагань, учасник двох Зимових Походів, учасник боїв під Бродами, хоч вже у старшому віці, — не жаліс ні часу, ні труду і щороку робить старанні приготування, щоб вшанувати пам'ять поляглих друзів і помолитися за спокій їхніх душ.

І того року (1973) зібралися ми, колишні дивізійники, в суботу 28 липня в церкві св. Покрови на поминальну Службу Божу і панахиду, яку самі відспівали.

Після Богослужби відбулися святкові сходини зі скромною перекускою в одній із заль Українсько-католицького центру у Ванкувері.

Доповідь про причини створення Дивізії і про її тернистий шлях в різних відтінках часу її історії виголосив друг Пилип Дмитрів. Його доповідь присутні слухали з увагою і мабуть вдруге переживали всі етапи розвитку дивізії: Гайделягер, Нойгаммер, Броди, Закарпаття, різні вишколи, Словаччина, Словенія, Австрія, табори полонених, Італія, Англія, і тепер Ванкувер.

Як звичайно під впливом споминів з вояцького життя, хтось злегка затягнув пісню, а гурт грімко її підтримав — "За свій рідний край, за стрілецький звичай" і багато більше пісень лунало ще довгий час у залі.

Під час тих сходин-поминок зродилася дуже корисна і бажана ідея, а саме покликання святочного комітету на рік 1974, щоб у 30-ту річницю бою під Бродами відсвяткувати ту сумну, але героїчну подію з більшою участю нашого громадянства.

До складу Комітету на 1974 рік вибрано: Давидяк Василь — голова, Гуменний Михайло — секретар, члени: Володимир Дмитренко, Микола Керницький, Микола Петриків, Пилип Дмитрів, Дмитро Лесюк. П. хорунжого Матвія Заяця, з огляду на його старший вік, вибрано, під рясні оплески зібраних в почесні члени Комітету.

Сходини закінчено окликом "Слава Україні!".

Іван Станько

ПРЕСОВИЙ ФОНД

(Від 15 січня до 31 березня 1974)

Павло Іванів, Торонто, Онт.	4.—	Антоніна і Юрій Шкарупа,
Мих. Байрак, Едмонтон, Альта	3.—	Клівленд, Огайо, в 4-ту річн.
Л. Іvasиків, Тандер Бей, Онт.	2.—	смерти полк. Армії УНР,
Лев Коник, Провіденс, Род		Шкарупи 15.—
Айленд, США	4.—	М. Ільчишин, Філадельфія, Па.
М. Кошак, Нью Гейвен, Конн.	1.—	3.— Д-р Р. В. Бучок, Вінніпег, Ман
М. Швидків, Едмонтон, Альта	3.—	25.— Станиця Братства Дивіз., Нью-
Б. Пришляк, Ст. Кетерінс, Онт.	4.—	Йорк 100.—
З. Гой, Гамтрамк, Міш.	4.—	I. Кернякевич, Ванкувер, Б. К.
Д-р Л. Макарушка, Бонн,		4.—
Німеччина	1.20	М. Еліїв, Нью-Йорк
І. Герасимович, Маямі, Флор.	10.—	4.— Станиця Братства Дивіз., Мон-
В. М. Федорук, Ванкувер, Б. К.	2.—	реал, Кве. 25.—
А. Кобрин, І. Чмола, П. Поліщук,		Крайова Управа Братства Дивіз.,
О. Кульчицький, Боффало, Н. Й.		Канада 250.—
замість квітів на могилу Они		П. Кицінський, Гамільтон, Онт.
Матчак	20.—	з 25-ліття подружжя І. М.
Д-р Р. Дражньовський, Берген-		Пекаруків 38.—
філд, Н. Дж.	14.—	о. П. Шпірук, Сиракюзи, Н. Й.
А. Закревський, Мідл Вілледж,		4.—
Н. Й.	1.—	Л. Рудницький, Вінніпег, Ман
I. Світуха, Оттава, Онт.	4.—	17.— Комітет Вечорниць "Червона Ка-
М. Петруняк, Чікаго, Ілл.	2.—	лина", Рочестер, Н. Й. 100.—
I. Зварич, Річмонд Гілл, Онт.	1.—	М. Такой, Монреал, Кве. 3.—
		Разом 669.20
		Всім жертвам складаємо
		цири подяку.

З ЛИСТИВ ДО РЕДАКЦІЇ

В 1945 р. ген. П. Шандрук вислав був члена штабу УНА полк. Смовського з власноручним листом у польській мові до к-та 2-го Польського Корпусу ген. В. Андерса, зазначуючи, що полк. є уповноважений переговорити справу I УД УНА. Оригінал листа в архіві ген. Смогського.

В 1954 р. ген. Смовський поділився був з провідним активом кол. вояків "Галицької" Дивізії в Чікаго своїми дуже критичними думками-спогадами про свою тодішню місію.

Крім короткого листа (кілька речень) ген. Смовський одержав був також устні інструкції.

Знаючи, що п. ген. П. Шандрук дуже докладно зберігав документацію про свою діяльність на становищі Головнокомандуючого УНА, але про намагання рятувати Дивізію при помочі 2-го Польського Корпусу ще не згадував. Добре було би довідатися про ті заходи безпосередньо від п. ген. П. Шандрука.

Цей цікавий причинок не повинен пропасті для історії.

мір. Орест Городніський

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ ...

† СТЕПАН ВІННИЧУК

Відходять у вічність і то вже припішеним порядком останки колишніх українських вояків, учасників нашої визвольної збройної боротьби. В дні 9 грудня м. р. помер на 80 році свого трудолюбивого життя сл. п. Степан Вінничук, який народився 23 грудня 1892 р. в селі Підгайчики, пов. Коломия, Західна Україна, в родині національно свідомих хліборобів. З вибухом 1-ої світової війни покликано його до австрійської армії, де дослужився до ступеня "старшого десятника". По

упадку Австро-Угорщини зголосився добровольцем до Української Галицької Армії, з якою брав активну участь в цілій збройній кампанії, маючи військовий хист, осягнув найвищий підстаршинський ступінь "булавного".

У Листопадовім перевороті взяв активну участь, розбройнив у своєму селі при допомозі односельчан більшій відділ мадярського війська, що там був розташований та і станцію місцевої поліції, яка складалася з поляків. В тім часі сл. п. Степан Вінничук мав вже завершений український державницький світогляд, і він став активним громадянином в агараті Української Держави.

За час польської окупації Степана Вінничука постійно переслідували, а під час пакифікації карний відділ польських уланів його важко побив. Незважаючи на переслідування польської влади сл. Степан Вінничук весь час активно працював в суспільному житті своєї громади, в якій дуже помічним йому був його син Василь.

У другій світовій війні зазнав найбільшого горя, бо прийшлося йому пережити знищення цілої його родини. Найстарішого сина Петра заарештувало німецьке гестапо, як українського партизана і замордувало у вязниці, другий син Іван, як довідався про вбивство Петра, по-

мер з розпуки за ним. Після вбивства Петра самого сл. п. Степана Винничука звільнили з в'язниці. Коли прийшла червона армія Степан Винничук був переслідуваний, як український націоналіст, тому мусів скриватися, за те арештували його дружину і вивезли на Си-

бір, де вона й померла. А покійний Степан покинув рідну землю та скитається, спершу по європейських краях, а закінчив своє скитання в ЗСА, де доживав життя, разом з наймолодшим сином Василем і невісткою Марією, які сердечно ним опікувалися.

Іван Куриляк

† Василь Запісоцький — Вінніпег,
Мані.

Дня 12 лютого 1974 року помер у вінніпезькому шпиталі на 71 році життя Василь Запісоцький. Походив з Сокальщини, Західна Україна. Був довголітнім головою Рідної Школи ім. М. Шашкевича, кредитівки "Дніпро", збирачем Шашкевиччані, великим прихильником і симпатиком Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Залишив у смутку дружину Марту, дочку Ірену, сина Володимира, невестку Патрицію, трьох онуків, брата Григорія і сестру Параскевію в Україні.

Похорон відбувся 15 лютого при великій участі приятелів з церкви св. Андрія на цвинтар Пресвятої Родини.

Похорон відправляли о. мітрат Пуляк, о. А. Пакош і о. С. Іжик. Від громадських організацій прощав Покійного д-р М. Марунчак.

Під час похорону і тризни зібралися на фундацію ім. Т. Шевченка 275 дол. і на фонд української преси 79 дол. В.И.П. Л. Р.

Дня 10 березня 1974 року на 85 році життя помер побратим Сремій Чечулін, кубанський козак, учасник боротьби за вільну Кубань. Був прикладним членом нашого Відділу ОБВУЛ у Балтимор СІША. Похованний на українському православному цвинтарі в Сент Бавнд Брук, Н. Дж. В.И.П.

побратим Петро Самутин

Замість квітів на могилу бл. п. Анни Шевченко, вдови по полк. Борисові Шевченкові, яка померла 19 березня 1974 р. на Фонд Допомоги Військовим Інвалідам склали разом \$52.00

члени

Капелі Бандурристів Вашингтону,

При останній коректі цього числа "Вістей Комбатаціта" несподівано відійшов від нас ОЛЕКСАНДЕР ЮРКЕВІЧ (* 25. XII. 1907 — † 13. VI. 1974), наш технічний редактор та адміністратор.

Марістер прав Львівського університету з глибокою гуманістичною освітою, Покійний не найшов у Канаді поля для вияву своїх талантів; доля емігранта-гуманіста не поласкавила. Людина освічена, чесна, незвичайно скромна і працьовита. Таким ми Його пізнали, такого любили і шанували. За короткий час нашої співпраці упорядкував адміністрацію "В. К." та ступив на дорогу іх фінансової самовистачальності. Довго відчуватимемо Його відсутність між нами.

Родині Покійного наше вояцьке шире і сердечне співчуття.

Редакція "В. К."

CONTENTS

Yuriy Yanovs'kyi: The Fifth song (poem)	p. 2
M. M.: Brody	3
Ivan Kedryn: Immigrants or settlers	5
Ivan Porytko: Makivka — symbol of Ukrainian heroism	9
W. Tremibcky: Medical profession in a process of the Ukrainian state formation	12
Gen. P. Samutyn: The 6th Sitch Riflemen Division	15
E. J. C. Hootegem: My meeting with the Ukrainian Insurgent Army	23
M. Onyshkevych-Orest: A case to a history of U.P.A.	47
V. Sokolivsky: Tracing the soldiers graves	55
A. Kihichak: The glory will return	58
Serving the nation: Zenon Zelenyi; Yuriy Yaniv	60
S. Horak: "Sie wollten die Freiheit", by W. Heike (Book review)	69
F. Korduba: Defensive strategy of the German Federal Republic	75
M. Maleckyj: Teachers' College in Zalishchyky (Book review)	81
M. B.: A war with all the means	83
Vol. Gockyj: Returnig to the Ukrainians in Poland question	85
Lev Shan-s'kyi: A familiar voice	89
Convention of former Ukrainian soldiers	93
Stepan Kuropas: The past and the present	94
Ivan Podiuk: Archangel Michael Church in Snyatyn	97
Ivan Struk: Let us disseminate truth about Ukraine	101
Miscellaneous information	102-110
Obituaries: (S. Vynnychuk, V. Zalisotskyi, Ye. Chehulyn, Anna Shevchenko, Ol. Yurkivych	111

Відвідуйте сталу та
індивідуальні виставки у

focus gallery

861 Queen Street West

Toronto 3, Ontario, Canada

В разі потреби за солідною обслугою звертайтеся

до

УКРАЇНСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ

J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario — Tel.: 368-1444

92 Annette Street, Toronto, Ontario — Tel.: 762-8141

ALU-WOOD WINDOWS & DOORS CO.

Алюмінієві вікна і двері

3195 Lenworth Dr., Cooksville, Ontario

УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL OIL LTD.

278 Bathurst Street — Toronto, Ontario — Tel.: EM 2-3224

Постачання опалової оліви

Українська будівельна фірма

E. KOST CONSTRUCTION CO. LTD.

Mississauga, Ontario

Tel.: 270-0070

Будова нових хат і фабрик.

Власник: Евген Коструба.

U.S.A.: \$2.00

Canada: \$2.00

Звертаємо увагу нашим Шановним читачам, що адреса Адміністрації є:

VISTI KOMBATANTA — VETERANS' NEWS

P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto 9, Ontario, Canada

Туди просимо звертатися у всіх адміністраційних справах «Вістей Комбатанта» і пересилати свої залегlosti та передплати.

Давніша поштова скринька в Нью Йорку, ЗСА, є нечинна.

Адміністрація

Перше українське бюро подорожі

МАРКІЯНА КОГУТА

BLOOR TRAVEL AGENCY

1190 Bloor Street West, Toronto 4, Ontario

Tel.: 535-2135 & 535-2136

- спроваджує рідних на постійне перебування або на візити, ● продаж квитків на всі літунські, корабельні та автобусові лінії, ● нотаріальні завірення документів — особистих, спадкових і т. п., ● переклади з різних мов.

НЕ ИДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР, БО
НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ "АГЕНЦІЯ БЛЮР"!

СОЛIDНА ОБСЛУГА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

R. CHOLKAN CO. LTD.

Real Estate Brockers and General Insurance

527 Bloor St. W. (near Bathurst St.), Toronto, Ont., 532-4404

2232 Bloor St. W. (n. Runnymede Rd.), Toronto, Ont. 767-5454

660 Wilson Ave. (near Dufferin), Toronto, Ontario, 636-1501

10 Collier Street, — Barrie, Ontario, — Telephone: 728-4401

217 King Street — St. Catherines, Ontario, — Phone: 682-6628